

PARTER

Sökande

Nordkalk Aktiebolag, 556073-4054
Lärbro Storugns 2741
624 53 Lärbro

Ombud: Advokaterna Olof Hasselberg och Siri Strömberg
Fröberg & Lundholm Advokatbyrå AB
Olof Palmes gata 23
111 22 Stockholm

SAKEN

Tillstånd till befintlig och utökad täktverksamhet på fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94, Gotlands kommun

Avrinningsområde: 118/117
Koordinater (SWEREF 99 TM): N: 6414009 E: 727092

DOMSLUT

Tillstånd

1. Mark- och miljödomstolen lämnar Nordkalk Aktiebolag tillstånd enligt 9 kap. 6 § miljöbalken att inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94
  - a. bedriva fortsatt och utökad täkt av kalksten inom markerade bryt- och verksamhetsområden inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 i Gotlands kommun, se domsbilaga 1 och nedan, med en maximal årlig volym om 3,6 miljoner ton och en maximal volym om 69,2 miljoner ton, samt
  - b. utföra samtliga arbetsmoment som erfordras för en fortsatt och utökad drift av verksamheten, bl.a. borrhning, sprängningsarbeten, schaktning, uppläggning, lastning, krossning och transporter av kalksten samt

åtgärder för efterbehandling av täkten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan jämte bilagor.

2. Mark- och miljödomstolen lämnar Nordkalk Aktiebolag tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94
  - a. bortleda inläckande yt- och grundvatten inom Klinthagentäkten samt utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta ändamål, samt
  - b. under den tid som täktverksamheten bedrivs samt till dess att efterbehandlingen slutligen har godkänts avleda maximalt 300 000 m³ täktvatten per år från Pall-2 sjön eller Polenhålet till Region Gotlands VA-system samt utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta ändamål.
3. Tillståndet under punkten 1 gäller under 30 år, räknat från det att tillståndet tas i anspråk eller att tillståndet har fått laga kraft. Tillståndstiden ska räknas från det som inträffar först. Tillståndet under punkten 2 gäller utan begränsning i tiden.

Villkor för tillståndet

Allmänt villkor

1. Om inte annat följer av nedan angivna villkor ska verksamheten, inklusive åtgärder för att begränsa vatten- och luftföroreningar samt andra störningar för omgivningen, bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Nordkalk i ansökningshandlingarna och i övrigt angett eller åtagit sig.

Täktverksamheten

2. Personal som arbetar inom täktområdet ska vara väl informerad om innehållet i gällande tillstånd och betydelsen av det. En kopia av tillståndet samt arbets- och säkerhetsinstruktioner för arbetsmomenten innefattande miljörisker ska finnas tillgängligt vid täkten.

3. Inträffar driftstörning som kan innebära risk för skada på miljön eller på människors hälsa ska verksamheten omedelbart avbrytas, lämpliga åtgärder vidtas och tillsynsmyndigheten omgående kontaktas.
4. På avsnitt med uppenbara olycksfallsrisker ska stängsel sättas upp eller allmänheten på annat sätt tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.
5. Sprängning får endast ske vid i förväg bestämd tidpunkt som meddelas de närboende med en tydlig förvarningssignal.
6. Åtgärder ska vidtas för att förhindra att stenkastning förekommer utanför bolagets verksamhetsområde.

Vattenverksamheten m.m.

7. Bortledandet av vatten från täktområdet med avledning till Klinthagenbäcken får ske med ett maximalt flöde om 200 l/s.
8. Vattennivån i Pall 2-sjön ska hållas mellan +19,7 och +21,7 meter för det fall det blir aktuellt att avleda vatten till Region Gotlands VA-nät i enlighet med punkten 2 b. i bolagets yrkande.
9. Vattennivån i Polenhålet ska hållas mellan +11,0 och +17,0 meter.
10. Havsöringens lek i Klinthagenbäcken ska inventeras minst en gång vartannat år och årligen från det att vatten börjat avledas till Region Gotlands VA-system, luckutskov anlagts och dämning av Pall 2-sjön påbörjats. Resultaten ska redovisas för tillsynsmyndigheten som får besluta att inventering inte längre behövs när det konstaterats att beståndet inte har påverkats negativt av att vatten avleds till regionen. Om försämring upptäcks ska bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för att förbättra beståndet i Klinthagenbäcken och/eller i det närliggande vattendraget Vikersån.

Buller

11. Buller från täktverksamheten får inte, utomhus vid bostäder, överstiga någon av nedan angivna ekvivalenta nivåer.

50 dB(A) måndag-fredag kl. 07-18

45 dB(A) lördag, söndag och helgdag kl. 07-18

45 dB(A) kväll kl. 18.00-22.00

40 dB(A) natt kl. 22-07

Nattetid (kl. 22-07.00) ska dessutom gälla att momentanvärden som riktvärden inte får överstiga 55 dB(A).

Bullernivåerna ska kontrolleras senast sex månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk och därefter vartannat år eller efter det att ändringar har vidtagits i verksamheten som kan påverka bullernivåerna mer än obetydligt. Bullernivåerna ska även kontrolleras om det framställts berättigade klagomål på buller från verksamheten. Kontroll ska ske genom mätningar eller närfältsmätningar och beräkningar.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges.

Vibrationer och luftstötsvåg

12. Vibrationshastigheten till följd av sprängning får inte överskrida 4 mm/s vid bostäder, uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikalled.

Kontroll av markvibrationer ska vid varje sprängtillfälle ske genom mätning vid minst ett närliggande bostadshus. Mätningen ska följa svensk standard. Villkoret är uppfyllt om värdet innehålls vid 90 procent av sprängtillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 6 mm/s.

Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

13. Luftstötståg till följd av sprängning får som begränsningsvärde inte överstiga 100 pascal mätt som frifältsvärde (värdet motsvarar 200 pascal mätt som reflektionstryck).

Kontroll av luftstötståg ska ske vid minst ett närliggande bostadshus vid varje sprängstillfälle. Kontrollen ska utföras som reflektionsmätning och redovisas med motsvarande nivå för frifältsmätning. Villkoret är uppfyllt om värdet innehålls vid 90 procent av mättillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 250 pascal mätt som frifältsvärde.

Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

Damning

14. Diffus damning ska begränsas så mycket som möjligt. Om olägenheter i form av damning uppstår från täktverksamheten ska åtgärder omgående vidtas. Damning ska vid behov begränsas genom vattenbegjutning av transportvägar.

Lagring av material i täkten

15. Lagring av överblivet material i brottet får enbart innehålla mineraliskt material som härstammar från brytningen samt avbaningsmassor från området och inte något som kan förorena grundvatten. Uppläggnings eller tippning av utifrån kommande sten, schaktmassor, rivningsmassor och dylikt får inte ske inom verksamhetsområdet.

Hantering av petroleumprodukter m.m.

16. Förvaring och hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska inom täktområdet ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill eller läckage elimineras. Förvaring av petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska ske på tät yta som är invallad under tak eller med motsvarande sekundärt skydd. Invallningen ska ha minst samma

volym som det största kärl som förvaras där. Cisternerna ska vara utrustade med påkörningsskydd.

17. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgängligt vid förvaring och hantering av petroleumprodukter. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, yt- eller grundvatten.
18. Tankning av hjulburna fordon ska om så är möjligt ske utanför täktområdet, och i annat fall utföras över hårdgjord, tät yta där spill kan saneras. Tankning av ej hjulburna maskiner ska ske över tät yta. Särskilda åtgärder ska vidtas för att undvika spill. Om akut reparationsbehov av fordon eller maskiner uppkommer ska åtgärder vidtas så att föroreningar av mark, yt- eller grundvatten inte förekommer. Inom täktområdet ska stationärt uppställda maskiner eller stadigvarande utnyttjade maskiner vara försedda med uppsamlingsanordningar för oljespill.

Skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge

19. Innan de områden som utgör habitat för apollofjäril eller svartfläckig blåvinge avbanas, ska de åtgärder som beskrivits i ansökan vidtas för att undvika att det finns larver eller ägg av dessa arter i området.
20. Bolaget ska upprätta ett åtgärdsprogram för att restaurera 21,6 hektar mark som omfattar att skapa eller restaurera nya funktionella livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Åtgärdsprogrammet ska omfatta minst 30 år från det att tillståndet tas i anspråk. Åtgärdsprogrammet ska godkännas av tillsynsmyndigheten.

Delområdet Nordvästra Klinthagen och de delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade får inte tas i anspråk förrän funktionalitet har skapats genom nya livsmiljöer för apollofjäril och svartfläckig blåvinge.

De områden som markerats på kartan i domsbilaga 2 ska betraktas som livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril och ska ersättas med nya funktionella livsmiljöer inom de områden som markerats på samma karta.

Nya livsmiljöer ska betraktas som funktionella när de är av minst lika stor och sammanhållen yta som de livsmiljöer som vid var tid går förlorade samt uppnår den genomsnittliga mängd värdväxt och täckningsgrad för träd respektive buskar som i ansökningshandlingarna har redovisats ge god funktionalitet som habitat. Beträffande svartfläckig blåvinge ska även fjärilens värdmyra förekomma i området.

Tillsynsmyndigheten ska godkänna att ett restaurerat område är att betrakta som en funktionell ny livsmiljö enligt ovan.

Ekonomisk säkerhet

21. Nordkalk ska senast när detta tillstånd tas i anspråk ställa en ekonomisk säkerhet om totalt 30 600 000 kr för fullgörandet av den efterbehandlings-skyldighet som gäller för verksamheten.

Därefter ska säkerheten vart femte år under januari månad, första gången i januari det år som infaller fem år efter att tillståndet tas i anspråk, räknas upp enligt konsumentprisindex. Säkerheten ska gälla två år utöver verksamhetens bedrivande.

Om det visar sig att den ställda säkerheten är större än de beräknade efterbehandlingskostnaderna ska tillsynsmyndigheten bestämma säkerheten till ett lägre belopp än som bestämts ovan. Tillsynsmyndigheten äger också rätt att medge att säkerheten successivt sänks i takt med att efterbehandlings-åtgärder genomförs. Säkerhetsbeloppet ska då sättas ned till ett belopp som motsvarar kostnaderna för återstående åtgärder.

Efterbehandling m.m.

22. Om verksamheten avbryts eller upphör innan den slutförts enligt detta tillstånd ska anmälan om detta i god tid göras till tillsynsmyndigheten.

23. Täktområdet ska efterbehandlas i enlighet med de intentioner som redovisas i den till ansökan fogade tekniska beskrivningen, bilaga A, samt efterbehandlingsplanen.

Planen för efterbehandlingen ska ajourhållas genom fortlöpande uppdateringar.

Nordkalk ska särskilt utreda om det är möjligt och skäligt att genomföra åtgärder så att naturvärdena i området väster om tälkten, som är beroende av utströmmande vatten från tälkten, kan kvarstå även efter att täktområdet efterbehandlats.

Resultaten av utredningen ska redovisas till tillsynsmyndigheten senast tre år från det att tillståndet har tagits i anspråk.

En fullständig efterbehandlingsplan ska ges in till tillsynsmyndigheten i god tid, dock senast sex månader, innan verksamheten upphör.

Efterbehandlingen ska i den mån det är möjligt ske successivt. Om ett delområde ska efterbehandlas slutligt innan verksamheten upphör ska en slutlig efterbehandlingsplan tas fram för detta område. Den slutliga efterbehandlingen ska, vad gäller detaljfrågor, bestämmas av tillsynsmyndigheten.

Kontroll

24. Bolaget ska inom tre månader från det att detta tillstånd tagits i anspråk ge in ett samlat och uppdaterat kontrollprogram, som utarbetats i samråd med tillsynsmyndigheten.

Övriga frågor

1. Mark- och miljödomstolen fastställer arbetstiden för vattenverksamheten till 10 år från den dag som tillståndet tas i anspråk.
  2. Mark- och miljödomstolen fastställer tiden för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada på grund av vattenverksamheten till 10 år från arbetstidens utgång, och
  3. bestämmer tiden för igångsättande av den miljöfarliga verksamheten till 5 år från den dag som tillståndet tas i anspråk.
  4. Mark- och miljödomstolen godkänner den till ansökan upprättade miljökonsekvensbeskrivningen.
  5. Tillståndet enligt denna dom får tas i anspråk trots att det inte har fått laga kraft (verkställighetsförordnande). Detta ska dock inte gälla tillståndet enligt punkten 1 för de delområden som benämnts Nordvästra Klinthagen, Norra Klinthagen och de delar av Södra Klinthagen som utgör naturmark.
  6. Prövningsavgiften enligt förordningen (1998:940) om avgifter för provning och tillsyn enligt miljöbalken ska vara 115 000 kr.
  7. Nordkalk Aktiebolag ska betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Gotlands län med 426 812 kr och till Region Gotland med 186 337 kr.
  8. Mark- och miljödomstolen avslår övriga i målet framställda yrkanden.
-

Innehåll

SAKEN	1
DOMSLUT	1
Tillstånd	1
Villkor för tillståndet	2
Allmänt villkor	2
Täktverksamheten.....	2
Vattenverksamheten m.m.	3
Buller	4
Vibrationer och luftstötsvåg.....	4
Damning.....	5
Lagring av material i tälkten	5
Hantering av petroleumprodukter m.m.....	5
Skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge.....	6
Ekonomisk säkerhet.....	7
Efterbehandling m.m.	8
Kontroll.....	8
INLEDNING OCH SAMMANFATTNING AV PARTERNAS INSTÄLLNING	15
ANSÖKAN (Nordkalks beskrivning)	16
Orientering	16
Om ansökan.....	16
Betydelsen av stenkvalitet och delområdenas betydelse	18
Motivering till ansökan och val av områden.....	20
Betydelsen av bolagets produkter och Klinthagentälkten.....	21
Avgränsning av ansökan	24
Omgivningsbeskrivning.....	25
Verksamhetsbeskrivning.....	26
Inledning	26
Beskrivning av täktverksamheten	27
Beskrivning av vattenverksamheten.....	30
Miljökonsekvenser och försiktighetsmått.....	34
Inledning	34
Buller	34
Vibrationer, luftstötvåg och stenkastning	35
Damning.....	36

Ytvatten påverkan.....	36
Grundvattenpåverkan och påverkan på Hoburgsmyrs Natura 2000-område...	38
Påverkan på naturmiljön	40
Särskilt om vattenverksamheten	43
Rådighet	43
Inverkan på enskilda fastigheter och ersättning till sakägare	43
Tillåtlighet.....	44
2 kap. miljöbalken — allmänna hänsynsregler	44
5 kap. miljöbalken — miljökvalitetsnormer	46
7 kap. miljöbalken — Natura 2000	48
8 kap. miljöbalken — artskyddsdispens	48
Efterbehandling och ekonomisk säkerhet.....	48
Efterbehandling	48
Ekonomisk säkerhet.....	49
Kontroll.....	50
Samråd	50
Tidplan m.m.	50
Övrigt.....	51
Yrkanden.....	51
Reservationsvis framställda yrkanden	52
Förslag till villkor.....	53
Allmänt villkor	53
Täktverksamheten.....	53
Vattenverksamheten m.m.	54
Buller	54
Vibrationer och luftstötsvåg.....	55
Damning.....	56
Lagring av material i tåkten	56
Hantering av petroleumprodukter m.m.....	56
Skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge.....	57
Ekonomisk säkerhet.....	58
Efterbehandling m.m.	58
Kontroll.....	59
Prövotidsförfarande	59
INKOMNA YTTRANDEN (organisationer och närboende).....	59

Naturskyddsföreningen Gotland	59
Ansökan	60
Teknisk beskrivning	61
Hydrogeologi.....	62
Trendanalys Hoburgsmyr.....	64
Urbergsgruppen.....	65
Långsiktiga livsförutsättningar.....	65
Väg 689.....	65
Föreningens ytterligare förtydliganden.....	66
Linda Trulsén (Lärbro Stora Vikers 1:93).....	68
Rolf Åkerlund, Lärbro Kauparve 1:18	69
Lena Guteborg-Larsson, Lärbro Stora Vikers 6:1.....	70
Anneli Ekman, Storugns Lilla Vikers 1:24.....	71
SYNPUNKTER FRÅN REGIONEN, MYNDIGHETER OCH BOLAGETS SVAR	71
Inledning	71
Frågan om avgränsning av ansökan	72
Länsstyrelsen.....	72
Region Gotland	79
Nordkalk	79
Synpunkter på miljökonsekvensbeskrivningen och nollalternativet.....	81
Länsstyrelsen.....	81
Sveriges geologiska undersökning	83
Nordkalk	83
Frågan om tillåtlighet och behovet av en utökad täkt	85
Länsstyrelsen.....	85
Sveriges geologiska undersökning (SGU).....	87
Nordkalk	88
Hydrogeologi och påverkan på Natura 2000-områden, krav på Natura 2000- tillstånd, miljökvalitetsnormer för vatten	90
Länsstyrelsen.....	90
Sveriges geologiska undersökning (SGU).....	97
Region Gotland	100
Naturvårdsverket	101
Nordkalk	102

Artskyddsfrågor och exploateringen av delområdet Nordvästra Klinthagen samt delar av Södra Klinthagen.....	107
Länsstyrelsen.....	107
Naturvårdsverket	108
Nordkalk	118
Efterbehandling	121
SGU	121
Naturvårdsverket	122
Länsstyrelsen.....	122
Nordkalk	123
Frågan om tidsbegränsning av tillståndet	124
Naturvårdsverket	124
Sveriges geologiska undersökning, SGU.....	125
Nordkalk	125
DOMSKÄL.....	127
Processuella förutsättningar	127
Rådighet	127
Avgränsningen av ansökan	127
Frågan om restmaterialet och uppläggningsen av massorna	130
Miljökonsekvensbeskrivningen och redovisningen av miljöeffekterna	131
Den konceptuella grundvattenmodellen	133
Sammanfattande bedömning av miljökonsekvensbeskrivningen m.m.	135
Lokalisering	135
Inledning	135
Särskilt om den s.k. behovsprövningen	136
Sammanfattning.....	137
Hydrogeologi	137
Påverkan på Natura 2000-områdena Hoburgsmyr, Mölnersmyr och Vitärtskällan	137
Påverkan på enskilda dricksvattenbrunnar.....	141
Miljö kvalitetsnormer	142
Kustvattenförekomst Kappelshamnsviken (SE575480-184830).....	142
Grundvattenförekomsten Norra Gotland – Kappelshamn (SE641632-167611)	143
Utsläpp till luft	144
Artskydd	145

Fåglar - 4 § artskyddsförordningen (2007:845)	145
Kärlväxter - 8 § artskyddsförordningen.....	145
Fjärilar – 4 a § artskyddsförordningen	145
Habitatskyddet, förbudet i 4 a § fjärde punkten artskyddsförordningen	146
4 a § punkterna 1–3 artskyddsförordningen.....	152
Frågor om efterbehandling.....	155
Inledning	155
Naturvärden väster om tälten	156
Sammanfattande bedömning avseende tillåtligheten	157
Tidsbegränsning av tillståndet	158
Villkorsfrågor.....	159
Inledning	159
Region Gotlands krav på rening.....	160
Frågor om buller	160
Tidpunkten för den slutliga efterbehandlingsplanen	161
Övriga villkorsfrågor	162
Övriga frågor.....	162
Arbetstid, tid för oförutsedd skada och igångsättningstid	162
Ekonomisk säkerhet.....	162
Verkställighetsförordnande	162
Prövningsavgift	164
Rättegångskostnader	164
HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 5 (MMD-01)	167

INLEDNING OCH SAMMANFATTNING AV PARTERNAS INSTÄLLNING

Nordkalk Aktiebolag har hos mark- och miljödomstolen ansökt om tillstånd till fortsatt och utvidgad täktverksamhet inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94. Nordkalk Aktiebolag benämns även ”Nordkalk”, ”sökanden” eller ”bolaget” i denna dom. Ansökan omfattar även tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken för att leda bort inläckande yt- och grundvatten. Flera remissmyndigheter har yttrat sig över ansökan.

Länsstyrelsen i Gotlands län (länsstyrelsen) har begärt att ansökan i första hand inte ska tas upp till prövning (avvisas) av domstolen. Länsstyrelsen har i andra hand begärt att domstolen ska avslå Nordkalks ansökan. Naturvårdsverket har inte begärt att domstolen ska avvisa eller avslå ansökan, men Naturvårdsverket anser att mark- och miljödomstolen bara kan lämna tillstånd om domstolen kommer fram till att det är möjligt att ge ett s.k. Natura 2000-tillstånd. Naturvårdsverket anser också att tillstånd för att exploatera de delområden som idag utgör naturmark inte kan lämnas då det inte bedöms vara möjligt att bevilja en dispens från förbudsbestämmelserna i artskyddsförordningen. Sveriges geologiska undersökning (SGU) har tillstyrkt ansökan men ansett att tillståndet behöver tidsbegränsas. Region Gotland (regionen) har inte motsatt sig att tillstånd lämnas, men har begärt att villkor föreskrivs i frågor om skydd av enskilda brunnar och rening av vatten för att regionen ska kunna ta emot det för dricksvattenändamål.

Naturskyddsföreningen Gotland och Urbergsgruppen har yttrat sig över ansökan och begärt att domstolen ska antingen avvisa eller avslå ansökan. Yttranden har även inkommit från närboende, som på olika sätt har uttryckt att de motsätter sig att tillstånd ges.

Mark- och miljödomstolen har den 22 – 24 oktober 2024 hållit huvudförhandling i målet. I samband med huvudförhandlingen genomfördes syn.

ANSÖKAN (Nordkalks beskrivning)

Orientering

Om ansökan

Bolagets ansökan omfattar tillstånd enligt miljöbalken till såväl befintlig som till utökad täktverksamhet inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 inom områden som framgår av domsbilaga 3 samt till bortledning av inläckande grundvatten inom Klinthagentäkten, avledande av täktvatten till regionens VA-system och uppförande av luckutskov och de övriga åtgärder som behövs för att reglera avledningen av vatten från Pall 2-sjön till Polenhålet för det fall att täktvatten kommer att avledas från Pall 2-sjön till regionen. Bolagets ansökan omfattar också, förtydligt vid huvudförhandlingen, det mindre delområde öster om Nordvästra Klinthagen som Mark- och miljööverdomstolen gav tillstånd till vid den senaste tillståndsprövningen (se domsbilaga 4, område A)

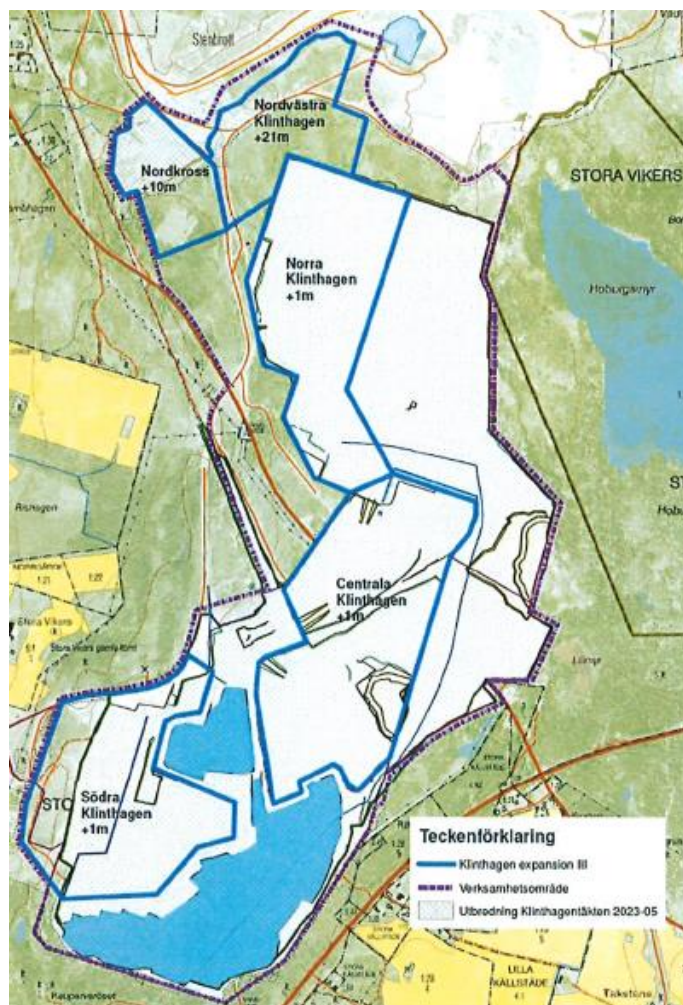
Idag återstår mindre tillståndsgivna brytområden utspridda i Klinthagentäkten. Återstående mängder i de tillståndsgivna brytområdena uppgick i maj 2023 till 13,1 miljoner ton. Till största del består brytområdena av sten av s.k. mägerkvalitet, som historiskt bara har efterfrågats i begränsad omfattning av bolagets kunder. Det har gjort att dessa delreserver hittills inte har brutits i den takt som tillståndet medger. Geologin i täkten är dessutom så gynnsam att det inte har varit nödvändigt att bryta bort sten av mägerkvalitet för att komma åt de eftertraktade lagren av stälkvalitet och karbonatsten. Med nuvarande begränsade efterfrågan på mägerkvalitet och en bryttakt på omkring 1,2 miljoner ton per år, bedöms verksamheten enligt det befintliga tillståndet kunna bedrivas till omkring 2025.

Figur 1 – återstående kalksten enligt befintligt tillstånd.

Den utökning av verksamheten som denna ansökan avser omfattar fem delområden. Två av dessa, Norra och Centrala Klinthagen, är belägna helt inom nuvarande täktområde (se Figur 2 nedan). Norra och Centrala Klinthagen utgör i realiteten ett stort sammanhängande område, men har delats in i två delområden för att det ska vara enklare att hänvisa till olika delar av det aktiva täktområdet. Södra Klinthagen är huvudsakligen beläget inom nuvarande täktområde, men med en utvidgning i västlig riktning. För dessa tre delområden söks tillstånd för en brytning ned till ett slutligt djup om +1 m. Delområde Nordkross omfattar en utvidgning av det redan tillståndsgivna brytområdet med samma namn. Nordvästra Klinthagen innebär en utvidgning av täkten i nordlig riktning.

Figur 2 – planerad utökning.

En närmare beskrivning av den ansökta verksamheten återfinns i den tekniska beskrivningen, bilaga A till ansökan. Verksamheternas miljökonsekvenser redovisas i den av IVL Svenska Miljöinstitutet AB upprättade miljökonsekvensbeskrivningen, bilaga B till ansökan. Till ansökningshandlingen bifogas även en sakägarförteckning, bilaga C samt en behovsutredning, bilaga D, en sammanställning av relevanta kartor, bilaga E, samt en redovisning av täkt- och verksamhetsområdet, bilaga F. Samtliga nämnda bilagor avser bilagor till ansökan.

Betydelsen av stenkvalitet och delområdenas betydelse

Utvidgningen är nödvändig dels för att få en tillräckligt stor total stenreserv för att säkra fortsatt brytning, dels för att säkerställa Nordkalks möjlighet att framställa produkter med de olika fysikaliska eller kemiska egenskaper som bolagets kunder

efterfrågar genom att blanda sten med olika kvaliteter. Delområdenas olika stenkvaliteter gör det möjligt för Nordkalk att i så hög grad som möjligt utnyttja all sten som omfattas av tillståndet. Den ökade flexibiliteten som summan av de fem delområdena medför samt möjligheten att blanda sten med olika kvaliteter förlänger därför täktens praktiska livslängd. Utvidgningen möjliggör därför en god hushållning med ändliga resurser.

De olika stenkvaliteter som Nordkalk använder i sin verksamhet och avser att bryta i tåkten benämns av bolaget enligt följande.

- Stålkvalitet: Sten som uppfyller högt ställda krav på både kemiska och fysikaliska egenskaper. Kalkstenen används i järn- och stålindustrin. Stenen utgör den traditionellt sett viktigaste produkten från Klinthagentåkten.
- Karbonatsten: Sten som uppfyller högt ställda krav på kemiska egenskaper. Används i bland annat kemisk industri och sockerindustri.
- Märgelkvalitet: Samlingsnamn för det material som inte uppfyller kraven för stålkvalitet eller karbonatsten. Det kan bero antingen på att stenen har ett högre inslag av lermineral och större kemisk variation eller består av finare fraktioner, det vill säga mindre partiklar. Många applikationer kräver styckekalk av en viss minsta storlek. Märgelkvalitet lämpar sig utmärkt för cementtillverkning, men även som bland annat jordförbättringsmedel samt pH justerare i anrikningsprocesser inom gruv- och metallindustrin.

I de olika delområdena förekommer olika stenkvaliteter i olika mängd. För att verksamheten ska kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt är det avgörande att tillstånd kan beviljas till tillräckligt stora mängder av respektive kvalitet eftersom möjligheten att blanda sten med olika kvaliteter annars går förlorad. Inom de fem delområdena bedöms följande stenkvaliteter finnas.

- Nordkross innehåller ca 1,5 miljoner ton sten av karbonatkvalitet och 0,5 miljoner ton sten av märgelkvalitet.

- Nordvästra Klinthagen innehåller ca 6 miljoner ton värdefull sten av stålqualität och ca 0,2 miljoner ton mägerkqualität.
- Norra Klinthagen innehåller framför allt kalksten av mägerkqualität (ca 15,1 miljoner ton) och ca 5 miljoner ton sten av karbonatqualität.
- Centrala Klinthagen innehåller ca 10,3 miljoner ton sten av mägerkqualität och ca 2,8 miljoner ton karbonatsten.
- Södra Klinthagen innehåller sten av mägerkqualität (ca 10,2 miljoner ton) och sten av karbonatqualität (ca 4,5 miljoner ton).

De sammanlagda reserverna i de nya delområdena summerar till ca 56,1 miljoner ton. Det är dock inom området Nordvästra Klinthagen som den högsta stenkvaliteten finns, vilket innebär att området är helt avgörande för möjligheten att producera kalkstensprodukter av stålqualität.

Motivering till ansökan och val av områden

Nordkalk ser idag goda förutsättningar för att fortsätta bedriva brytning vid Klinthagentakten i fler år framöver. Förklaringen är en kombination av minskad bryttakt och teknisk utveckling, bättre utnyttjande och anpassning av olika kvaliteter för specifika produkter samt en förändrad efterfrågan hos bolagets kunder.

Nordkalks befintliga tillstånd vann laga kraft för mindre än två år sedan. Skälet till att bolaget redan nu ansöker om en utökning av takten är att områdena av störst betydelse för bolaget inte omfattas av det tillstånd som beviljades vid den förra tillståndsprövningen. Det är således inte möjligt att inom ramen för det befintliga tillståndet bryta den kalksten som, genom att blandas upp med sten av lägre kvalitet, hade säkerställt en längre drifttid för takten. Med de mängder och stenkvaliteter som omfattas av det befintliga tillståndet bedöms verksamheten kunna bedrivas till omkring år 2025, även om det därefter kan finnas kalksten kvar att bryta som omfattas av tillståndet.

Med hänsyn till den befintliga verksamhetens begränsade livslängd och till risken för en utdragen tillståndsprövning har bolaget valt att nu ansöka om tillstånd till en utökning av verksamheten. I arbetet med att avgränsa de nya expansionsområdena har Nordkalk strävat efter en balans mellan å ena sidan tillgången på sten av de högsta kvaliteterna, å andra sidan konflikter med motstående intressen för att kunna bedriva en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar brytning. För att minimera omgivningspåverkan och förhoppningsvis samtidigt förenkla tillståndsprövningen har Nordkalk bland annat uteslutit området Taktstens med hänvisning till områdets höga naturvärden, trots att området innehåller sten av hög kvalitet. Bolaget har även i hög utsträckning valt att bryta djupare inom redan utbrutna områden för att på så sätt undvika att ta tidigare obruten mark i anspråk. De kompletterande utredningar som Nordkalk har låtit genomföra sedan den förra tillståndsprövningen har även lett till att ny kunskap vunnits om hur täktverksamheten ska kunna utvidgas även till andra områden utan att påverkan på motstående intressen blir större än vad som kan godtas. Detta gäller särskilt delområdet Nordvästra Klinthagen som innehåller den stenkvalitet som är av störst betydelse för bolaget, samtidigt som motstående intressen i form framför allt av höga naturvärden är förhållandevis stora i området.

Betydelsen av bolagets produkter och Klinthagentäkten

Kalksten och dess förädlade former (bränd och släckt kalk) används inom bland annat samhällstekniken för att rena dricks- och avloppsvatten, inom jordbruket för att förbättra jordmånen, inom naturvården för att stabilisera försurade sjöar samt i industrin för att till exempel framställa stål, glasfiber, plast och socker. Kalk utgör även en nödvändig komponent vid förädlingen av litium och basmetaller som koppar, nickel och kobolt. Metallerna har avgörande betydelse för den gröna omställningen och övergången till förnybara och koldioxidneutrala bränslen. En närmare redogörelse för kalkstens användningsområden återfinns i behovsutredningen. Som ett samlingsbegrepp används i vardagstal begreppet kalk, som inrymmer såväl den naturliga bergarten kalksten, som de genom upphettning och släckning förädlade produkterna bränd och släckt kalk. Kalk är, inom så gott som alla dess avnämningar, svårt alternativt mycket kostsamt att ersätta med andra produkter.

I de flesta tillämpningarna baserar sig kalkens funktion på att den går i lösning och neutraliserar sin användningsmiljö eller att den binder till sig föroreningar i sin miljöfunktion. Därmed konsumeras kalken och går som sådan i regel inte att återanvända. Det måste därför ske ny brytning efter hand.

Såvitt avser produktion av stål, där kalk utgör en viktig råvara, pågår det ett omfattande arbete med att försöka ställa om stålproduktionen genom att ersätta kolet i processen med vätgas. Målet är att i så hög grad som möjligt reducera utsläppen från fossila bränslen. Omställningen kommer dock inte att eliminera kalkbehovet, utan kalk kommer fortsatt att behövas vid stålframställningen även efter omställningen. Kalk används vid ståltillverkningen för att binda till sig föroreningar från råmaterialet och därmed höja stålets kvalitet. Det saknas idag ett känt ersättningsmaterial till kalksten för stålindustrin. Ytterligare en pågående förändring inom stålproduktionen är att råjärn i viss mån kan komma att ersättas med järnskrot som råvara, dvs. stålet kan produceras genom återvinning av tidigare järn- och stålprodukter. En sådan process kräver dock en större mängd kalk än vid traditionell tillverkning i masugn, vilket innebär att behovet av kalk snarare kan komma att öka i den framtida stålproduktionen.

Som har nämnts ovan ställs särskilt höga krav på kalkens kvaliteter för att den ska kunna användas för stålproduktion. Tillgången på kalk av sådan kvalitet i tillräckliga mängder finns i princip bara på Gotland. I Sverige bedriver Nordkalk täktverksamhet i Orsa, Forsby (Vingåker), Uddagården (Falköping) och i Ignaberga (Hässleholm). Bolaget känner mycket väl till dessa platser och den kvalitet som förekommer där. Täktverksamheten på dessa platser kan på inget sätt mäta sig med Gotland i fråga om kalkstensförekomst, särskilt vad gäller kvaliteten men också med avseende på kvantiteten. Detta gäller för övrigt hela Östersjöområdet med undantag av vissa områden i Estland och Polen där likartad kalksten förekommer. I Klinthagen förekommer kalksten av tillräcklig kvalitet och mängd för att den ska kunna användas för stålproduktion.

Kalk är vidare det huvudsakliga råmaterialet i cement och för att producera 1 ton cement behövs ca 1,5 ton kalksten. Cement är bindemedlet i betong som är det vanligaste byggmaterialet i dagens samhälle. Vid cementtillverkningen används med fördel sten av märgelkvalitet.

Alternativen till Klinthagen är att antingen försöka ersätta tåkten med en takt någon annanstans på Gotland eller att importera kalk av motsvarande kvalitet. När det gäller det förstnämnda alternativet har det visat sig vara mycket svårt. Nordkalk hade under många år för avsikt att göra just detta genom den planerade tåkten i Bunge. Detta visade sig dock inte vara möjligt. Även de avslag som andra kalkstensproducenter har fått vid ansökningar om tillstånd till kalkstenstäcker på Gotland visar på svårigheterna med att hitta lämpliga ersättningstäcker på Gotland, även om kalksten av tillräcklig kvalitet skulle finnas.

Det andra alternativet är att importera kalksten av tillräcklig kvalitet från andra länder. Detta scenario är i viss mån redan verklighet eftersom den minskade kalkproduktionen på Gotland har börjat ersättas med importerad kalk från framför allt andra delar av Europa, men även genom transport över Atlanten. Av kvalitets-skäl importeras till exempel 34 procent av kalkbehovet inom papper- och massaindustrin och 59 procent av stålindustrins kalkbehov. Konsekvensen av utebliven produktion av kalk är därmed en stor ökning av mängden transporter och den miljöpåverkan som detta medför. Inget tyder heller på att den lokala påverkan som brytning av kalksten innebär skulle vara mindre för den kalk som importeras. Att ersätta kalkstenen från Gotland med importerad kalk innebär alltså en export av den miljöpåverkan som brytningen medför. Den ansökta verksamheten skulle vidare kunna bidra till att säkerställa inhemsk råvaruförsörjning i förhållande till bland annat svensk cementtillverkning och stålindustri, vilket har visat sig särskilt betydelsefullt med hänsyn till dagens omvärldsläge och kriget i Ukraina. Betydelsen av Klinthagentakten ur försörjningssynpunkt har även poängterats av SGU i beslutet att peka ut området som riksintresse för mineralutvinning.

Avgränsning av ansökan

Aktuell ansökan omfattar enbart Klinthagentäkten och inte bolagets verksamhet vid Storugns. Hamnen och verket vid industrianläggningen i Storugns regleras i ett separat tillstånd meddelat av länsstyrelsen den 8 oktober 1998 (dnr. 241-1568-98) med justerade villkor genom en dom från miljödomstolen vid Stockholms tingsrätt den 4 juni 1999 i mål nr. M 159-99. Tillståndet omfattar befintligt kross- och sorteringsverk, utlastning i hamnen, vattenhantering i produktionen, verkstad, VA och deponi. Inledningsvis hanterades verksamheten vid Storugns och täktverksamheten i Klinthagen genom ett och samma tillstånd. I samband med det utökade tillståndet för södra Klinthagen som meddelades den 14 maj 2002 (dnr. 541-3733-01) återkallades 1998 års tillstånd i de delar som avsåg verksamheten i Klinthagentäkten och ersattes med 2002 års tillstånd. Härefter har verksamheterna i Klinthagentäkten och Storugns reglerats i separata tillstånd. Verksamheterna sammanbinds av det ca tre kilometer långa transportbandet men ligger på ett allt för långt avstånd från varandra för att de ska kunna ses som en och samma verksamhet. Utöver transportererna finns det inget tekniskt samband mellan verksamheterna och deras respektive påverkan på omgivningarna är inte heller överlappande i mer än mycket begränsad omfattning. Det har vid de två senaste tillståndsprövningarna av Klinthagentäkten inte ansetts finnas något behov av en samlad prövning och eftersom ingen förändring har skett avseende verksamheterna i detta avseende kvarstår denna bedömning. Ett gemensamt tillstånd för verksamheterna skulle dessutom leda till praktiska problem, bland annat eftersom täkttillståndet har visat sig behöva förnyas med förhållandevis kort intervall.

I tillståndsansökan ska även s.k. följd företag beskrivas och dess omgivningspåverkan bedömas. I förevarande fall finns ingen följdverksamhet från Klinthagentäkten utöver den verksamhet som idag omfattas av tillståndet för Storugns. All kalksten som produceras i täkten transporteras till Storugns för fortsatt hantering. Det innebär att alla transporter av kalkstenen från Storugns, som sker med fartyg och lastbil, utgör följdverksamheter till den tillståndsgivna verksamheten i Storugns, inte täktverksamheten i Klinthagen. Det är av detta skäl som de senare tillkomna lastbilstransporterna från Storugns till Slite har anmälts

som en ändring av verksamheten i Storugns. Avsikten med att följdverksamheter ska redovisas i en tillståndsansökan är att den påverkan ska kunna bedömas i samband med tillståndsprövningen. Sådan verksamhet som redan är tillståndsprovad inom ramen för ett annat tillstånd behöver emellertid inte bedömas på nytt. Eftersom all den verksamhet som skulle kunna utgöra följdverksamhet till verksamheten i Klintahagentäkten omfattas av tillståndet för verksamheten i Storugns, saknas skäl att beakta följdverksamheterna inom ramen för denna tillståndsprövning. Med anledning härav behöver inte några följdverksamheter redovisas närmare i den nu aktuella tillståndsansökan.

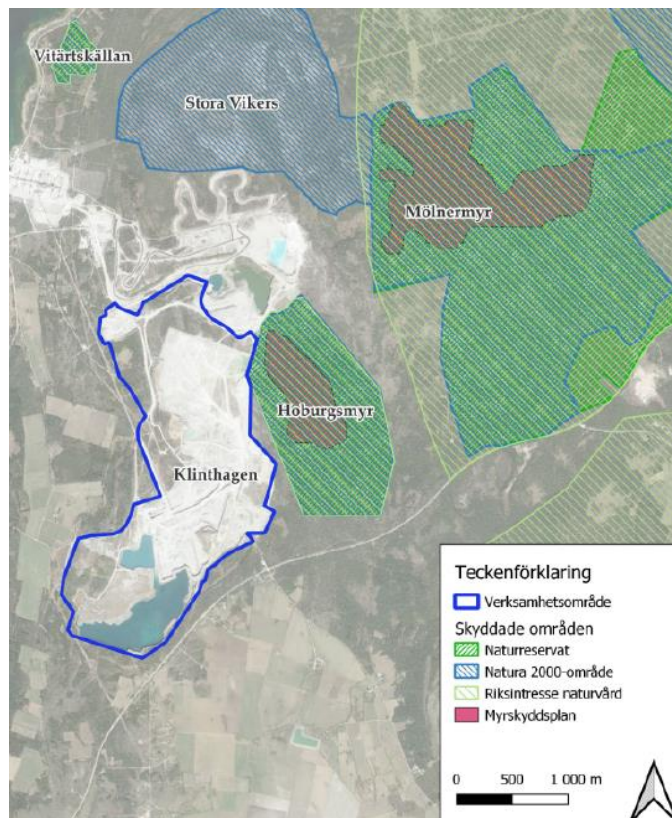
I verksamheten uppkommer inget utvinningsavfall. Det material som uppkommer inom ramen för täktverksamheten som inte utgör en kalkstensfraktion som bolaget har direkt avsättning för är s.k. finmaterial (även kallat fines) och avbaningsmassor. Eftersom ansökan endast i begränsad omfattning innebär att nya områden tas i anspråk kommer endast små mängder avbaningsmassor att uppstå. Hela denna mängd kommer bolaget att nyttja vid efterbehandlingen av verksamheten. När det gäller finmaterial är det mycket små fraktioner av kalksten som uppkommer vid hanteringen av stenen eftersom den är så porös. Eftersom lagring och sortering av stenen till stor del sker i Storugns uppkommer endast små mängder finmaterial i Klintahagentäkten. Även detta material kommer Nordkalk i sin helhet att kunna använda för konstruktionsändmål och vid efterbehandlingen. Det innebär att det inte uppkommer något material i verksamheten som bolaget inte har avsättning för genom försäljning eller genom eget bruk. Därmed ger inte verksamheten upphov till något utvinningsavfall.

Omgivningsbeskrivning

Klinthagentäkten ligger i Lärbro socken på norra Gotland, cirka tre kilometer norr om Lärbro och lika långt söder om Storugns. Brytning sker idag i ett öppet dagbrott på fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94. Området i fråga omfattas inte av detaljplan eller områdesbestämmelser.

Fyndigheten av kalksten i Klinthagentäkten, inbegripet den nu ansökta utvidgningen, har pekats ut som ett område av riksintresse för mineralutvinning. Därutöver är hela Gotland utpekad som av riksintresse för turism och friluftsliv enligt 4 kap. miljöbalken med hänsyn till dess natur- och kulturvärden.

Fastigheten varinom verksamheten bedrivs omfattas inte av något områdesskydd enligt 7 kap. miljöbalken. Öster om Klinthagentäkten ligger dock Hoburgsmyr som utgör ett Natura 2000-område och naturreservat samt är utpekad som av riksintresse för naturvård. Verksamhetens påverkan på Hoburgsmyr redovisas mer utförligt nedan. Några andra skyddade områden bedöms inte påverkas av verksamheten.

Figur 3 – omgivningsförhållanden. Figur från miljökonsekvensbeskrivningen.

Verksamhetsbeskrivning

Inledning

I avsnitten nedan sammanfattas verksamhetens utformning. En närmare redogörelse återfinns i den tekniska beskrivningen.

Beskrivning av täktverksamheten

Täktverksamhetens omfattning

Täktområdet för Klinthagen är enligt gällande tillstånd 259,5 hektar. De ansökta expansionsområdena omfattar sammanlagt 163,4 hektar och ligger huvudsakligen inom befintligt täktområde.

Som har angetts ovan är avsikten att fortsätta bryta ut den kalksten som omfattas av befintligt tillstånd samt att utöka verksamheten både på djupet och geografiskt. Den planerade utökningen av verksamheten kan i korthet beskrivas enligt följande.

- I delområdet Nordkross medges idag brytning till ett djup om +15 m. Ansökan omfattar dels en geografisk utvidgning av delområdet, dels ett ökat brytdjup ned till +10 meter.
- Delområdet Nordvästra Klinthagen är beläget mellan Nordkross och Norra Klinthagen och någon brytning har inte skett tidigare i detta område. Ansökan omfattar brytning till ett djup om +21 meter.
- Delområdet Norra Klinthagen är i dagsläget utbrutet till ett djup om +23-29 meter. Nordkalk ansöker nu tillstånd att fördjupa täktområdet i denna del till ett djup om +1 meter. Den planerade brytningen i Norra Klinthagen innebär att den västra delen av täkten fördjupas, medan den östra delen lämnas oförändrad. Inom delar av nordöstra Klinthagentäkten pågår efterbehandling av täkten.
- Delområdet Centrala Klinthagen är i dagsläge brutet till varierande djup, där den djupaste delen uppgår till +10 meter. Den här ansökan omfattar brytning till +1 meter bottendjup.
- Delområdet Södra Klinthagen utgör ett tidigare täktområde som delvis är återställt enligt äldre standard med trädplantering, vilket har medfört förhållandevis låga naturvärden. Ansökan omfattar brytning till +1 meter bottendjup.

Ursprungligen ingick även delområdet Takstens i sydöstra delen av täktområdet i expansionsplanerna. Takstens innehåller värdefull sten av stålqualität. Nordkalk har

dock valt att avfärda området på grund av dess närhet till bostäder och höga naturvärden.

Enligt vad som beskrivits i avsnitt 1.2 ovan summerar reserverna i de nya delområdena till ca 57 miljoner ton. Det i särklass största materialflödet genom Klinthagentäkten utgörs av sten av olika stenkvaliteter, det vill säga losstagen kalksten med sådana egenskaper och dimensioner att de kan säljas till kund efter förädling i Storugns. Härutöver uppkommer så kallad fines i samband med att stenen sönderfaller vid hantering samt massor i samband med avbaning.

Den ansökta maximala bryttakten uppgår till 3,6 miljoner ton per år. Bryttakten i täkten har varierat, och kommer fortsatt att variera, med hänsyn till efterfrågan på de olika stenkvaliteterna. Bryttakten har under det senaste decenniet varierar från ca 1,5 till ca 3 miljoner ton per år. År 2022 bröts drygt 2,1 miljoner ton, vilket kan jämföras med året innan då endast 1,3 miljoner ton bröts. Det är alltså inte säkert att bryttakten kommer att uppgå till 3,6 miljoner ton per år, men bolaget bedömer att denna möjlighet behövs för det fall att efterfrågan skulle medge en sådan bryttakt. I dagsläget gör Nordkalk bedömningen att de planerade brytområdena ger stål- och karbonatsten för omkring tio års brytning men att mörgelkvaliteten kommer att räcka längre.

Täktverksamheten och planerade förändringar

Täktverksamheten kan översiktligt delas in de tre faserna anläggning, drift och efterbehandling.

Klinthagentäkten har varit i drift sedan lång tid tillbaka och den ansökta utvidgningen kommer därför enbart kräva begränsat anläggningsarbete. Beträffande täktverksamheten kommer den i huvudsak att bedrivas på motsvarande sätt som idag, men inom ett utökat brytområde. Arbetsmomenten i täktverksamheten är oförändrade och består av för täktverksamhet typiska processteg i form av avbaning, borrhning och sprängning, losshållning och skutknackning samt krossning, sortering och utlastning genom transportbandet till Storugns. Brytningen sker

vanligen genom sprängning 2-3 gånger per vecka på fasta sprängningstider i enlighet med nu gällande villkor.

Efter att de uppbrutna stenmassorna transporterats med truck till den s.k. primärkrossen som är nedsänkt i en krossgrop i täkten, krossas stenen och transporteras därefter med ett ca tre km långt transportband från krossen till Storugnsanläggningen för vidare krossning, sortering och utlastning. Som komplement till den stationära primärkrossen finns även mindre mobilkrossar som kan användas vid exempelvis haveri och för att genomföra testkampanjer. De mobila krossarna används endast för en liten del av det totala stenflödet.

I dagsläget transporteras huvudflödet av material via bandtransportören från primärkrossen till Storugns. Endast en begränsad mängd kalksten av mörkelkvalitet transporteras med truck till Storugns. Tidigare transporterades mörkelsten med truck, men efter en ombyggnation i Storugns kan nu även mörkelsten transporteras via bandtransportören. Som komplement bedömer emellertid Nordkalk att det även i framtiden bör vara möjligt att genomföra ett mindre antal transporter med truck vid exempelvis haveri.

Verksamheten utvecklas och anpassas kontinuerligt utefter de skiftande förutsättningarna under drifttiden, vilket bland annat innebär att täktområdets infrastruktur kommer att behöva förändras i takt med det förändrade brytområdet, främst i form av att nya vägar kommer att anläggas inom verksamhetsområdet.

Efterbehandlingen av Klinthagentäkten har delvis redan påbörjats. Den ansökta verksamheten ändrar vissa förutsättningar för återställandet och den sedan tidigare framtagna efterbehandlingsplanen behöver justeras något för att avspegla förändringarna i täktens geometri, se vidare nedan. Täktområdet kommer att efterbehandlas etappvis i den takt som är praktisk möjlig.

Beskrivning av vattenverksamheten

Befintlig vattenverksamhet

Under driftperioden behöver Nordkalk förhindra att det bildas stora vattensamlingar i tåkten, vilket innebär att bolaget måste upprätthålla en balans mellan täktvattenbildningen och bortledning av täktvatten. Idag avleds vatten från tåktens norra delar via ett ringledsdikessystem som mynnar ut i den s.k. Pall 2-sjön och den s.k. Polenhålet i tåktens södra del. Vatten från lägre nivåer i tåkten pumpas till ringledsdiket för vidare avrinning till Pall 2-sjön. När Pall 2-sjön är uppfylld får vattnet brädda fritt över en tröskel till den s.k. Polenhålet. Vattnet som avrinner från området i närheten av Polenhålet leds direkt dit. Från Polenhålet pumpas vattnet över pallkanten via en rörledning som ovanför pallkanten leds i ett anlagt dike och sedan vidare till ett översilningsområde för dränering till Klinthagenbäcken som sedan rinner ut i Kappelshamnsviken. Eftersom Pall 2-sjön är helt uppfylld och regleringen av Polenhålet utförs för att inte vattenståndsvariationerna ska bli allt för stora innebär vattenhanteringen att vattnet pumpas till Klinthagenbäcken med en naturlig årstidsvariation. Allt vatten lämnar i dagsläget Klinthagentåkten genom pumpning från Polenhålet.

Befintligt tillstånd medger att 300 000 m³/år vatten får avledas från Pall 2-sjön för att Region Gotland ska få använda det för dricksvattenändamål samt att pumpar, luckutskov och andra för verksamheten nödvändiga anläggningar får uppföras. Hittills har emellertid Region Gotland inte valt att utnyttja den här möjligheten, vilket innebär att åtgärderna inte har vidtagits. Regionen är dock fortsatt intresserad av att få tillgång till vattnet och denna möjlighet inkluderas därför även i den nu aktuella ansökan. Ett eventuellt avledande av täktvatten till regionens VA-nät kommer att minska mängden vatten som avleds till Klinthagenbäcken. Bolaget har därför föreslagit särskilda villkor som reglerar verksamheten för det fall att åtgärden vidtas.

Det bör noteras att, oavsett om vatten avleds till regionen eller inte, kommer Polenhålet att regleras genom pumpning och vattennivån att hållas mellan +11 och +17 meter över havet, se villkorsförslag 9. Lägsta nivå i det befintliga tillståndet

uppgår till +13 meter överhavet, men för att säkerställa att tillräckliga mängder vatten kan avledas även vid torrår föreslår nu Nordkalk än lägre lägstanivå. Allt täktvatten som pumpas från Polenhålet kommer att mätas med en flödesmätare avseende flöde (1/s) för att kontrollera att flödet aldrig överskrider 200 1/s, se villkorsförslag 7. Även vattenkemin kontrolleras regelbundet. Därtill kommer vattenföringen i Klinthagenbäcken att mätas för att den mängd täktvatten som bortleds från Polenhålet ska kunna utvärderas mot vad det ger för flöden i bäcken (som utöver täktvattnet får vatten från uppströms liggande utströmningsområden samt naturlig avrinning från skog- och jordbruksmark vid nederbörd). Havsöringens lek kommer att inventeras under alla åren täktbrytning sker och två år efter avslutad brytning.

Avledande av täktvatten till Region Gotland skulle vara viktig för resurshushållningen med vattnet, vilket Nordkalk eftersträvar och önskar bidra till i den mån det inte riskerar den fortsatta täktverksamheten i Klinthagen. Nordkalk vill därför understryka att en eventuell avledning av täktvatten för Region Gotlands behov inte görs för att gagna Nordkalk eller bolagets verksamhet. För Nordkalks del finns inga behov eller någon ekonomisk nytta med att avleda vattnet på annat sätt än idag. Tvärt om skulle en sådan åtgärd medföra ytterligare arbete och kostnader för Nordkalk.

Den planerade vattenverksamheten

Vattenverksamheten i täkten kommer i huvudsak att fortsätta att bedrivas på samma sätt som idag. I takt med att de nya delområdena tas i anspråk kommer avledning av grundvatten även att ske från dessa områden och inom de redan utbrutna områden där brytning kommer att ske till djupare nivåer kommer en större mängd grundvatten att behöva avledas. Sammantaget kommer den totala avledningen öka från drygt 900 000 m³ idag till ca 1 100 000 m³ efter planerad utvidgning. Vattnet kommer huvudsakligen att fortsätta avledas på samma sätt som idag. En mindre mängd vatten, från delområdena Nordkross och Nordvästra Klinthagen kommer i stället att avledas till Storugnsdiket som liksom Klinthagenbäcken avrinner till Kappelshamnsviken.

Utöver denna planerade utökning av bortledning av inläckande grundvatten, omfattar ansökan även fortsatt möjlighet att bortleda ytvatten från tåkten till Region Gotland (kallat scenario 1). Nordkalk har enligt befintligt tillstånd rätt att avleda vatten från Pall 2-sjön till Region Gotlands VA-nät. Skälet härtill är att nyttiggöra det överskottsvatten som annars släpps ut i Klinthagenbäcken och vidare till Kappelshamnsviken.

För att transportera vattnet från Pall 2-sjön till det regionala VA-nätet kommer en pumpstation och anslutningsledning att anläggas vid Pall 2-sjön (se en schematisk beskrivning i underbilaga A2 till den tekniska beskrivningen). Upp till 10 l/s kommer att avledas från sjön till Region Gotlands VA-nät i Lärbro. Medelvattenföringen i Klinthagenbäcken kommer därmed att minska med samma flöde. För att upprätthålla bäckens goda lek- och uppväxtmiljöer för havsöring samtidigt som vatten avleds till regionens VA-nät, planerar Nordkalk att utveckla regleringen av Pall 2-sjön genom att ett luckutskov med regleringshöjden två meter anläggs vid sjöns utlopp mellan Pall 2-sjön och Polenhålet. Det föreslås också att sänkningsgränsen sätts till två meter under sjöns nuvarande naturliga tröskel. Vattennivån kommer därför att hållas mellan +19,7 och +21,7 meter över havet. Pall 2-sjön dränerar som tidigare med självfall till Polenhålet (men genom reglering i föreslaget luckutskov under nivån +21,7), vilket fortsatt fungerar som mellanlager innan vattnet pumpas över pallkanten till Klinthagenbäcken. Med en regleringshöjd om två meter i Pall 2-sjön blir regleringsvolymen knappt 600 000 m³.

Syftet med åtgärderna är att genom en uthållig vattenresurshantering uppnå vattenbalans på så sätt att magasinvolymen hålls konstant på årsbasis genom att årstillrinning och årsavrinning hålls i balans. Under året kommer magasinet att regleras aktivt för att utjämna för variationer i tillrinning men även för variationer i vattenuttag samt för att upprätthålla en lämplig vattenföring och naturliga årstidsvariationer i Klinthagenbäcken. Den mindre vattenvolym som avleds till bäcken i scenario 1 jämfört med idag kommer även att beaktas särskilt. För att säkerställa att tillräckligt med vatten finns för avledning till Klinthagenbäcken även under torrår,

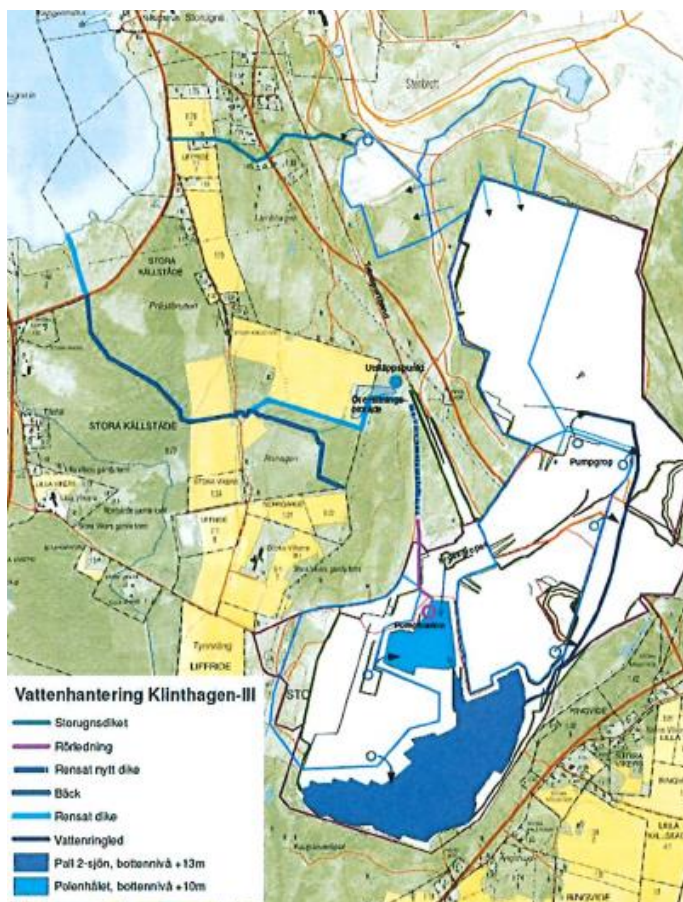

innefattar den här ansökan en sänkning av lägsta vattennivå i Polenhålet med två meter, dvs. från +13 till +11 (se villkorsförslag 9).

Såväl anläggandet av luckutskovet som Region Gotlands pumpstation och anslutningsledning vid Pall 2-sjön kommer att medföra arbeten i form av schaktning, borrning, sprängning och gjutning.

Den här tillståndsansökan omfattar alltså fortsatt de åtgärder och installationer som krävs för att kunna avleda delar av täktvattnet från Pall 2-sjön till regionens VA-nät, såsom pumpar och ledningar samt underhåll av anläggningen som omfattas av det befintliga tillståndet. Ansökan omfattar däremot inte regionens hantering av det avledda täktvattnet efter avledning. Nordkalks syfte i egenskap av verksamhetsutövare är inte heller att avleda vattnet för dricksvattenändamål. Nordkalk vill därför understryka att tillståndsansökan inte avser avledande av vatten för vattenförsörjning och att det alltså inte är fråga om en vattentäkt i enlighet med 11 kap. 5 § miljöbalken. Inte heller ska den anläggning som uppförs i syfte att avleda vattnet anses utgöra en allmän VA-anläggning i lagen (2006:412) om allmänna vattentjänsters mening.

För det fall att avledningen av ytvatten till Region Gotland inte skulle genomföras kommer dagens vattenhantering, dvs. avledning av vattnet till Klinthagenbäcken, att fortsätta oförändrat (kallat scenario 2).

Figur 4 – planerad vattenhantering i tåkten.

Miljökonsekvenser och försiktighetsmått

Inledning

Nedan sammanfattas ansökta verksamheters och åtgärders huvudsakliga miljökonsekvenser. De villkor som har föreslagits för verksamheter och åtgärder syftar till att begränsa den miljöpåverkan som dessa kan ge upphov till. I varje underavsnitt nedan lämnas i förekommande fall en redogörelse och en motivering för föreslagna villkor. För en mer detaljerad redovisning av verksamhetens miljökonsekvenser hänvisas till MKB:n.

Buller

Den ansökta utvidgningen av verksamheten kommer innebära att verksamheten bedrivs närmare ett antal bostäder än den gör idag. Det finns därmed en risk för ökade bullernivåer vid dessa bostäder. Av detta skäl har frågan om buller utretts särskilt omsorgsfullt för att säkerställa att, och hur, verksamheten kan bedrivas

inom ramen för det föreslagna bullervillkoret. Stora hänsyn har dessutom tagits till bullerspridning vid brytplanering, placering av fast infrastruktur och arbetstider. För att minimera störning till följd av buller planeras en del direkta åtgärder, till exempel användning av en så kallad tyst borrhög vid behov.

Den bullerutredningen som genomförts, och som utgår från ett värsta fall för bullerspridningen till omgivningen, visar att det vid den planerade verksamheten kommer att vara möjligt att innehålla tillämpliga riktvärden och de föreslagna nivåerna enligt bullervillkoret.

Bolaget förslår att ett sedvanligt bullervillkor ska gälla för verksamheten, se villkorsförslag 11. Jämfört med det befintliga bullervillkoret föreslås att tiden för när nattetid ska upphöra ska vara kl. 06 istället för kl. 07. Skälet till detta är att det av fast praxis framgår att riktvärdena i Naturvårdsverkets vägledning om industri- och annat verksamhetsbuller ska tillämpas om det inte finns skäl särskilda skäl i det enskilda fallet att frånga dem, oaktat om det är fråga om en befintlig eller ny verksamhet. Att det är fråga om en befintlig verksamhet med en reglering som avviker från riktvärdena är i sig inget skäl att nu besluta om andra nivåer än de som gäller enligt vägledningen. Det bör också framhållas att det är av mycket stor betydelse för Nordkalks möjlighet att utforma verksamheten på ett optimalt sätt att reglera bullret från verksamheten i enlighet med vägledningen.

Vibrationer, luftstötvåg och stenkastning

Liksom vad gäller buller kan utvidgningen av verksamhetsområdet komma att påverka omfattningen av vibrationer, luftstötsvågor och stenkastning från verksamheten. Samtliga dessa effekter uppstår, eller riskerar att uppstå, vid sprängning. Vibrationer och luftstötsvågor ingår i det nu gällande kontrollprogrammet och resultaten av kontrollen visar att gällande villkor innehålls. Även om vissa boende på grund av utvidgningen kan komma att uppleva en ökad påverkan av vibrationer och luftstötsvågor visar utredningen att nivåerna kommer att kunna innehållas även fortsättningsvis. Mätning sker enligt tillämplig standard.

Antalet kontrollövervakningspunkter för vibrationer och luftstötvågor kommer att utökas för att säkerställa att villkoret innehålls.

Bolaget förslår att sedvanliga villkor i detta avseende ska gälla för verksamheten, se villkorsförslag 5, 6, 12 och 13.

Damning

Den utökade verksamheten bedöms inte medföra nämnvärt ökat stoftnedfall på närbelägna bostäder. Verksamheten i tälkten kommer att ge upphov till viss diffus dammbildning och spridning genom borning, sprängning, lastning, transport och krossning. Den största källan till diffus damning bedöms vara trucktrafiken på torra dagar. Truckvägarna ligger till största del nere i tälkten på betydande avstånd från bostäder. Transporten av kalksten sker dessutom i första hand på ett transportband som är helt inbyggt vilket effektivt förhindrar dammbildning. Damm från borning samlas upp i stoftavskiljare. Övriga arbetsmoment, till exempel sprängning, orsakar endast tillfällig och begränsad dammspridning. Övriga skyddsåtgärder för att begränsa dammbildning består i att skyddande skogsridåer mot väg 148 i möjligaste mån kommer att bevaras samt att vattenbegjuta vägarna för att minska dammspridningen från verksamhetsområdet vid dammigt väglag.

Bolaget förslår att sedvanligt villkor för damning ska gälla för verksamheten, se villkorsförslag 14.

Ytvatten påverkan

Påverkan på Klinthagenbäcken och Kappelshamnsviken beror till viss del på vilket av de två scenarierna som kommer att väljas enligt ovan. När det gäller Klinthagenbäcken kommer medelvattenföringen att minska med omkring 30 procent om vatten från Pall 2-sjön kommer att avledas till Region Gotlands VA-nät. Avledningen påverkar däremot inte minimiflödena i bäcken, som kommer att upprätthållas för att inte äventyra lek- och uppväxtområdena för havsöring. Regleringen av vattennivåerna samt maximalt flöde för utgående vatten till Klinthagenbäcken omfattas av villkorsförslag 7-9.

I kombination med de miljöförbättrande åtgärder som Nordkalk har genomfört, innefattande anläggandet av 27 lekplatser för öringen i bäcken samt utbyte av en befintlig vägtrumma, bedöms scenario 1 inte medföra några negativa konsekvenser för havsöringens reproduktion i Klinthagenbäcken. Scenario 2 innebär i stället att dagens situation upprätthålls under drifttiden. Därefter minskar vattenföringen i bäcken medan återställandet av Klinthagentäkten och uppfyllnad av täktsjöarna sker, för att därefter återgå till en naturlig avrinningssituation. Kontroll av öringsförekomsten och genomförande av eventuella åtgärder i detta avseende omfattas av villkorsförslag 10. Eftersom den uppföljning som Nordkalk genomför visar att förekomsten av öring är god, föreslår bolaget att inventering ske vartannat år i stället för varje år.

Såvitt avser verksamhetens påverkan på Klinthagenbäckens vattenkemi sker det främst genom utsläpp av kväve, sulfat och klorid. Halten av kväve i täktvattnet är dock i samma storleksordning som bakgrundshalten. Sulfatbelastningen kan innebära en förändring av bäckens vattenkemi, men halterna är så låga att de inte bedöms medföra några negativa konsekvenser för Klinthagenbäckens ekologi.

Verksamhetens påverkan på Kappelshamnsviken består främst i kväveläckage från täkten. Kvävebelastningen på Kappelshamnsviken från verksamheten bedöms uppgå till mindre än ett ton per år, vilket i jämförelse med den beräknade totalbelastningen på Kappelshamnsviken, som uppgår till 78 ton, får anses vara försumbart. Om vattenhanteringen inte förändras kommer denna nivå att gälla även fortsättningsvis under täktens drifttid. Om vatten från Pall 2-sjön avleds till det regionala VA-nätet kommer kvävebelastningen på Kappelshamnsviken från verksamheten att minska i motsvarande grad. Att en mindre del av täktvattnet kommer att avledas via Storugnsdiket bedöms inte påverka bedömningen avseende verksamhetens påverkan på Kappelshamnsviken. Diket i sig är anlagt i syfte att avleda täktvatten och bedöms ha ett mycket lågt skyddsvärde. Den kontroll som idag omfattar det vatten som avleds till Klinthagenbäcken kommer emellertid även att innefatta utgående vatten som avleds till Storugnsdiket.

Vad gäller risken för spill av diesel och olja har bolaget väl utvecklade rutiner. Regelbunden utbildning av all täktpersonal genomförs och en beredskapsrutin och handlingsplan vid större spill finns inövad och personalen är väl införstådd med kraven rörande miljöfarliga ämnen enligt nuvarande täkttillstånd. Tankning av hjulburna fordon sker vid en tankplats med hårdgjord yta i form av en tät betongplatta som är placerad norr om krossgropen. Rutiner för att hantera eventuella spill vid tankning finns och i ett förråd bredvid tankplatsen förvaras absolssäcker som kan suga upp eventuella spill vid tankning eller andra form av spill av exempelvis hydraulolja. Dieseltanken är utformad med sekundärt skydd och har påkörningskydd. Tankplatsen omfattas av ett särskilt tillstånd för hantering av brandfarliga varor. Tankning av ej hjulburna fordon och maskiner, till exempel grävmaskiner, sker över tät yta. Ovan nämnda åtgärder omfattas av villkorsförslag 16-18.

Grundvattenpåverkan och påverkan på Hoburgsmyrs Natura 2000-område

Den befintliga täktverksamhetens påverkan på Hoburgsmyr prövades i samband med prövningen av ansökan för det befintliga tillståndet. Enligt Mark- och miljööverdomstolens bedömning skulle inte de då tillkommande delarna på ett betydande sätt komma att påverka miljön i Natura 2000-området Hoburgsmyr. Vidare fann Mark- och miljööverdomstolen att det inte fanns anledning att på nytt bedöma de hydrologiska förhållandena mellan tidigare brytområden och myren. Bolagets mycket långa erfarenhet av verksamhetens påverkan på omgivningen och de kompletterande undersökningar som bolaget har genomfört inför den här ansökan visar att grundvattnet i området i huvudsak förekommer i ett djupare magasin samt i ett flertal ytliga. I kalkstenen kommunicerar grundvattnet i huvudsak i horisontella sprickplan och kontakt mellan olika sprickplan sker via öppna brantstående eller vertikala sprickor. De vertikala sprickorna har dålig hydraulisk kommunikation med varandra till följd av deras begränsade utbredning samt av den i övrigt mycket täta kalkstenen. Däremot har de horisontella sprickorna generellt sett större areell utbredning. Det djupa berget uppvisar en bättre hydraulisk kontakt i horisontalled med större areell utbredning än det ytliga. Det ytliga kalkberget uppvisar flera olika mindre magasin med sämre hydraulisk kontakt i horisontalled.

Den grundvattenpåverkan som kan ske från brytning i det ytliga berget är i första hand koncentrerad till de områden där brytning inte skett sedan tidigare, då det inte går att utesluta att det finns ytliga vertikala sprickor som har god kontakt med dessa områden. Det innebär att en sådan påverkan kan ske vid Nordvästra Klinthagen, delar av Nordkross och Södra Klinthagen. Med hänsyn till erfarenheter av tidigare brytning bedöms trycksänkningen ha en marginell påverkan på omkringliggande skyddsobjekt i form av enskilda brunnar, men det kan inte uteslutas att en trycksänkning sker i det djupa berget söder om Klinthagentäkten. Det innebär att en trycksänkning i enskilda brunnar inom redovisat påverkansområde kan uppkomma.

Avrinningen från Hoburgsmyr kommer inte att påverkas även om en trycksänkning i det djupare berget kan uppkomma, vilket innebär att vattenståndet i myren inte kommer att påverkas. Den planerade verksamheten bedöms inte heller kunna orsaka några effekter på Hoburgsmyrs Natura 2000-område genom den förändrade markanvändningen eller den förändrade ytvattensituationen. Den planerade verksamheten bedöms därmed inte på ett betydande sätt påverka miljön i Hoburgsmyrs Natura 2000-område, varken på lång eller kort sikt. Detta bekräftas även av de undersökningar av verksamhetens påverkan på Hoburgsmyr som Nordkalk har genomfört vid tidigare tillståndsprövningar, av vilka det har framgått att täktverksamheten inte påverkat grundvattenförhållandena på ett sådant sätt att miljön i myren har påverkats.

I den norra och nordöstra utkanten av det redovisade påverkansområdet av det djupa berget finns även naturskyddade områdena Vitärtskällan, Stora Vikers och Mölnernmyr. Observationer från flera borrhål mellan Klinthagentäkten och dessa naturområden visar att den konceptuella beskrivningen av ett ytligt och ett djupt magasin med begränsad hydraulisk kontakt gäller även i detta område. Det innebär att en relevant påverkan på ytligt grundvatten, för dessa områden inte kan ske, och därmed kan inte heller Vitärtskällan, Stora Vikers eller Mölnernmyr påverkas.

Grundvattenmodelleringen visar att det inte går att utesluta att ett utflöde av djupt grundvatten till ytligt berg och jordlager sker väster om täkten. En trycksänkning i

det djupa berget skulle kunna minska ett sådant utflöde, vilket i sin tur skulle kunna få till följd att källpåverkade miljöer blir torrare eller försvinner. I vilken omfattning detta skulle ske är svårt att avgöra eftersom konnektiviteten mellan grundvattenmagasinen är så oregelbunden och lokal. Genomförda utredningar visar dock att utflödet från djupa till ytliga magasin är underordnat det flöde som sker från avrinning och ytligt grundvatten, vilket innebär att påverkan på källmiljöerna bedöms bli försumbar. Även i övrigt bedöms påverkan på naturmiljön som en följd av grundvattenpåverkan vara begränsad.

Påverkan på naturmiljön

Eftersom den utökade verksamheten i huvudsak omfattar redan utbrutna områden kommer endast mindre områden med höga naturvärden att påverkas av verksamheten.

Inom delområdet Nordvästra Klinthagen förekommer fjärilsarterna apollofjäril, svartfläckig blåvinge och mindre blåvinge. De två förstnämnda är skyddade enligt artskyddsförordningen. När Nordkalk senast ansökte om tillstånd till utökning av verksamheten innefattades även detta område. Ansökan avslogs emellertid i denna del med hänvisning till att påverkan var dispenspliktig men att utredningarna avseende risken för påverkan var bristfälliga både såvitt avser förekomsten av fjärilar och möjligheten att genomföra skyddsåtgärder. Av detta skäl har Nordkalk låtit genomföra mycket omfattande kompletterande utredningar avseende både fjärilsförekomsten och möjligheten att genomföra skyddsåtgärder.

Utredningarna visar att båda arterna förekommer i områden omkring Klinthagentäkten, både i närområdet samt i direkt anslutning till de planerade utökningarna av täkten. Svartfläckig blåvinge förekommer med mycket lägre tätheter bestående av enstaka fynd i anslutning till täktområdet medan apollofjäril har en något mer jämnt fördelad populationstäthet, med medelhöga till höga tätheter även i direkt anslutning till täkten. Inom utökningsområdena bedöms det förekomma habitat för svartfläckig blåvinge uppgående till ca 21,1 hektar och för apollofjäril 13 hektar. Detta motsvarar ca 1,7 procent respektive 1,3 procent av fjärilarnas habitat inom det undersökta området. Genom dessa analyser tillsammans

med tidigare undersökningar framkommer också att spridningssambanden är mycket goda mellan habitaten på norra Gotland och att populationerna för båda arter sannolikt hänger ihop över hela ön, snarare än att vara uppdelad i metapopulationer. Räknat för hela Gotland uppgår förlusten av habitat till mindre än 0,07 procent för apollofjäril. Det är därmed mycket tveksamt om utvidgningen av täkten kommer att ta så mycket mark i anspråk att det innebär en skada på arternas fortplantningsområden eller viloplatsen i enlighet med 4 a § första stycket punkten 4 artskyddsförordningen.

Enligt utredningarna finns det emellertid en risk att utökningen innebär att områden som fyller en viktig funktion för arternas spridning skadas, vilket kan riskera att spridningssambanden för arterna försämras. Av detta skäl har Nordkalk dels valt att avstå från ett av de tilltänkta expansionsområdena (kallat Takstens), dels utrett möjligheten att genomföra åtgärder i syfte att stärka spridningsmöjligheterna för fjärilarna. Utredningarna visar att det kommer att vara möjligt att genomföra tillräckliga sådana åtgärder för att den kontinuerliga ekologiska funktionen inte ska påverkas negativt av täktens utökning. För att säkerställa att ingen negativ påverkan uppkommer på fjärilarnas habitat kommer de planerade åtgärderna även att vidtas i syfte att restaurera områden av minst samma storlek som de som tas i anspråk. Den habitatförlust som utökningen av täkten medför kommer därför att motverkas genom planerade skyddsåtgärder. Sammantaget innebär detta att tillräckliga skyddsåtgärder kommer att kunna vidtas för att någon otillåten påverkan på fjärilarnas livsmiljöer inte ska uppkomma, se villkorsförslag 20. Av detta skäl behövs ingen artskyddsdispens med avseende på påverkan på arternas fortplantningsområde eller viloplatsen.

Verksamhetens utökning riskerar att innebära att enskilda exemplar av arterna dödas eller störs i samband med att områdena avbanas. Det bör emellertid understrykas att det bedöms vara få exemplar. Enligt utredningarna bedöms ca 14 individer av svartfläckig blåvinge och uppskattningsvis 33 individer av apollofjäril att dödas eller störas. Med hänsyn till att påverkan är försumbar är det enligt Nordkalk tveksamt om verksamheten kan anses innebära ett

avsiktligt dödande eller störande av arterna i fråga. Trots detta har bolaget låtit utreda vilka möjliga skyddsåtgärder som kan vidtas för att undvika en sådan påverkan. Utredningarna visar att det är möjligt att genomföras tillräckliga skyddsåtgärder för att säkerställa inga fjärilar avsiktligt kommer att dödas eller störas.

När det gäller apollofjäril framgår det av utredningarna att det är möjligt att genomföra tillräckliga skyddsåtgärder för att undvika att några individer dödas eller störs, utan att behöva flytta larver. För att genomföra detta behöver värdväxten, i detta fall vit fetknopp, avlägsnas. Detta görs lämpligast i början av juni strax innan flygperioden eftersom fjärilen då befinner sig i puppstadiet. Efter puppstadiet kommer de flygfärdiga honorna att para sig och lägga ägg. Eftersom apollofjärilshonorna sällan lägger ägg på värdväxten kan det finnas ägg i brytområdet som övervintrar till följande säsong. Det kan alltså kläckas larver på våren i området även om värdväxten avlägsnats. De larver som kläcker ut kommer att söka sig ut från området till angränsande ytor med vit fetknopp för att kunna äta. När denna förflyttning skett i maj månad kan brytområdet avbanas utan att vare sig ägg eller larver kommer till skada. Genom att larverna alltså självmant förflyttar sig från området, krävs inte att larverna aktivt förflyttas för att säkerställa att inga individer ska dödas eller störas. För att underlätta för larverna att ta sig till ett lämpligt område skulle det vara möjligt att aktivt flytta larverna från täktområdet till det planerade restaureringsområdet. Att aktivt flytta skyddade arter är en form av skyddsåtgärd som ibland i sig anses vara en dispenspliktig åtgärd. Eftersom åtgärden inte är nödvändig i förevarande fall, är det inte en skyddsåtgärd som Nordkalk åtar sig att genomföra. Eftersom det av naturvårdsskäl skulle kunna vara positivt för arten med en sådan åtgärd, föreslår bolaget ändå att detta kan genomföras som komplement till den huvudsakliga skyddsåtgärden. Skulle en sådan flytt av larver anses kräva artskyddsdispens, kommer bolaget emellertid att avstå från åtgärden.

Vad det gäller svartfläckig blåvinge är det inte möjligt att lyckas med insamling av larver eftersom de tillbringar större delen av sina liv i myrbon. För att förhindra att arten kommer till skada behöver man förhindra att äggläggning sker inom den

berörda ytan. Det kan göras genom att täcka området med duk eller genom att värdväxten backtimjan rensas bort inom de börda habitaterna, eftersom svartfläckig blåvinge lägger sina ägg på värdväxten där larven sedan lever sin första tid. För att denna skyddsåtgärd ska fungera behöver den genomföras precis innan flygsäsongen, det vill säga runt midsommar, året innan avbaningsarbetet ska genomföras.

Sammantaget innebär detta att det är möjligt att säkerställa att inga larver eller ägg kommer att finnas inom området innan det avbanas. Eftersom det är möjligt att genomföra detta utan att aktivt behöva flytta några skyddade arter, kommer skyddsåtgärderna inte att fordra artskyddsdispens. Verksamheten kommer sålunda inte att medföra någon påverkan på fjärilarna att dispens kommer att krävas.

Särskilt om vattenverksamheten

Rådighet

Nordkalk är lagfaren ägare till fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 där täktverksamheten kommer att bedrivas samt från vilken bortledningen av vatten kommer att ske.

Inverkan på enskilda fastigheter och ersättning till sakägare

Den grundvattenpåverkan som verksamheten skulle kunna medföra kan eventuellt påverka de enskilda brunnar som finns i området kring tälten. Även om påverkan i de flesta fall bedöms vara försumbar och mindre än den naturliga variationen, har samtliga brunnsägare inom det beräknade influensområdet bedömts vara vattenrättsliga sakägare (bilaga C till ansökan).

Verksamheten bedöms inte medföra någon förutsedd skada för enskilda sakägare som skulle medföra rätt till skade- eller intrångsersättning enligt 31 kap. miljöbalken. Skulle verksamheten ändå visa sig medföra skador på någon fastighet, eller för någon rättighetshavare, bör frågan hanteras enligt reglerna för oförutsedd skada.

Tillåtlighet

2 kap. miljöbalken — allmänna hänsynsregler

Kunskapskravet (2 kap. 2 § miljöbalken)

Nordkalk har mycket lång erfarenhet av, och gedigen kunskap om, kalkstensutbrytning liksom av den omgivningspåverkan som verksamheten medför, inte minst inom det nu förevarande området för Klinthagentäkten. Även av vattenverksamheten har bolaget erforderlig erfarenhet. De erfarenheter, rutiner och metoder som används för att minimera risker och påverkan och som Nordkalk har utarbetat under åren kommer att användas inom det nu ansökta täktområdet. Enligt vad som framgår av ansökan med bilagor har Nordkalk låtit utföra noggranna utredningar och inventeringar av området för att säkerställa att verksamhetens störningar blir acceptabla.

Försiktighetsprincipen och principen om bästa möjliga teknik (2 kap. 3 § miljöbalken)

Nordkalk kommer att vidta de skyddsåtgärder och försiktighetsmått som behövs för att förebygga, hindra och motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön. Åtgärder vidtas redan idag och kommer även fortsättningsvis att vidtas för att minimera risker för olyckor inom och utom täktområdet.

De åtaganden om skyddsåtgärder och försiktighetsmått och förslag till villkor som bolaget gör i denna ansökningshandling, ger uttryck för en korrekt tillämpning av försiktighetsprincipen och principen om bästa möjliga teknik.

Produktvalsprincipen (2 kap. 4 § miljöbalken)

Nordkalk arbetar kontinuerligt med att ersätta och välja ut de bästa produkterna och varorna för människors hälsa eller miljön. Samtliga kemikalier som hanteras ingår i Nordkalks kemikaliesystem EcoOnline. För täktverksamheten gäller det bland annat drivmedel, smörjmedel, hydrauloljor och sprängämnen. Verksamheten använder därutöver mindre kemikaliemängder för service och underhåll av fasta och mobila maskiner och fordon.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen (2 kap. 5 § miljöbalken)

Den aktuella ansökan innebär att resurserna i den redan befintliga täkten utvinns i möjligaste mån, vilket torde ligga i det allmännas intresse. Kalkstenen från Klinthagen är den viktigaste råvarukällan för bränd kalk i Östersjöområdet och bl.a. av stor betydelse för stålindustrin. Verksamheten kan således inte anses strida mot hushållningsbestämmelserna. Den kalksten som bryts kommer sedermera till användning i Nordkalks verksamhet och i de kalkstensprodukter som framställs. Fraktioner som inte kommer till användning i produktionen kan lämnas kvar och återanvändas i samband med efterbehandlingen av täkten.

Arbetsmaskinerna i Klinthagetäkten drivs med diesel med en viss bioinblandning och uppfyller gällande utsläppsbestämmelser. Avsikten är dock att arbetsmaskinerna ska elektrifieras. En förutsättning för detta är dock att tillståndet medger en tillräckligt omfattande verksamhet för att det ska vara ekonomiskt genomförbart. Utöver drivmedels- och sprängämneshantering kommer endast en mycket begränsad hantering av kemiska produkter att förekomma inom verksamheten. Endast små mängder av avfall uppkommer i verksamheten i övrigt. Om delar av täktvattnet avleds till Region Gotlands VA-nät kommer även vattenresursen att kunna tillgodogöras, vilket måste anses vara i linje med hushållnings- och kretsloppsprincipen.

Lokaliseringsprincipen (2 kap 6 § miljöbalken)

Nordkalk anser att de enligt ansökan redan ianspråktaga täktområdena bevisligen är lämpliga för täktverksamhet eftersom sådan verksamhet redan bedrivs där. Såvitt avser de nytillkomna områdena har Nordkalk låtit utföra en mängd utredningar som visar att även dessa är lämpliga för täktverksamhet. Inom de aktuella områdena finns kalksten av tillräckligt hög kvalitet och det finns redan tillräckliga installationer för utvinning och utlastning till Storugns. Området är vidare utpekat som av riksintresse för mineralutvinning på grund av de unika materialegenskaperna. Verksamheten strider inte mot några planbestämmelser. Mot bakgrund av att täktverksamheten har bedrivits länge på den för allmänheten otillgängliga platsen kommer den planerade förlängningen och utvidgningen av verksamheten inte heller att påverka det riksintresse för turism och friluftsliv som området

omfattas av. Tvärt om utgör täktverksamheten en del av områdets karaktär och området kommer efter avslutad verksamhet att återställas och göras tillgängligt för allmänheten.

Skälighetsregeln (2 kap. 7 § miljöbalken)

Nordkalks överväganden och förslag i fråga om skyddsåtgärder och försiktighetsmått m.m. har skett och kommer att ske mot bakgrund av skälighetsregeln i 2 kap. 7 § miljöbalken.

5 kap. miljöbalken — miljökvalitetsnormer

Ytvatten

Den ansökta verksamheten berör ytvattenförekomsten Kappelshamnsviken (SE575480-184830). Miljökvalitetsnormen är god ekologisk status 2027 och god kemisk status. Vid den senaste bedömningen klassificerades förekomsten till måttlig ekologisk status på grund av övergödning och bedömdes ej uppnå god kemisk status på grund av halterna av bromerade difenyletrar (PBDE), kvicksilver och kvicksilverföreningar. Det finns härvid anledning att beakta den ansökta verksamhetens förhållande till miljökvalitetsnormen för vattenförekomsten.

Den totala avledningen av vatten från täkten kommer att öka något genom planerad utvidgning, vilket kommer i sin tur kommer att öka utsläppen av totalkväve från omkring 600 kg/år till omkring 800 kg/år. I övrigt ger inte ansökt verksamhet upphov till några utsläpp som potentiellt skulle kunna påverka vattenförekomstens status. Det bör vidare noteras att halten av totalkväve i utgående vattnet från verksamheten utgör mindre än hälften av den modellerade halten för hela Kappelshamnsvikens tillrinningsområde. Om avledning till Region Gotlands VA-nät påbörjas, kommer bortledningen till Klinthagenbäcken minska, vilket medför en motsvarande minskad kvävebelastning på Kappelshamnsviken.

Den provtagning som genomförts visar att Nordkalks andel av totalkvävebelastningen på Kappelshamnsviken maximalt är någon enstaka procent, vilket inte riskerar att försämra statusen hos någon kvalitetsfaktor. Den sammantagna bedömningen är härvid att den planerade verksamheten inte medför några negativa

konsekvenser för Kappelshamnsviken eller äventyrar uppfyllandet av miljö kvalitetsnormen.

Grundvatten

Klinthagentäkten ligger i sin helhet inom grundvattenförekomsten Norra Gotland — Kappelshamn (SE641632-167611). Det beräknade påverkansområdet från grundvattenbortledningen utgör en mycket liten del av grundvattenförekomstens totala yta om 161 km². Verksamhetens påverkan på grundvattenförhållandena inom täktområdet och influensområdet har utretts noggrant inför ansökan. Sammantaget visar utredningarna att grundvattenpåverkan till följd av ansökt verksamhet kommer att bli begränsad och till stor del fokuserad till nya brytområdena och dess direkta närhet. Trycksänkningar i djupare grundvatten kommer förekomma även på längre avstånd inom hela påverkansområdet. De antaganden som legat till grund för beräkningen av påverkansområdet är dock mycket konservativa och kommer i många fall att överskatta den reella påverkan.

Den aktuella grundvattenförekomsten har enligt VISS klassats till god kvantitativ status och god kemisk status. Risk bedöms föreligga för att förekomsten inte ska uppgå god status 2027 med avseende på vattenbalans och saltvatteninträngning (för kvantitativ status) och klorid (för kemisk status). Det grundvattenuttag som den planerade verksamheten kommer att ge upphov till utgör, konservativt beräknat, mellan 11 och 34 % av den potentiella grundvattenbildningen i grundvattenförekomsten. Det bedöms inte medföra någon oacceptabel påverkan på den övergripande vattenbalansen hos grundvattenvattenförekomsten, då inga skyddsobjekt och våtmarker bedöms påverkas annat än marginellt av avsänkningen.

I VISS har ett grundvattenberoende ekosystem identifierats i närheten av täktområdet och det utgörs av Natura 2000-området Hoburgsmyr. Som redovisats ovan kommer inte någon skada uppstå på detta område. Verksamheten kommer inte heller leda till någon skada på andra terrestra ekosystem av stort ekologiskt eller socioekonomiskt värde. Påverkan på grundvattenförekomsten kommer inte heller att medföra några negativa effekter på någon närliggande ytvattenförekomst.

Saltvatteninträngning från Östersjön riskerar inte att ske vid brytning till de djup det är fråga om för ansökt verksamhet. De delvis höga salthalter, klorid, som uppmätts inom täktområdet bedöms uteslutande utgöras av inneslutet relikgt grundvatten från Littorinahavets tid. I vissa geologiska formationer och tät berggrund har det relikta grundvattnet blivit instängt eller skyddat från ursköljning och finns kvar som fickor med högre kloridhalt. De borrhöjningar som visar högre kloridhalter än den normala bakgrundshalten är lokaliserade till områden i närheten av Littorinahavets strandlinje där sådana fickor är att vänta. Den ansökta täktverksamheten innebär inte på något sätt att relikgt saltvatten trycks ut och riskerar att spridas i grundvattenförekomsten.

Den planerade verksamheten riskerar mot bakgrund av ovan inte leda till försämrade status hos grundvattenförekomsten, eller till att äventyra bibehållandet av god status till 2027.

7 kap. miljöbalken — Natura 2000

Den planerade verksamheten bedöms inte medföra någon betydande påverkan på Hoburgsmyrs Natura 2000-område eller något annat Natura 2000-område. Nordkalk anser därför att verksamheten inte fordrar tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Skulle domstolen ändå finna att sådant tillstånd krävs anser bolaget att utredningen visar att förutsättningar finns för att ett sådant tillstånd ska kunna meddelas.

8 kap. miljöbalken — artskyddsdispens

Den planerade verksamheten bedöms inte medföra någon otillåten påverkan på några skyddade arter.

Efterbehandling och ekonomisk säkerhet

Efterbehandling

Återställande av täkten pågår i enlighet med den efterbehandlingsplan som tagits fram i samråd med tillsynsmyndigheten i samband med den tidigare prövningen av verksamheten. Nordkalk har bland annat anmält att efterbehandling ska påbörjas i ett område i Nordöstra Klinthagen i enlighet med gällande efterbehandlingsplan.

Mot bakgrund av de ändringar av verksamheten som planeras och omfattas av ansökan har Nordkalk emellertid anpassat den planerade efterbehandlingen till den utökade verksamheten, se avsnitt 4 i den tekniska beskrivningen.

Utgångspunkten för efterbehandlingen, liksom tidigare, utgår från de två scenarier som finns för vattenverksamheten och som innebär att Nordkalk antingen kommer att avleda vatten till Region Gotland eller att allt täktvatten även fortsättningsvis kommer att avledas till Klinthagenbäcken och Storugnsdiket (se villkorsförslag 22). Scenario 2 innebär i korthet att dagens vattenhantering fortsätter under den planerade verksamhetens drifttid och stora delar av södra och centrala Klinthagen vattenfylls. Uppfyllnaden beräknas till cirka 34-45 år. När täkten är uppfylld kommer vattenföringen i Klinthagenbäcken att återgå till den naturliga avrinningen från området. Scenario 1 innebär i praktiken att området kommer att efterbehandlas på samma sätt, men att det tar längre tid för täkten att vattenfyllas eftersom en viss del av det inläckande vattnet kontinuerligt avleds för dricksvattenändamål.

Om avledningen av ytvatten till Region Gotland genomförs, dvs. scenario 1, är avsikten att denna verksamhet ska fortsätta även efter att täktverksamheten har upphört. Det innebär att Region Gotland, eller den som avser att fortsätta avleda ytvatten från Pall 2-sjön efter att täktverksamheten har upphört, kommer att överta denna del av vattenverksamheten.

I och med de utökade brytdjupen är det inte lämpligt att återställa vägen genom täkten. Bolaget gör därför bedömningen att väg 689 lämpligen återställs genom en nordlig dragning längs östra täktgränsen

Ekonomisk säkerhet

För att säkerställa att skyldigheterna enligt detta tillstånd fullföljs gällande erforderliga avslutnings- eller efterbehandlingsåtgärder har verksamhetsutövaren hos Länsstyrelsen i Stockholms län sedan tidigare ställt säkerhet om 23 miljoner kronor. Om Nordkalk ges tillstånd till den utökade täktverksamheten i enlighet med ansökan kommer säkerheten att utökas med ytterligare fyra miljoner, till totalt 27 miljoner kronor (justerat till 30,6 miljoner kr se villkorsförslag 21). Denna

beräkning är baserad på de ökade efterbehandlingskostnader som utökningen av täkten kommer att medföra och kostnaden för den eventuella vattenreglering av de djupare täktområdena som kan komma att behöva vidtas.

Kontroll

Nordkalk kommer att kontrollera verksamheten i Klinthagentäkten enligt tillämpliga bestämmelser om egenkontroll. För den pågående verksamheten finns ett kontrollprogram och ett uppdaterat kontrollprogram kommer att ges in senast tre månader från det att tillståndet har tagits i anspråk. En stor del av den utökade kontrollen som kommer att behövas med anledning av utvidgningen av verksamheten finns redan beskriven i de olika underutredningarna som bifogas ansökan.

Samråd

Inför upprättandet av den nu föreliggande ansökan har Nordkalk genomfört ett samrådsförfarande enligt 6 kap. miljöbalken. Vad som framkommit vid samrådet har beaktats vid upprättandet av ansökan.

En samrådsredogörelse bifogas, se underbilaga B2 till MKB:n.

Tidplan m.m.

Erfarenhetsmässigt finns en risk för förseningar som kan påverka tidplanen. De åtgärder som omfattas av ovan beskrivna scenario 1 är ännu inte beslutade och förutsätter att Region Gotland beslutar att genomföra projektet. Nordkalk begär därför en arbetstid för verksamheten om tio år.

Tiden för anmälan av oförutsedd skada bör sättas till fem år från utgången av arbetstiden.

Tiden för igångsättande av den miljöfarliga verksamheten bör bestämmas till fem år från den dag som tillståndet tas i anspråk.

Som har redovisats ovan bedöms verksamheten enligt det befintliga tillståndet kunna bedrivas till omkring 2025. Med hänsyn till risken för en utdragen tillståndsprövning och de stora negativa konsekvenser det skulle innebära om verksamheten måste upphöra innan ett nytt tillstånd vinner laga kraft, är det mycket angeläget att ett tillstånd förenas med verkställighet. Ansökan omfattar i huvudsak områden där täktverksamhet redan har skett, vilket innebär att ingen irreversibel negativ påverkan på människors hälsa eller miljön kommer att uppkomma under den tid som prövning av ett eventuellt överklagande pågår. Genomförda utredningar visar att miljöpåverkan i alla delar är acceptabel. Det föreligger därmed skäl för att förena tillståndet med verkställighetsförordnande.

Övrigt

Nordkalk kommer inte att hantera farliga ämnen i sådan mängd att lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor är tillämplig.

Något utvinningsavfall uppkommer heller inte i verksamheten eftersom utbruten kalksten transporteras till Storugns för vidare hantering. En utvinningsavfallsplan finns upprättad för verksamheten i Storugns.

Yrkanden

1. Nordkalk AB (Nordkalk eller bolaget) yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar bolaget tillstånd enligt 9 kap. 6 § miljöbalken att inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94:
  - a) bedriva fortsatt och utökad täkt av kalksten inom markerade bryt- och verksamhetsområden inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 i Gotlands kommun, se bilaga F till ansökan och nedan, med en maximal årlig volym om 3,6 miljoner ton och en maximal volym om 69,2 miljoner ton, samt
  - b) utföra samtliga arbetsmoment som erfordras för en fortsatt och utökad drift av verksamheten, bl.a. borrhning, sprängningsarbeten, schaktning,

uppläggning, lastning, krossning och transporter av kalksten samt åtgärder för efterbehandling av täkten, allt i huvudsaklig överensstämmelse med ansökan jämte bilagor.

2. Nordkalk yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att inom fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94
  - a) bortleda inläckande yt- och grundvatten inom Klinthagentäkten samt utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta ändamål, samt
  - b) under den tid som täktverksamheten bedrivs samt till dess att efterbehandlingen slutligen har godkänts avleda maximalt 300 000 m³ täktvatten per år från Pall-2 sjön till Region Gotlands VA-system samt utföra och bibehålla erforderliga anläggningar för detta ändamål.

3. Nordkalk yrkar vidare att mark- och miljödomstolen
  - a. fastställer arbetstiden för vattenverksamheten till 10 år från den dag som tillståndet tas i anspråk,
  - b. fastställer tiden för anmälan av anspråk på ersättning för oförutsedd skada på grund av vattenverksamheten till 10 år från arbetstidens utgång,
  - c. bestämmer tiden för igångsättande av den miljöfarliga verksamheten till 5 år från den dag som tillståndet tas i anspråk,
  - d. fastställer att villkor föreskrivs i enlighet med de förslag som redovisas nedan,
  - e. godkänner den till ansökan upprättade miljökonsekvensbeskrivningen,
  - f. beslutar att tillståndet för verksamheten får tas i anspråk även om domen inte har vunnit laga kraft (verkställighetsförordnande), samt
  - g. fastställer prövningsavgiften enligt förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken till 115 000 kr.

Reservationsvis framställda yrkanden

1. Nordkalk, som bedömer att den planerade verksamheten inte förutsätter artskyddsdispens, yrkar reservationsvis att domstolen meddelar dispens i enlighet med 14 § artskyddsförordningen för ansökt verksamhet för den

påverkan som kan uppkomma på arterna apollofjäril och svartfläckig blåvinge.

2. Nordkalk, som bedömer att den planerade verksamheten inte förutsätter tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, yrkar reservationsvis att mark- och miljödomstolen meddelar tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Förslag till villkor

Nordkalk har slutligt föreslagit att mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för verksamheten. I vissa avseenden skiljer sig förslagen från vad som angavs i den ursprungliga ansökan.

Allmänt villkor

1. Om inte annat följer av nedan angivna villkor ska verksamheten, inklusive åtgärder för att begränsa vatten- och luftföroreningar samt andra störningar för omgivningen, bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad Nordkalk i ansökningshandlingarna och i övrigt angett eller åtagit sig.

Täktverksamheten

2. Personal som arbetar inom täktområdet ska vara väl informerad om innehållet i gällande tillstånd och betydelsen av det. En kopia av tillståndet samt arbets- och säkerhetsinstruktioner för arbetsmomenten innefattande miljörisker ska finnas tillgängligt vid täkten.
3. Inträffar driftstörning som kan innebära risk för skada på miljön eller på människors hälsa ska verksamheten omedelbart avbrytas, lämpliga åtgärder vidtas och tillsynsmyndigheten omgående kontaktas.
4. På avsnitt med uppenbara olycksfallsrisker ska stängsel sättas upp eller allmänheten på annat sätt tydligt uppmärksammas på riskerna att beträda området.
5. Sprängning får endast ske vid i förväg bestämd tidpunkt som meddelas de närboende med en tydlig förvarningssignal.
6. Åtgärder ska vidtas för att förhindra att stenkastning förekommer utanför bolagets verksamhetsområde.

Vattenverksamheten m.m.

7. Bortledandet av vatten från täktområdet med avledning till Klinthagenbäcken får ske med ett maximalt flöde om 200 l/s.
8. Vattennivån i Pall 2-sjön ska hållas mellan +19,7 och +21,7 meter för det fall det blir aktuellt att avleda vatten till Region Gotlands VA-nät i enlighet med punkten 2 b. i bolagets yrkande.
9. Vattennivån i Polenhålet ska hållas mellan +11,0 och +17,0 meter.
10. Havsöringens lek i Klinthagenbäcken ska inventeras minst en gång vartannat år och årligen från det att vatten börjat avledas till Region Gotlands VA-system, luckutskov anlagts och dämning av Pall 2-sjön påbörjats. Resultaten ska redovisas för tillsynsmyndigheten som får besluta att inventering inte längre behövs när det konstaterats att beståndet inte har påverkats negativt av att vatten avleds till regionen. Om försämring upptäcks ska bolaget i samråd med tillsynsmyndigheten föreslå åtgärder för att skapa förutsättningar för att förbättra beståndet i Klinthagenbäcken och/eller i det närliggande vattendraget Vikersån.

Buller

11. Buller från täktverksamheten får inte, utomhus vid bostäder, överstiga någon av nedan angivna ekvivalenta nivåer.

50 dB(A) måndag-fredag kl. 06-18

45 dB(A) lördag, söndag och helgdag kl. 06.00-18.00

45 dB(A) kväll kl. 18.00-22.00

40 dB(A) natt kl. 22-06

Nattetid (kl. 22-06.00) ska dessutom gälla att momentanvärden som riktvärden inte får överstiga 55 dB(A).

Bullernivåerna ska kontrolleras senast sex månader efter det att tillståndet har tagits i anspråk och därefter vartannat år eller efter det att ändringar har vidtagits i verksamheten som kan påverka bullernivåerna mer än obetydligt. Bullernivåerna ska även kontrolleras om det framställts berättigade klagomål på buller från

verksamheten. Kontroll ska ske genom mätningar eller närfältsmätningar och beräkningar.

Uppföljning av ljudnivå ska framgå av kontrollprogram där mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska anges.

Vibrationer och luftstötvåg

12. Vibrationshastigheten till följd av sprängning får inte överskrida 4 mm/s vid bostäder, uttryckt som högsta svängningshastighet i vertikalled.

Kontroll av markvibrationer ska vid varje sprängtillfälle ske genom mätning vid minst ett närliggande bostadshus. Mätningen ska följa svensk standard. Villkoret är uppfyllt om värdet innehålls vid 90 procent av sprängtillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 6 mm/s.

Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

13. Luftstötvågor till följd av sprängning får som begränsningsvärde inte överstiga 100 pascal mätt som frifältsvärde (värdet motsvarar 200 pascal mätt som reflektionstryck).

Kontroll av luftstötvåg ska ske vid minst ett närliggande bostadshus vid varje sprängtillfälle. Kontrollen ska utföras som reflektionsmätning och redovisas med motsvarande nivå för frifältsmätning. Villkoret är uppfyllt om värdet innehålls vid 90 procent av mättillfällena under ett kalenderår och aldrig överstiger 250 Pa mätt som frifältsvärde.

Mätmetoder, mätpunkter, mätfrekvens och utvärderingsmetoder ska i övrigt framgå av kontrollprogram.

Damning

14. Diffus damning ska begränsas så mycket som möjligt. Om olägenheter i form av damning uppstår från täktverksamheten ska åtgärder omgående vidtas. Damning ska vid behov begränsas genom vattenbegjutning av transportvägar.

Lagring av material i täkten

15. Lagring av överblivet material i brottet får enbart innehålla mineraliskt material som härstammar från brytningen samt avbaningsmassor från området och inte något som kan förorena grundvatten. Uppläggning eller tippning av utifrån kommande sten, schaktmassor, rivningsmassor och dylikt får inte ske inom verksamhetsområdet.

Hantering av petroleumprodukter m.m.

16. Förvaring och hantering av petroleumprodukter och andra för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen inklusive avfall ska inom täktområdet ske med största aktsamhet så att risken för skador till följd av spill eller läckage elimineras. Förvaring av petroleumprodukter och övriga för mark, yt- och grundvatten skadliga ämnen ska ske på tät yta som är invallad under tak eller med motsvarande sekundärt skydd. Invallningen ska ha minst samma volym som det största kärl som förvaras där. Cisternerna ska vara utrustade med påkörningsskydd.
17. Utrustning för sanering av oljespill eller annat läckage ska finnas lätt tillgängligt vid förvaring och hantering av petroleumprodukter. God beredskap ska finnas för att ta hand om kemikalier eller farligt avfall från olyckor som kan hota mark, yt- eller grundvatten.
18. Tankning av hjulburna fordon ska om så är möjligt ske utanför täktområdet, och i annat fall utföras över hårdgjord, tät yta där spill kan saneras. Tankning av ej hjulburna maskiner ska ske över tät yta. Särskilda åtgärder ska vidtas för att undvika spill. Om akut reparationsbehov av fordon eller maskiner uppkommer ska åtgärder vidtas så att föroreningar av mark, yt-

eller grundvatten inte förekommer. Inom täktområdet ska stationärt uppställda maskiner eller stadigvarande utnyttjade maskiner vara försedda med uppsamlingsanordningar för oljespill.

Skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge

19. Innan de områden som utgör habitat för apollofjäril eller svartfläckig blåvinge avbanas, ska de åtgärder som beskrivits i ansökan vidtas för att undvika att det finns larver eller ägg av dessa arter i området.

20. Bolaget ska upprätta ett åtgärdsprogram för att restaurera 21,6 hektar mark som omfattar att skapa eller restaurera nya funktionella livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Åtgärdsprogrammet ska omfatta minst 30 år från det att tillståndet tas i anspråk. Åtgärdsprogrammet ska godkännas av tillsynsmyndigheten.

Delområdet Nordvästra Klinthagen och de delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade får inte tas i anspråk förrän motsvarande funktionalitet har skapats genom nya livsmiljöer för apollofjäril och svartfläckig blåvinge.

De områden som markerats på kartan i bilaga 2 ska betraktas som livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril och ska ersättas med nya funktionella livsmiljöer inom de områden som markerats på samma karta.

Nya livsmiljöer ska betraktas som funktionella när de är av minst lika stor och sammanhållen yta som de livsmiljöer som vid var tid går förlorade samt uppnår den genomsnittliga mängd värdväxt och täckningsgrad för träd respektive buskar som i ansökningshandlingarna har redovisats ge god funktionalitet som habitat. Beträffande svartfläckig blåvinge ska även fjärilens värdmyra förekomma i området.

Ekonomisk säkerhet

21. Nordkalk ska senast när detta tillstånd tas i anspråk ställa en ekonomisk säkerhet om totalt 30 600 000 kronor för fullgörandet av den efterbehandlingskyldighet som gäller för verksamheten.

Därefter ska säkerheten vart femte år under januari månad, första gången i januari det år som infaller fem år efter att tillståndet tas i anspråk, räknas upp enligt konsumentprisindex. Säkerheten ska gälla två år utöver verksamhetens bedrivande.

Om det visar sig att den ställda säkerheten är större än de beräknade efterbehandlingskostnaderna ska tillsynsmyndigheten bestämma säkerheten till ett lägre belopp än som bestämts ovan. Tillsynsmyndigheten äger också rätt att medge att säkerheten successivt sänks i takt med att efterbehandlingsåtgärder genomförs. Säkerhetsbeloppet ska då sättas ned till ett belopp som motsvarar kostnaderna för återstående åtgärder.

Efterbehandling m.m.

22. Om verksamheten avbryts eller upphör innan den slutförts enligt detta tillstånd ska anmälan om detta i god tid göras till tillsynsmyndigheten.

23. Täktområdet ska efterbehandlas i enlighet med de intentioner som redovisas i den till ansökan fogade tekniska beskrivningen, bilaga A, samt efterbehandlingsplanen.

Planen för efterbehandlingen ska ajourhållas genom fortlöpande uppdateringar.

En fullständig efterbehandlingsplan ska ges in till tillsynsmyndigheten i god tid, dock senast sex månader, innan verksamheten upphör.

Efterbehandlingen ska i den mån det är möjligt ske succesivt. Om ett delområde ska efterbehandlas slutligt innan verksamheten upphör ska en

slutlig efterbehandlingsplan tas fram för detta område. Den slutliga efterbehandlingen ska, vad gäller detaljfrågor, bestämmas av tillsynsmyndigheten.

Kontroll

24. Bolaget ska inom tre månader från att detta tillstånd tagits i anspråk ge in ett samlat och uppdaterat kontrollprogram, som utarbetats i samråd med tillsynsmyndigheten.

Prövotidsförfarande

Bolaget föreslår att mark- och miljödomstolen under en prövotid skjuter upp frågan om ifall efterbehandlingsplanen kan behöva justeras för att minska risken för negativ påverkan i området väster om tälten i samband med att verksamheten upphör samt för att bedöma om, och i så fall hur, sådana åtgärder kan vidtas.

U1. Nordkalk ska under prövotiden utreda i vilken utsträckning som naturvärdena i området väster om tälten är beroende av utströmmande vatten från tälten samt i vilken utsträckning dessa värden riskerar att påverkas negativt om utströmningen skulle upphöra. För det fall det skulle visa sig finnas en beaktansvärd risk för negativ påverkan ska bolaget under samma tid utreda om det är möjligt att genomföra åtgärder för att begränsa denna påverkan samt om åtgärderna kan anses vara skäligen att vidta.

Resultaten av utredningen samt en vid behov justerad efterbehandlingsplan ska redovisas till mark- och miljödomstolen senast tre år från det att tillståndet har tagits i anspråk.

INKOMNA YTTRANDE (organisationer och närboende)

Naturskyddsföreningen Gotland

Naturskyddsföreningen Gotland har tagit del av Nordkalk AB:s ansökan och framför följande synpunkter.

Föreningen anser att ansökan och tillhörande utredningar och miljökonsekvensbeskrivning innehåller sådana brister och oklarheter att ansökan inte kan godkännas, framför allt vad beträffar hydrogeologi och artskydd samt risken för påverkan på Natura 2000-området Hoburgsmyr.

Ansökan

Beträffande förslag till bullervillkor, punkt 11, anser föreningen att kravet bör skärpas med 5 dB om ljudet innehåller ofta återkommande impulser från t ex skutknackning, i enlighet med Naturvårdsverkets rapport 6538.

Rörande skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge, punkterna 19 och 20, förefaller villkoren ambitiösa, men föreningen förstår inte hur man ska kunna utvärdera om de kommer att uppfyllas eller inte. I praktiken är det omöjligt att avgöra om ägg, larver eller puppor av de aktuella arterna finns kvar eller inte i berört område (punkt 19). När det gäller att restaurera ny mark för arterna (punkt 20) är erfarenheterna ännu osäkra vad gäller vad som krävs. Det är inte säkert att de arter som avses gynnas reagerar positivt, och att arter som sedan tidigare finns inom berört område inte reagerar negativt. Det är dessutom mycket svårt att efter tio år fastställa om åtgärderna varit ändamålsenliga eller inte. Föreningen anser att förslagen är otillräckliga för att uppfylla artskyddslagstiftningen.

Den planerade verksamheten bedöms av bolaget inte påverka miljön i Hoburgsmyrs Natura 2000-område på ett betydande sätt. Föreningen anser inte att utredningarna ger stöd för denna slutsats. Föreningen anser att den planerade fördjupningen av tälkten medför betydande risk för ändrade vattenförhållanden inom Natura 2000-området på grund av exempelvis ökat inläckage till tälkten, vilket i sin tur kan påverka områdets bevarandevärden. Hoburgsmyr är dessutom utpekad som av riksintresse för naturvård.

Vad gäller risken för påverkan på ett Natura 2000-område påminner föreningen om att miljöbalkens 7 kap 28 b § förbjuder verksamheter och åtgärder som kan skada de livsmiljöer som avses skyddas eller innebär en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet av arterna i området. Tillstånd får lämnas endast om

verksamheten eller åtgärden ensam eller tillsammans med andra pågående eller planerade verksamheter inte medför att de arter som avses att skyddas utsätts för en störning som på ett betydande sätt kan försvåra bevarandet av arterna (egen kursivering). Bedömningen ska avse skada på den livsmiljö eller den art som avses skyddas i Natura 2000-området. (Naturvårdsverket handbok 2017:1 s. 78).

Bevarandeplanen för Natura 2000-området SE0340082 Hoburgsmyr anger följande naturtyper och arter som ska bevaras i området enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet: 6110 Basiska berghällar, 6280 Alvar, 7210 Agkärr, 7230 Rikkärr, 8240 Karsthällmarker, 9070 Trädklädd betesmark och 1988 Styv kalkmossa *Tortella rigens*. Om det finns osäkerhet om påverkan kommer att uppstå behöver en bedömning av sannolikheten för påverkan göras. Enligt praxis från bl.a. EU-domstolen måste en prövningsmyndighet bortom allt rimligt tvivel säkerställa att skada eller störning inte uppstår för att det ska vara möjligt att lämna tillstånd, vilket innebär att också sådan påverkan som bedöms vara förhållandevis osannolik måste beaktas i tillståndsprövningen.

I avsnitt påverkan på naturmiljön argumenteras att påverkan på skyddade arter visserligen kommer att ske, men i liten omfattning, och att villkoren i punkt 19 och 20 säkerställer att påverkan blir så liten som möjligt. Sökanden menar då att ansökan om artskyddsdispens inte är befogad. Föreningen hävdar att artskyddsdispens krävs i aktuellt fall på grund av osäkerheter i förd argumentering.

Teknisk beskrivning

I avsnittet redogörs för geologin i området. Av figur 7-10 och avsnitt 5 framgår att geologin är komplex. Föreningen anser att det trots bolagets omfattande utredningar kvarstår betydande osäkerheter om spricksystemens utbredning i berggrunden och hur vattnets rörelse kan påverkas av planerad utökning och fördjupning av täkten. Ändrade strömningsförhållanden i täktens omgivning riskerar enligt föreningens uppfattning att påverka bl.a. utpekade naturtyper och arter i Natura 2000-området Hoburgsmyr på ett otillåtet sätt. Detta gäller även rödlistade arter i omgivningen till täkten.

Hydrogeologi

Inledningsvis påpekar föreningen att Gotlands berggrund är speciellt svårbedömd, vilket understryks av SGU:s rapport 2017:01 Våtmarker och grundvattenbildning som anger att med Gotlands geologi ”är det i många områden svårt att göra bedömningar av vattnets vägar, då transporten i berggrunden är extra svårbedömd och då jordlagren i vissa delar kan ha en komplex lagerföljd”. Föreningen refererar till MÖD:s beslut 2021-07-06 i mål nr M 1579-20 (Cementa, Filehajdar) där domstolen skriver att det framstår som osäkert i vilken utsträckning som den använda grundvattenmodellen kan förutsäga vilken påverkan som täktverksamheten skulle ha på omgivningen. Domstolen konstaterar att grundvattenmodellen har vissa brister och anser att det inte går att dra tillräckligt säkra slutsatser om vilken betydelse den sökta verksamheten skulle få på omgivningen. Domstolen avvisade därför ansökan.

Vid förhandlingarna i målet framgick att sakkunniga geologer anser att det inte går att med säkerhet bedöma spricksystemens utbredning i berget och hur en täktverksamhet riskerar att öppna upp nya förbindelser mellan vattenförande spricksystem vilket leder till ändrade strömningsförhållanden. Enligt Naturvårdsverket och Länsstyrelsen Gotland kan en grundvattenmodell i ett rutnät på 100 x 100 m inte med tillräcklig noggrannhet beskriva berggrundens verkliga uppbyggnad och sprickighet och resulterande vattenflöden, utan den verkliga geologin och de vattenförande zonerna måste studeras i mycket mindre skala för att motsvara verkliga förhållanden.

Föreningen refererar också till Nordkalks och SMA:s ansökningar om kalkstensbrytning vid Bunge på norra Gotland där olika sakkunniga kom till motsatta slutsatser beträffande påverkan på vatten av de sökta verksamheterna. Nordkalk bedömde t.ex. att provbrotten som togs upp inte skulle vattenfyllas vilket visade sig felaktigt då det ena brottet vattenfylldes på några få dagar, det andra mycket långsamt. Erfarenheterna från såväl Bunge som Cementaärendet visar att Gotlands kalkberggrund är komplex och svårbedömd.

Nordkalk tycks i det aktuella ärendet ha använt en något annorlunda grundvattenmodell och analys än Cementa, men det ändrar inte föreningens uppfattning att det inte med någon säkerhet går att förutsäga hur vattnets rörelse i det ytliga och djupare berget påverkas vid utökning och fördjupning av täkten, och hur detta påverkar omgivande marker.

Sammanfattningsvis menar föreningen att risken för påverkan på yt- och grundvatten, privata brunnar och förändrade vattenförhållanden inom Natura 2000-området Hoburgsmyr och omgivande marker måste beaktas och att försiktighetsprincipen ska gälla. Även marginellt ökad torkstress på grund av ändrade ytvattenflöden och sänkta grundvattennivåer under delar av året riskerar att påverka områdets bevarandevärden. Föreningen menar att bolagets utredningar är otillräckliga för att dra säkra slutsatser och att det inte är visat bortom allt rimligt tvivel att det inte uppstår betydande negativ påverkan.

Föreningen konstaterar att det trots ett stort antal provborrningar, pumptester och undersökningar med bl.a. markradar föreligger betydande osäkerheter om geologin och vattenföringen i området runt täkten, bl.a. i riktning mot Hoburgsmyr. Exempelvis anges att det identifierats ytliga sprickor i markytan mellan befintlig täkt och Hoburgsmyr, vilket kan vara möjliga karstområden. En resistivitetsmätning 2022 mellan Hoburgsmyr och de planerade brytområdena anges ha påverkats av 3D-effekter vilket gör att delar av profilerna inte varit möjliga att tolka, och att de två sydliga profilerna har ett modellfel vilket gör att resultatet är osäkert. Vidare anges att det nordost om Centrala Klinthagen förekommer områden som tolkas innehålla mer vatten vilket kan indikera ett område med mer sprickor. De ytnära karstsprickorna på Gotland anges enligt SGU generellt ha en längd på mindre än 10 m men kan även vara flera 100 m. Exempelen visar att osäkerheterna är stora varför även bolagets slutsatser är osäkra.

Vidare anges de vertikala sprickorna ha dålig hydraulisk kommunikation med varandra. Längre ner på samma sida anges att det lokalt kan förekomma god hydraulisk kontakt mellan det djupa och det ytliga kalkberget. Föreningen anser att

uppgifterna är motstridiga och osäkra, och att även om de vertikala sprickorna (enligt bolaget) har dålig hydraulisk kontakt kan de alltså vara förbundna via horisontella djupt liggande spricksystem och därmed riskera att påverka det ytliga vattnets rörelse.

I avsnitt 6 redovisas beräkning av teoretiskt influensområde enligt analytisk samt numerisk modell. Båda metoderna utgör enligt rapporten en förenkling av verkligheten. Beräkningsmetoderna tar enligt rapporten inte hänsyn till de heterogeniteter som de facto föreligger avseende bl.a. hydraulisk konduktivitet. På grund av metodernas begränsningar och gjorda antaganden anges beräkningarna inte ge en entydig bild av influensområdets utbredning, Bedömningen av täktens omgivningspåverkan sägs därmed bygga på en integrerad tolkning av observationer och beräkningsresultat. Beräkningarna tar enligt rapporten inte hänsyn till att påverkan från olika delområden överlappar varandra, vilket innebär en underskattning av resultatet.

Till stöd för föreningens uppfattning refereras till Naturvårdsverkets expert i Cementaärendet professor Bo Olofsson som vid förhandlingen i MÖD citerade internationell litteratur som uttryckligen varnar för att behandla karstområden som isotropa, dvs utan hänsyn till heterogeniteter.

Föreningen vill speciellt peka på att genomförda beräkningar och analyser inte säger något om påverkan på vattnets strömning efter en utökning och fördjupning av täkten, som kan orsaka kontakt med tidigare okända spricksystem. Områdets geologi och vattenförande zoner måste studeras i mycket mindre skala än vad som nu är fallet.

Trendanalys Hoburgsmyr

Vad gäller rapporten B8 Jämförelse av vattenståndsvariationer i Hoburgsmyr kritiserar föreningen att utredningen bara omfattar perioden från och med 2013 och att data för Ojnaremyr bara sträcker sig från 2007 - 2012 och alltså inte överlappar mätningarna i Hoburgsmyr.

På sidan 16-17 anges att orsaken till att nivåförändringar och amplitud i säsongsvariationen skiljer mellan Hoburgsmyr och Ojnaremyr kan vara naturliga skillnader t ex att Ojnaremyr ligger flackare än Hoburgsmyr. Huruvida de samvarierar kunde inte undersökas då mätserierna inte överlappar tidsmässigt. Trots detta skriver bolaget att analysen pekar på att Hoburgsmyrs vattenstånd under tiden för kontrollprogrammet inte förändrats till följd av täktverksamheten, och att samvariationen mellan Hoburgsmyr och referensmyren är god.

Föreningen anser att jämförelsen saknar bevisvärde, då skillnaderna i vattennivå sägs kunna bero på naturliga orsaker och att det inte går att avgöra om de samvarierar. Att samvariationen skulle vara god som bolaget skriver är därför en uppenbar motsägelse och det går inte att dra några slutsatser av jämförelsen.

Urberggruppen

Urberggruppen begär att Nordkalks ansökan avslås och att väg 689 inte ändras som föreslås vid efterbehandlingen.

Långsiktiga livsförutsättningar

Utifrån föreningen Urberggruppens syfte, som är att verka för naturens och lokalbefolkningens rätt att behålla och skydda sina långsiktiga livsförutsättningar (mark, vatten, natur och kultur) nu och för framtiden, så är en utökad brytning i Klinthagen aldrig acceptabel. Det som pågår i Klinthagen och andra platser på Gotland är att berggrunden sprängs och mals sönder bit för bit och sen forslas i väg vilket är en rovdrift på våra viktigaste och mest sårbara tillgångar – land och sötvatten. Berggrunden kommer aldrig tillbaka. Detta är inte en hållbar verksamhet.

Väg 689

I efterbehandlingsplanen 2.1 föreslås att Riksväg 689 planeras kant i kant vid naturreservat Hoburgsmyr. Riksväg 689 går tvärs över nuvarande Klinthagenbrottet men är sedan ett antal år ej farbar och därför avstängd. I efterbehandlingsplanen föreslås att denna väg ska flyttas till gränsen mellan det som nu är transportvägen som gränsar till Hoburgsmyr naturreservat. Denna transportväg ligger kant i kant och det finns inte något mellanrum på 200 meter som står i MKB kapitel 6. Det har

dessutom varit skador på naturreservat Hoburgsmyr pga. vätska som runnit från transportvägen in i karst på naturreservatet. Detta har senare åtgärdats med ett dike.

Den föreslagna dragningen av riksväg 689 är samma som den skogsväg till parkeringen tillhörande naturreservatet som finns i länsstyrelsens dokumentation från år 1997 då naturreservatet bildades. Denna väg har alltså tidigare varit till för naturreservatet men används nu som transportväg för täktverksamhet.

Det skulle kunna vara till stor skada om en riksväg anläggs kant i kant med denna känsliga natur och då utsätts för ytterligare påverkan. Däremot bör skogsvägen och parkeringen tillhörande naturreservat Hoburgsmyr återställs enligt ursprungsdokumentation och informationstavlor.

Föreningens ytterligare förtydliganden

Vattnet

Grundvattensänkning i stora magasin har under flera år varit det absolut mest oroande problemet på Gotland. Att kunna få tillgång till vatten från Pall 2 genom att ansluta till det kommunala VA-nätet är självklart mycket positivt. Möjligheten till att ansluta till VA-nätet finns. VA-avdelningen Region Gotland har en utredningsgrupp med uppdrag att bedöma möjligheten att starta vattenverk i Lärbro för att ansluta vattnet från Pall 2. Det skrevs redan 2018 en avsiktsförklaring för genomförande av projekt mellan Region Gotland och Nordkalk, men det finns ännu inget avtal. Om och när detta vatten från Pall 2 kommer att rinna i våra kranar är alltså mycket oklart. Nordkalk har i sin ansökan stora förhoppningar om att ansluta vattnet från Pall 2 till det kommunala vattnet. Även om detta kommer att ske handlar det om en mindre del av allt det vatten som verksamheten förflyttar från sin betydelsefulla plats i naturen. Det rör sig om 300 000 m³ vatten per år. Det är en tredjedel av nuvarande mängd. Övrigt vatten kommer att fortsätta rinna ut i Kappelshamnsviken. Storugnsdiket planeras nu att användas som utlopp för vatten från verksamhetsområdet. Den sträcka från Nordkross till Kappelshamnsviken är betydligt kortare än den sträcka som vattnet i Klinthagenbäcken rinner innan det når Kappelshamnsviken. Trots det saknas analys på om vattnet via Storugnsdiket kommer att påverka Kappelshamnsviken. För vattnet som rinner genom

Klinthagenbäcken finns under lång tid planer och analyser för att garantera att Kappelshamnsviken ej påverkas.

Växter och djur

Kråkfot AB har gjort en imponerande naturvärdesinventering. Alla arter av växter och djur har sin bestämda plats. Nordkalk har i ansökan beskrivit hur svartfläckig blåvinge och apollofjäril planeras att flyttas. Det finns inga referenser till att detta är möjligt och att det tidigare har lyckats med dessa fjärilsarter. Det som helt saknas i Nordkalks ansökan är om det gjorts någon inventering av olika svamparter. Det framkommer inte heller om det gjorts någon inventering av fladdermöss och hur dessa i så fall påverkas av eventuella ljusföroreningar från verksamheten.

Klimatpåverkan

Det handlar om vår tids största utmaning och är kanske den viktigaste delen i den här ansökan. Men den saknas förutom några korta texter där klimatpåverkan beskrivs som något som kommer framöver. Vi har en klimatkris nu som beror på hur vi levt under en lång tid och där har Nordkalk ett ansvar för hela sin verksamma tid i detta område. Den period som ansökan berör måste sättas in i verksamhetens hela historia från början till efterbehandlings slut och naturens påverkan efter det. Klimatpåverkan, både den utifrån och den som verksamheten orsakat, har pågått under alla år som det har brutits sten i detta område. I ansökan saknas helt en långsiktig analys av både den yttre och verksamhetens egen klimatpåverkan. Ett exempel på verksamhetens egen klimatpåverkan är den avbaning som gjorts tidigare och som även finns med i ansökan. När all växtlighet tas bort försvinner också en fuktbarriär som kan påverka marktemperaturen flera grader. Det saknas helt en analys på hur hela täktområdets avbaning påverkat klimatet genom förändring av temperatur och fuktighet. Analys saknas också på hur yttre klimatförändringar har påverkat och kommer att påverka verksamhetsområdet. Exempel på detta är kraftiga vattenmängder och långa torra varma perioder.

Slutord

Vattnet och berggrunden är delar av naturen. Det är också fåglarna, växterna, insekterna, små och stora djur. Allt hänger ihop och påverkar varandra. Den verksamhet som bedrivs i området har under hela sin historia påverkat naturen. Den kommer aldrig att kunna återställas. Det finns inget hållbart med att spränga och forsla bort berggrunden.

Linda Trulsén (Lärbro Stora Vikers 1:93)

Fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:93 har hon tagit över efter sina bortgångna föräldrar. På fastigheten finns det två byggnader, en huvudbyggnad och en komplementbyggnad som idag används som fritidsbostad. Marken runt omkring fastigheten har varit i släktens ägo sedan lång tid tillbaka och hennes föräldrars önskan var att fastigheten skulle gå vidare till barn och barnbarn.

Under åren som fastigheten har varit i hennes ägo har det uppkommit behov av djupare brunn för att tillgodose en mer permanent VA-lösning. Under år 2022 anlätades ett brunnföretag på Gotland för att borra djupare hål och installera en ny brunn på fastigheten. Dessvärre hamnade brunnhålet på fel mark och det blev en tvist med grannfastigheten och brunnföretaget. För att åtgärda den uppkomna problematiken anlätades år 2023 ett nytt brunnföretag som fick ta bort den felplacerade brunnen och sedan borra ett nytt hål på en annan placering. Därmed har hon lagt ca 130 000 kronor, exkl, advokatkostnader bara för att få tillgång till mer vatten. På grund av en önskan och vetskap om att fastigheten skulle gå vidare till hennes barn har hon valt att investera för framtiden. Förutom ny brunn har hon även renoverat båda byggnaderna invändigt, installerat luftvärmepump i båda byggnaderna och bytt plåttak på huvudbyggnaden. I och med detta känner hon nu en stor oro inför kommande utveckling av Nordkalks planer i området. Det skulle innebära att de skulle riskera att inte ha tillgång till tjäniligt vatten och inte heller då kunna nyttja sin fritidsbostad som det är tänkt. När Nordkalk AB spränger i närområdet påverkar detta i allra högsta grad byggnadernas bärighet och konstruktion samt även med påverkan på grundvattnet. Förutom att fritidsfastigheten med byggnader blir oanvändbar för sitt ändamål så riskerar även värdet på

fastigheten att sjunka betydlig. Utökningen av Nordkalk AB har redan blivit en betydande olägenhet för närliggande fastigheter och ytterligare utökning kommer på längre sikt innebära att stora områden i Lärbro begränsas för befintligt fastboende och fritidsboende.

Hon motsätter sig starkt ansökan om utökad täktverksamhet av Nordkalk AB på fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94, och hoppas att hennes synpunkter kan väga tungt i en bedömning kring hur viktigt det är att bevara befintlig bebyggelse på Gotlands landsbygd. Hennes förhoppning är att hon efter pensionen ska kunna bosätta sig permanent på sin fastighet Stora Vikers 1:93, och sedan lämna över fastigheten till sina barn.

Rolf Åkerlund, Lärbro Kauparve 1:18

Att avleda inläckande yt- och grundvatten samt att avleda vatten från den s.k. Pall 2-sjön måste anses felaktigt när samtidigt Region Gotland jobbar för motsatsen. Vattenverksamhet som att leda bort vatten är över lag förbjudet på hela Gotland, men Nordkalk har tydligen något undantag. Han tycker att även bolaget ska ta sitt ansvar även om de inte "behöver". Regionen vill ju hitta lösningar för att spara vattnet genom t.ex. återfiltrering i berggrunden. Detta är dock outforskat på Gotland och man vill ju inte kontaminera befintligt grundvatten. Cementa i Slite löser detta genom ett vattenverk som renar vattnet. I Storugns finns ännu ingen sådan överenskommelse, vilket borde komma till stånd, men samtal kring detta förs mellan Nordkalk och Regionen men Nordkalk vill inte betala då de kanske inte har något att bryta om 25 år och ett vattenverk har längre tidshorisont än så. Dock tycker han att 25 år av rent vatten är värdefullt. Man kan ju också tänka sig ett vattenverk med keramiska membran som är mindre, smidigare samt kräver färre kemikalier. De kan vara lite mer mobila och flyttas till ny plats.

Nordkalk bedyrade vid tidigare ansökan om kalkbrytning och miljökonsekvensutredning att det inte skulle påverka vattenförsörjningen. Trots all försäkran påverkades, som bekant, fastigheter på Takstensvägen och Nordkalk fick dra nya vattenledningar till berörda. Nordkalks profetior måste således anses som partiska

och inte som uteslutande veritabla. Fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 är beläget “nedanför” Stora Vikers Altarstenen, Takstens utmark och Källingmyr. Eftersom lufttrycket på vattenytan i Kappelshamnsviken påverkar mer än på fast mark, pressas grundvatten under Kappelshamnsviken till ovan nämnda markområden. Exempelvis fanns ju en vattenkvarn vid Mjölners.

Det måste i detta sammanhang ägnas största uppmärksamhet åt Naturvårdsverkets naturreservat vid Vitärtskällan och våtmarkerna i anslutning till denna. Där finns exempelvis sällsynt flora och fauna.

Lena Guteborg-Larsson, Lärbro Stora Vikers 6:1

Hennes jordbruksmark brukas genom skötselavtal av Lars-Åke Engström.

Hon tolkar det som att det sker en viss utökning av området i den södra delen av Klinthagen mot hennes fastighet Lärbro Stora Vikers 6:1. Enligt karta kommer husfasaden att ligga 180 m från den tilltänkta brytkanten mot tidigare 260 m. Hon konstaterar att brytningen i den södra delen av Klinthagen kommer allt närmre hennes fastighet. Hon förstår inte att tillstånd kan ges för denna störande verksamhet så nära hennes husknut.

Hon ställer ett antal krav på Nordkalk: Att Nordkalk anlägger en ny bullerskyddande vall mot hennes fastighet, att Nordkalk ser till att hon får en inomhusmiljö som skyddar mot ljud, och att Nordkalk regelbundet utför besiktning av samtliga byggnader och skorsten på fastigheten och tar ansvar för uppkomna skador. Vidare att Nordkalk kontinuerligt utför buller och vibrationsmätning och övriga mätningar som behövs för att säkra en bra boendemiljö och att dessa mätningar delges fastighetsägaren. Att Nordkalk regelbundet fortsätter ta prov på hennes dricksvatten samt mäter vattenmängden i hennes brunn och att Nordkalk tar sitt ansvar om dricksvattnet blir förstört eller försvinner. Vidare att Nordkalk tar sitt ansvar om det på något sätt kommer ökade vattenmängder från Klinthagenbrottet ner över hennes fastighet. Hon begär att Nordkalk tar ansvar för fastighetens värdeminskning på grund av intilliggande störande brytning. Enligt hennes tolkning ser det ut att vara

ett stort område som kommer att brytas i den södra delen. Hon vill att den gamla truckvägen som ligger ca 150 m från huset inte används med tunga fordon. Oavsett om Nordkalk håller sig inom givna riktlinjer för buller kommer boendemiljön att försämrats. Hon vill helst att det inte blir någon brytning i den södra delen av Klinthagen.

Anneli Ekman, Storugns Lilla Vikers 1:24

Hon motsätter sig att Nordkalk ska få utökat tillstånd. Hon bor "vägg i vägg" med Nordkalk och anser att de inte tar ansvar. Bolaget har avverkat skog och byggt om på området så när vinden ligger på påverkas hon av kalkdamm. Detta damm sprider sig över fastigheten och lägger sig på träd, buskar, utemöbler och fönster. Bolagets platschef har hotat med att lösa in hennes fastighet när hon klagat.

Vattnet i hennes brunn kommer säkerligen påverkas av bolagets ingripande i naturen och de kommer säkert inte ta ansvar för om hon blir av med sitt vatten. Hon begär att om tillstånd ges ska det skrivas in att all påverkan på vattnet ska ersättas av dem utan att fastighetsinnehavaren är skyldig att bevisa att de är dem som är orsaken. Familjen har haft fastigheten sen augusti 1984 och de har aldrig haft problem med vattentillgången, inte ens när det har varit torra somrar.

SYNPUNKTER FRÅN REGIONEN, MYNDIGHETER OCH BOLAGETS SVAR

Inledning

Synpunkter på ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen har förts fram av länsstyrelsen, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning och Region Gotland. Nordkalk har som svar på de synpunkter och frågor som ställts kompletterat materialet och svarat under handläggningen hos domstolen. Myndigheterna har i tre omgångar gett in synpunkter till domstolen och slutligen preciserat sin inställning vid huvudförhandlingen i målet. I det följande avsnittet redogörs för myndigheternas huvudsakliga synpunkter utifrån deras slutliga inställning. Vidare redogörs för Nordkalks svar, som även omfattar de sakliga invändningar som har framförts av organisationer och närboende.

Frågan om avgränsning av ansökan

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har anfört att mark- och miljödomstolen ska avvisa ansökan med hänvisning till att ansökan är felaktigt avgränsad och att samrådet därmed inte har genomförts på ett korrekt sätt. Länsstyrelsen har i det sammanhanget fört fram huvudsakligen följande.

Bolagets verksamhet bedrivs på fastigheterna Lärbro Stora Vikers 1:94 och 1:95. Fram till 2002 reglerades bolagets verksamhet i Storugns och Klinthagen i ett tillstånd. Den ursprungliga brytningen i Klinthagentäkten har alltså under många år reglerats i tillståndet för bolagets integrerade verksamhet, det vill säga den verksamhet som sammantaget bedrivs i Storugns och Klinthagen.

Verksamheterna vid Storugns och Klinthagen är geografiskt och driftmässigt sammankopplade. De delar av verksamheten som pågår inom Storugnsområdet respektive i Klinthagentäkten förutsätter och är direkt beroende av varandra, och kan bara uppfattas som en och samma verksamhet med ett gemensamt verksamhets- och påverkansområde. Alla dessa verksamhetsdelar inklusive den interna hanteringen och utlastningen av utbrutet stenmaterial samt hanteringen av utvinningsavfall utgör integrerade delar av den tillståndspliktiga verksamhet som bolaget bedriver inom de aktuella fastigheterna (Lärbro Stora Vikers 1:94 och 1:95)

Länsstyrelsen vill poängtera att verksamheten vid Storugns inte har prövats enligt miljöbalken. Sedan 2002 har ingen brytning skett inom den tillståndsgivna verksamheten i Storugns och de villkor som reglerar verksamheten vid Storugns är inte längre aktuella.

En konsekvens av ovanstående är att tillståndet som reglerar verksamheten vid Storugns inte är förenat med någon ekonomisk säkerhet. Det finns inte heller någon anpassningsplan för den befintliga och aktiva deponin i enlighet med förordning (2001:512) om deponering av avfall, eller någon giltig avfallshanteringsplan enligt förordning (2013:319) om utvinningsavfall. Den hamn och deponi som nyttjas av

bolagets integrerade verksamhet är inte reglerad enligt modern lagstiftning. Därtill saknas ett definierat verksamhetsområde.

Länsstyrelsen har vid tidigare prövningar anfört att verksamheten är integrerad och bör prövas i ett tillstånd. En samlad prövning av bolagets sammantagna verksamhet skulle ge en tydligare och mer korrekt bild av hela den miljöpåverkan som verksamheten ger upphov till. En bärande tanke i miljöbalken är att tillstånd till miljöfarliga verksamheter ska vara uppdaterade mot relevanta miljökrav. Att bolagets sammantagna verksamhet skulle regleras i ett tillstånd vore positivt för både tillsynsmyndighet och verksamhetsutövare, särskilt med avseende på tillsyn, rapportering och kontroll av miljöpåverkan.

Prövningen av en täkt ska enligt miljöbalken omfatta alla aktiviteter som är kopplade till verksamheten, se t.ex. MÖD 2006:6, MÖD 2006:54, MÖD 2011:51. Täktverksamhet innefattar arbetsmoment såsom avbaning, utvinning, bearbetning, lastning, uppläggning, bortforsling och efterbehandling, se Naturvårdsverkets Vägledning om täkter (naturvardsverket.se), 2024-06-10. Det framgår av prop. 1997/98:45 del 1, s. 380 och del 2, s. 146, att tillståndsplikten enligt miljöbalken gäller för hela täktverksamheten och således inte är begränsad till själva losstagandet (Handbok 2003:1 Prövning av täkter – handbok med allmänna råd). Länsstyrelsen står fast vid att en ändamålsenlig prövning av bolagets verksamhet inte är möjlig på grund av den avgränsning som bolaget valt att göra av ansökan och samrådet inför prövningen.

Geografiskt samband

Då bolaget nu har för avsikt att bryta djupare i delar av tükten som tidigare reglerats i ett gemensamt tillstånd finns ett tydligt geografiskt samband. Dessutom innebär brytning i delområdena Nordkross och Nordvästra Klinthagen att brytningen sker närmare verksamheten i Storugns jämfört med vad som tidigare prövats.

Omfattningen av den nu planerade utökningen skiljer sig även på ett betydande vis från tidigare. Den procentuella ökningen av berg som avses brytas jämfört med föregående tillstånd är 225 % (69,2 miljoner ton jämfört med 21,3 miljoner ton).

Bolaget har dessutom för avsikt att gå djupare än tidigare, samt att ta tidigare orörd mark i anspråk. Bolagets successiva utökning av Klinthagentäkten har sedan 2002 ökat från brytning om maximalt 4,2 miljoner ton till nu maximalt 69,2 miljoner ton kalksten, vilket innebär en procentuell ökning om 1 547 %. Länsstyrelsen delar därmed inte bolagets påstående om att verksamheten i huvudsak bedrivs på samma sätt idag som den gjorde 2002. Klinthagens expansion innebär att vad som då låg ca 3 km bort, nu kommer att ligga i direkt anslutning med verksamheten i Storugns.

Länsstyrelsen har granskat kartan som bifogats ansökan, och konstaterar att bakgrundskartan som använts är inaktuell. Länsstyrelsen har därför tagit fram en uppdaterad karta med hjälp av ortofoto från 2022 (Bilaga 1 till länsstyrelsens yttrande). Länsstyrelsens översiktskarta visar tydligt hur hela bolagets verksamhet är integrerad och sammanhållen. Exempelvis överlappar verksamhetsområdet för den ansökta verksamheten den så kallade ”Nollahögen”, det vill säga upplag av finmaterial (även kallat ”fines”), som enligt bolaget tillhör verksamheten i Storugns. Det planerade verksamhetsområdet för Klinthagentäkten ligger enligt länsstyrelsens mening i direkt anslutning till pågående verksamhet i Storugns.

Tekniskt samband

Utöver att bolagets verksamhet är geografiskt integrerad, finns ett tydligt tekniskt samband mellan de delar av bolagets verksamhet som bedrivs i Storugns och Klinthagentäkten.

Bolaget har låtit göra en bullerutredning som redogör för påverkan längs det tre kilometer långa transportbandet som förbinder verksamhetens olika delar (bilaga B12 till ansökan). Länsstyrelsen är positiv till att utredningen inkluderar påverkan från hela transportbandet, men ifrågasätter dock varför knappt en fjärdedel (ca 670 m av totalt 3 075 m) av transportbandet ryms inom verksamhetsområdet för den sökta verksamheten (Bilaga 1 till länsstyrelsens yttrande). Då det inte är möjligt att särskilja bullret från transportbandet anser länsstyrelsen att transportbandet hör till den integrerade verksamheten.

Bortsett från transportbandet är bolagets verkstad och uppställningsplats för fordon lokaliserad inom vad som idag tillhör Storugns. Petroleumprodukter som används i verksamheten förvaras vid verkstaden. Maskiner och fordon används inom hela bolagets verksamhet, det vill säga i både Klinthagentäkten och Storugnsområdet. De föreslagna villkoren 16, 17 och 18 som avser att minimera utsläpp till mark och vatten riskerar därför att bli verkningslösa eftersom den verksamhet som avses regleras är lokaliserad i Storugns. Länsstyrelsen anser inte att det går att särskilja varken energianvändning, buller eller utsläpp till mark, vatten och luft från maskinerna.

Finpartikulärt material (kalkstensdamm, stensmjöl eller fines) uppstår vid sprängning och krossning. Då bolaget har för avsikt att utöka täktverksamheten i Klinthagen konstaterar länsstyrelsen att finpartikulärt material uppstår i Klinthagentäkten, där losstagnation och förkrossning sker. Krossat stenmaterial transporteras därefter till Storugns för vidare hantering, det vill säga krossning, sortering och tvätt. Vid samtliga moment frigörs ytterligare finpartikulärt material i form av ”fines” och slam.

Även om stora mängder finpartikulärt material (fines och slam) frigörs till följd av kross, sortering och tvätt i Storugns, så uppstår materialet i första hand redan vid losstagnation och förkrossning i Klinthagen. Att det finpartikulära materialet sedan lagras inom området för Storugns förtydligar återigen hur verksamheten är integrerad.

Följdverksamheter

Genom att avgränsa verksamheten i Storugns från bolagets ansökan om utökad och fortsatt brytning i Klintagen, bortser bolaget från att redovisa några följdverksamheter i den aktuella ansökan. Länsstyrelsen anser att ansökan därmed inte lämnar en fullständig redovisning av bolagets totala miljöpåverkan. Arbetsmoment såsom utlastning, interna kalkstenstransporter, hantering av den utbrutna stenen samt av utvinningsavfall, bör ses som integrerade delar av bolagets tillståndspliktiga täktverksamhet som utgör en förutsättning för verksamheten i Klinthagen. Därtill utgör de materialtransporter som utgår från det sammantagna verksamhetsområdet, och

som sker med fartyg och lastbil, följdverksamheter till den ansökta verksamheten och bör enligt länsstyrelsens uppfattning beskrivas i miljökonsekvensbeskrivningen.

Materialtransporter med lastbil som utgår från det sammantagna verksamhetsområdet utgör en följdverksamhet till den ansökta verksamheten och bör beskrivas i miljökonsekvensbeskrivningen. Olägenheter i form av buller, damning och utsläpp till luft till följd av lastbilstransporter har inte utretts av bolaget på grund av ansökans avgränsning

Interna transporter

Interna transporter av kalksten kommer att ske mellan Klinthagentäkten och Storugnsområdet med kross, sorteringsverk och upplag. Enligt bolagets miljökonsekvensbeskrivning sker huvudflödet av material via bandtransportören från primärkrossen i Klinthagentäkten till verksamhetsområdet i Storugns.

Bolaget har låtit komplettera med en utredning om miljöpåverkan från transporter till Storugns. Utredningen redogör endast för de fall då truckar vid behov skulle behöva ersätta den transport som vanligen sker med transportband, det vill säga från primärkrossen till vidare kross, sortering och tvätt i Storugns.

Bolaget har även tagit fram en kompletterande utredning angående interna transporter mellan brytfront och primärkross. Av underlaget framgår att transporterna mellan planerade brytfronter och primärkross står för en betydande del av bolagets totala drivmedelsförbrukning och därmed även utsläppen till luft. Transporterna från brytfront till primärkross bidrar betydligt mer till bolagets emissioner till luft i jämförelse med transporterna mellan Klinthagen och Storugns.

Föroreningar från deponin

Bolaget bedömer inte att de föroreningar som påträffats i Vitärtskällan härrör från verksamheten i Klinthagen utan eventuellt deponin i Storugns. Bolaget anser att detta i första hand är en fråga för tillsyn och kontroll över Storugns verksamhet (s. 18, aktbilaga 83). Länsstyrelsen vill återigen poängtera att den befintliga deponin

som nyttjas av bolaget, och är lokaliserad inom bolagets verksamhet i Storugns, inte lever upp till dagens krav och inte heller är prövad enligt miljöbalken.

Att föroreningarna kan härröra från bolagets deponi(er) belyser vikten av att även verksamheten i Storugns prövas enligt modern lagstiftning och bör ingå i en samlad prövning som omfattar hela bolagets verksamhet. Länsstyrelsen vidhåller att det skulle vara fördelaktigt för både bolaget och tillsynsmyndigheten att bolagets verksamhet regleras i ett miljöbalkstillstånd.

Länsstyrelsen är dock positiva till att bolaget föreslår ytterligare två försiktighetsmått för att kontrollera att potentiella föroreningar inte sprids från deponierna till Klinthagentäkten via grundvattnet. Bolaget har sedan tidigare föreslagit installation av grundvattenrör inom Storugnsområdet för övervakning av vattenkemi och bortledning av förorenat grundvatten till Pall 2-sjön. Bolaget har även föreslagit provtagning av länshållningsvatten i norra delen av Klinthagentäkten, samt att en barriär lämnas kvar för att hantera länshållningsvattnet åtskilt i denna del och vid behov rena vattnet innan det leds vidare till ringdiket.

Utvinningsavfall

Länsstyrelsen konstaterar att finpartikulärt material (finmaterial eller fines) uppkommer till följd av sprängningsarbete och krossning av sten i primärkrossen i Klinthagentäkten. Det finpartikulära materialet, inklusive kväve från sprängmedel, binder till stenmaterialets yta och transporteras vidare på transportband eller med truck för vidare krossning, sortering och tvättning vid den del av den integrerade verksamheten som bedrivs inom Storugnsområdet.

Bolaget menar att det material som lagras inom området för Storugns är restmaterial som kommer att användas för konstruktionsändamål och efterbehandling. Bolaget har trots länsstyrelsens tidigare påpekande inte redogjort för om restmaterialet är ett avfall eller en biprodukt.

En produkt är det material som avsiktligt framställs i en tillverkningsprocess, det vill säga när syftet med produktionsprocessen är framställningen av produkten i

fråga. En restprodukt är material som oavsiktligt produceras eller uppstår till följd av eller i en tillverkningsprocess av en produkt. Om det konstateras att en restprodukt uppstår återstår att avgöra om restprodukten är avfall eller biprodukt. Om en restprodukt inte uppfyller alla fastställda kriterier enligt 15 kap. 1 § miljöbalken ska restprodukten alltid klassas som avfall, se Naturvårdsverkets tillsynsvägledning om Avfall eller biprodukt (naturvardsverket.se), 2024-06-10.

Bolaget har inte visat på avsättning för det finpartikulära materialet, mer än att det uppges användas för konstruktions- och efterbehandlingsändamål. Enligt 15 kap. 1 § miljöbalken ska det vara säkerställt att ämnet eller föremålet kommer att fortsätta användas. Kriteriet innebär att det inte bara ska vara troligt att ämnet eller föremålet kommer fortsätta att användas.

Bolaget framför i ansökan och i det kompletterande underlaget att endast små mängder finpartikulärt material uppkommer inom verksamheten. Länsstyrelsen konstaterar dock att mycket stora mängder finpartikulärt material lagras inom bolagets verksamhet. Av kartan som bolaget bifogat ansökan (bilaga F) går dessa upplag inte att urskilja då baskartan dels är föråldrad, dels saknar höjdkurvor. Upplag av finpartikulärt material finns enligt uppgifter från tillsynsbesök 2019 i områdena benämnda Nordkross, Nollahögen och Deponiområdet (se bilaga 2 till länsstyrelsens yttrande).

Enligt utvinningsavfallsförordningen 9 §, tredje punkten, är ett område som är avsett för uppsamling av utvinningsavfall en utvinningsavfallsanläggning om området används för uppsamling under en period längre än tre år. Länsstyrelsen konstaterar att bolagets ovan nämnda upplag med finpartikulärt material (fines och slam) har funnits på platsen sedan 90-talet, det vill säga en betydligt längre tid än tre år. Dessa ska därför betraktas som utvinningsavfallsanläggningar. Det gäller även bolagets tvätt/sedimentationsanläggning.

Enligt 23 § utvinningsavfallsförordningen ska utvinningsverksamheter som hanterar utvinningsavfall omfattas av kravet på att ha en avfallshanteringsplan. En avfallshanteringsplan ska ingå i en tillståndsansökan för en verksamhet där utvinningsavfall kommer att hanteras. Någon avfallshanteringsplan har inte bifogats ansökan eller det kompletterande underlaget.

Region Gotland

Region Gotland har yttrat sig i frågan och har ingen erinran mot avgränsningen av ansökan. Regionen har fört fram att den under samrådsskedet hade synpunkter och frågor på ansökans avgränsning och frågorna om verksamhetens följdföretag. Regionen godtar sökandens klargöranden som skett i ansökan.

Nordkalk

Nordkalk har i frågan om avgränsning av ansökan och yrkandet om avvisning svarat huvudsakligen följande.

Det är riktigt att tillståndet för verksamheten i Storugns är relativt gammalt. Det kan emellertid inte vara ett skäl för en samlad prövning tillsammans med verksamheten i Klinthagen.

När det gäller verksamheten i Storugns hade Nordkalk planerat att ansöka om ett nytt tillstånd i samband med de ändringar som planerades i samband med att Bungetäkten skulle påbörjas. Eftersom den täkten aldrig kom att tillåtas, behövdes heller inga ändringar vid verksamheten i Storugns och den nya tillståndsansökan lades därför på is. Därutöver har Nordkalk vid de senaste tillfällena endast beviljats mycket begränsade tillstånd för verksamheten i Klinthagen, vilket har försvårat för planeringen av den fortsatta verksamheten i Storugns. De pågående tillståndprocesserna för verksamheten i Klinthagen har dessutom tagit stora delar av bolagets resurser i anspråk. Trots detta har Nordkalk, som länsstyrelsen känner till, påbörjat arbetet med att ta fram en tillståndsansökan för verksamheten i Storugns. Innan en sådan är klar krävs dock omfattande förstudier.

Det stämmer att en mindre del av de två verksamheterna i Klinthagen och Storugns angränsar varandra geografiskt. Det avser ett mindre område direkt väster om delområdet Nordvästra Klinthagen som Nordkalk fick tillstånd till att bryta som en följd av den senaste tillståndsdomen då Mark- och miljööverdomstolen uteslöt större delen av detta område från tillståndet men inkluderade en liten remsa. På grund av områdets belägenhet och omfattning är det tveksamt om det är praktiskt möjligt att bryta ut detta område utan att bolaget får tillstånd till delområdet Nordvästra Klinthagen. Denna landremsa, som alltså omfattas av nu gällande tillstånd, angränsar till den s.k. nollahögen, vilket består av restmaterial från bolagets verksamhet i Storugns. Geografiskt finns alltså ett samband, däremot föreligger inga tekniska eller miljömässiga samband. Inget material körs direkt från Klinthagentäkten till nollahögen, utan det är endast material som uppkommer i samband med hanteringen i Storugns som läggs upp där. Att lägga upp restmaterialet på hög ger dessutom i huvudsak upphov till helt annan omgivningspåverkan än den täktverksamhet som alltså har tillåtits i detta område som en del av tillståndet för Klinthagentäkten. Endast ett geografiskt samband motiverar inte en samlad prövning av verksamheterna.

Vilka moment av täktverksamheten som bör ingå i en tillståndsprövning beror förstås på hur verksamheten är utformad. Om krossning och sortering m.m. utförs i eller i anslutning till täkten ska dessa moment naturligtvis omfattas av prövningen. Det gäller för övrigt inte bara täktverksamheter, utan alla typer av miljöfarlig verksamhet. Om det däremot, som i förevarande fall, är så att vissa moment utförs på en helt annan plats inom ramen för ett annat tillstånd och där det i huvudsak inte föreligger några tekniska, miljömässiga eller geografiska samband, finns inga skäl att innefatta dessa moment i tillståndsprövningen. Nordkalk vidhåller vad som har anförts tidigare avseende bristen på sådana samband avseende de två verksamheterna.

Länsstyrelsen påstår vidare att det skulle underlätta för både tillsynsmyndigheten och Nordkalk med ett samlat tillstånd. Nordkalk delar inte den uppfattningen. Eftersom de två senaste tillstånden som bolaget har erhållit har varit mycket

begränsade, har nya ansökningar behövt lämnas in relativt kort efter att tillstånden har beviljats. Bolaget hoppas förstås att det nu ansökta tillståndet kommer att omfatta en betydligt större mängd kalksten så att verksamheten ska kunna bedrivas under en längre tid utan att nya tillstånd ska behövas sökas, men kan inte utgå från att så kommer att vara fallet. Det finns alltså en risk att nya täktstillstånd kommer att behöva lämnas in med viss regelbundenhet. Om även verksamheten i Storugns skulle omfattas skulle därmed även denna kunna komma att behöva omprövas regelbundet. Nordkalk skulle visserligen kunna ansöka om ändringstillstånd avseende själva täkten (och s.k. påbyggnadstillstånd avseende vattenverksamheten), men eftersom en sådan prövning innefattar en lämplighetsbedömning som inte bolaget råder över går det inte att utesluta att en utökning av täkten skulle förutsätta ett helt nytt tillstånd för den samlade verksamheten. Det skulle innebära en betydande osäkerhet för Nordkalk att tillståndet för en befintlig verksamhet kan behöva omprövas regelbundet och det skulle även kräva stora resurser av såväl bolaget som av prövnings- och remissmyndigheterna. Att inkludera den förhållandevis stabila verksamheten i Storugns i tillståndet för den potentiellt föränderliga täktverksamheten i Klinthagen riskerar alltså att skapa stora praktiska problem för samtliga parter.

Synpunkter på miljökonsekvensbeskrivningen och nollalternativet

Länsstyrelsen har även begärt att mark- och miljödomstolen ska avvisa ansökan med hänvisning till att miljökonsekvensbeskrivningen är bristfällig och att nollalternativet inte beskrivs på ett korrekt sätt.

Länsstyrelsen

Av 6 kap. 35 § 3 miljöbalken framgår att en miljökonsekvensbeskrivning ska innehålla uppgifter dels om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas eller åtgärden vidtas, dels hur rådande miljöförhållandena förväntas utvecklas om verksamheten eller åtgärden inte påbörjas eller vidtas.

Länsstyrelsen anser att bolaget i ansökan och MKB:n framför allt jämfört den ansökta verksamheten med nuläget. Länsstyrelsen konstaterar att beskrivningen av

nollalternativet i ansökan och miljökonsekvensbeskrivning inte avser jämförelser mellan den ansökta verksamheten och nollalternativet på ett korrekt sätt.

I MKB:n presenteras en redogörelse av konsekvenser för ansökt verksamhet jämfört med nuläget, samt en redogörelse av nollalternativet jämfört med nuläget (bilaga B till ansökan, tabell 12, s. 90). Länsstyrelsen saknar dock en konsekvent redovisning av den sökta verksamhetens påverkan jämfört med nollalternativet, där kumulativa effekter av tidigare verksamhet beaktas.

Länsstyrelsen konstaterar vidare att bolagets inledning i respektive avsnitt 7.2–7.6 gör en kortfattad och översiktlig jämförelse av den ansökta verksamheten och nollalternativet (MKB, bilaga B till ansökan). Jämförelsen innehåller dock osäkra slutsatser och saknar redogörelser för uppenbara skillnader.

Exempelvis så anges påverkan från den ansökta verksamheten jämfört med nollalternativet som ”likartad men större” och att ”trycknivåer i det omgivande djupa grundvattnet stiger”. Länsstyrelsen anser att jämförelsen riskerar att leda till att omfattningen av verksamhetens påverkan undervärderas. Den ansökta verksamheten jämfört med nollalternativet skulle enligt länsstyrelsen i stället kunna beskrivas som att grundvattennivåerna i ett område om ca 20 km² sänks, samt att ca 28 % av grundvattenbildningen i den aktuella grundvattenförekomsten leds ut i havet.

Vidare beskriver bolaget ytvattenpåverkan från den ansökta verksamheten jämfört med nollalternativet som positiv. Länsstyrelsen konstaterar dock återigen att bolaget med den ansökta verksamheten har för avsikt att leda bort ca 1 100 000 m³ vatten till havet. Vad gäller miljöfarlig verksamhet beskrivs jämförelser mellan påverkan från ansökt verksamhet och nollalternativet endast översiktligt (MKB, bilaga B till ansökan, avsnitt 7.5). Vad bolaget uppger är att ”omgivningspåverkan kommer att fortgå under längre tid”.

Sveriges geologiska undersökning

SGU menar att sökanden har redovisat nollalternativet på ett tydligt sätt. Nollalternativet baseras på att sökanden inte får tillstånd för fortsatt och utvidgad verksamhet i Klinthagentäkten. Verksamhetsutövaren kommer då att bryta ut de kvarvarande reserverna enligt befintligt tillstånd och därefter efterbehandla täkten i enlighet med den aktuella efterbehandlingsplanen. Denna beskrivning stämmer med SGU:s syn på nollalternativet.

Nordkalk

Nordkalk har i frågan om nollalternativet och miljökonsekvensbeskrivningen svarat huvudsakligen följande.

Nordkalk anser att ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen innehåller en sedvanlig beskrivning av det s.k. nollalternativet och att detta uppfyller kraven i praxis. Nollalternativet ska beskriva situationen som skulle uppkomma om tillstånd inte lämnas till den verksamhet som omfattas av den nu aktuella ansökan. Nollalternativet inkluderar alltså påverkan från tidigare bedriven verksamhet som kvarstår efter att verksamheten har upphört. Avsikten med nollalternativet är inte att påverkan från både den nu ansökta verksamheten och tidigare bedriven verksamhet ska beaktas samlat. Tvärtom ska den omgivningspåverkan som nu ansökt verksamhet kan medföra jämföras med den omgivningspåverkan som tidigare bedriven verksamhet tilläts medföra och som kvarstår även efter att verksamheten har upphört. Det innebär att när det gäller exempelvis grundvattenpåverkan ska ansökt verksamhet jämföras med den situation som kan antas uppkomma efter det att befintlig verksamhet har upphört och täkten efterbehandlats.

Länsstyrelsen ger ett par exempel ur miljökonsekvensbeskrivningen på jämförelser som den anser riskerar att leda till att omfattningen av verksamhetens påverkan undervärderas. Exempelen avser påverkan på grundvatten, ytvatten och boendemiljön.

Vad gäller påverkan på grundvatten har Nordkalk tydligt redovisat maximalt influensområde för djupt och ytligt grundvatten, tillsammans med en utförlig

beskrivning av hur det har bestämts. Det är också det maximala influensområdet som redovisas i miljökonsekvensbeskrivningen. Det görs ingen jämförelse av hur dagens influensområde kommer att öka på grund av den sökta verksamheten. Tvärtom redovisas den framtida avsänkning till följd av den sökta verksamheten jämfört med nollalternativet, precis som länsstyrelsen efterfrågar (se till exempel figur 16 i MKB:n och figur 51 i bilaga 2 till Nordkalks yttrande 2024-04-22). Länsstyrelsen anför att mängden grundvatten som leds bort inte redovisas tillräckligt tydligt. I MKB:n anges det inläckande grundvattnet som kan orsakas av den sökta verksamheten som mest kommer att uppgå till 11–34 % av den potentiella grundvattenbildningen i vattenförekomsten. Den här uppgiften har sedan preciserats till 3–8 % av grundvattenbildningen inom förekomsten. Precis den information som länsstyrelsen efterfrågar finns med andra ord redovisad.

I sammanhanget kan det vara värt att påminna om att det tillkommande inläckage av grundvatten till tälten som kommer att orsakas av den sökta verksamheten – precis som det inläckage som har skett till tälten sedan den öppnades – inte kan ackumuleras i berggrunden över tid eftersom magasineringsskapaciteten är begränsad. I stället för att tränga in i tälten och ledas ut via Klinthagenbäcken skulle utströmningen ske till vattendrag, inklusive Klinthagenbäcken, längre nedströms inom vattenförekomsten och i form av submarint grundvattenutflöde genom havsbotten. Som Nordkalk tidigare har redogjort för så innebär Klinthagen-tälten däremot att magasineringsskapaciteten, genom den framtida tältsjön, ökar till ca 28 miljoner m³ jämfört med de ca 100 000 m³ som grundvattenmagasinet har minskat på grund av att tälten har brutits ut och influensområdet bredd ut sig.

Det stämmer att avledningen till Klinthagenbäcken beräknas öka till ca 1 100 000 m³ per år, jämfört med dagens 900 000 m³. Denna volym av vatten skulle inte kunna lagras i berggrunden om tältsverksamheten skulle upphöras, utan skulle ändå på olika sätt avrinna mot havet. Det är vad som beskrivs.

Sammantaget finns det exempel på alla varianter av jämförelser – mellan det sökta alternativet och nuläget, mellan det sökta alternativet och nollalternativet samt

mellan nollalternativet och nuläget. Arbetet med miljöbedömningen har varit omfattande vilket avspeglas i miljökonsekvensbeskrivningen, dess bilagor och de olika förtydliganden som Nordkalk har inkommit med under målets handläggning i mark- och miljödomstolen. Nordkalk har valt den jämförelse som bolaget har bedömt vara mest relevant för att stärka det samlade beslutsunderlaget på bästa vis, på samma vis som att bolaget genomgående har eftersträvat att välja de avgränsningar och göra de prioriteringar av vilka aspekter som bör belysas och vilka detaljer som ska redovisas. Enligt Nordkalks uppfattning innehåller underlaget en tydlig jämförelse med nollalternativet och det framgår tydligt vilken påverkan som den ansökta verksamheten kan komma att medföra.

Frågan om tillåtlighet och behovet av en utökad täkt

Länsstyrelsen har i sammanhanget hänvisat till att Nordkalk inte redovisat att det finns ett tillräckligt behov av materialet.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen instämmer i bolagets bedömning att kalksten är en viktig resurs för samhället och att det är värdefullt med en fungerande inhemsk marknad för kalkstensprodukter. Länsstyrelsen ser dock ingen anledning att frånga principerna om en ändamålsenlig prövningsprocess som omfattar hela bolagets geografiskt och tekniskt sammanhållna verksamhet, samt dess samlade påverkan på människors hälsa och miljön.

Av bolagets karta över kalkstenskvaliteter per område (bilaga E2 till ansökan) framgår att den stenkvalitet som efterfrågas av stålindustrin (sten av bättre kvalitet) endast finns inom det sökta delområdet Nordvästra Klinthagen. Övriga delområden innehåller enligt kartan till största del sten av mörkelkvalitet, lämpad för cementtillverkning. Av bolagets behovsutredning (bilaga D till ansökan) framgår att det inte längre är stålindustrin som är det största kundsegmentet. Enligt utredningen har behovet av ren karbonatsten till förmån för stålindustrin ersatts av behovet av mörkelsten för cementtillverkning.

Brytning av delområdet Nordvästra Klinthagen har vid tidigare prövningar inte tillåtits på grund av höga naturvärden och risk för betydande skada på fortplantningsplatser för särskilt skyddade arter. Det ansökta delområdet bedöms innehålla 6 000 000 ton sten av stålqualität, vilket är betydligt mindre än vad den svenska stålindustrin kan antas behöva.

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget enligt nuvarande tillstånd (M 7168–19) får bryta maximalt 21,3 miljoner ton kalksten, med en bryttakt om maximalt 2,6 miljoner ton per år. Enligt uppgifter i bolagets miljörapport för 2023 har bolaget kvar 15 824 068 ton brytvärd kalksten. Räknat på en maximal bryttakt skulle bolagets resterande andel sten räcka i sex år. Det råder alltså ingen tidsbrist för att erhålla ett nytt tillstånd.

Av det uppdaterade underlaget som bolaget gett in under målets handläggning framgår att kalksten till förmån för stålproduktion endast uppgår till mindre än 1 % av brytningen i Klinthagen. I samma avsnitt framgår att behovet av sten för cementproduktion har ökat. Det framgår att den sista lasten kalksten från Klinthagen för användning i den svenska stålindustrin skeppades ut i oktober 2022.

I det uppdaterade underlaget framställs att bolaget har utformat ansökan så att den nationella försörjningen av kalksten för cementproduktion kan upprätthållas med kalksten från Klinthagen under lång tid. För cementtillverkning används mägersten. Enligt bolagets miljörapport för verksamhetsåret 2023 har bolaget kvar ca 15,8 miljoner ton brytvärd kalksten. Kvarvarande brytvärd kalksten är huvudsakligen av kvalitén mägersten. Som länsstyrelsen framfört bör kvarvarande resurser av mägersten räcka i sex år, baserat på uppgifter i bolagets miljörapport.

Bolaget ansöker om att bryta maximalt 69,2 miljoner ton kalksten, med en maximal årlig bryttakt om 3,6 miljoner ton. Samtidigt ansöker Heidelberg Materials om att under 30 års tid årligen bryta totalt 3,8 miljoner ton kalksten (högst 4,2 miljoner ton per år under de första två åren av tillståndstiden) i Slite på Gotland (totalt ca 114 miljoner ton kalksten). Heidelberg Materials planerar även att under 30 års tid bryta

maximalt 1,5 miljoner ton kalksten vid verksamheten i Skövde (totalt ca 45 miljoner ton kalksten).

Totalt sett planeras 229 miljoner ton kalksten brytas av ovan nämnda verksamhetsutövare inom de närmsta 30 åren, primärt för tillverkning av cement. Drygt 80 % av den totala mängden planeras att brytas på Gotland. Enligt bolagets uppdaterade behovsutredning uppgick Sveriges totala användning av kalksten till 2 282 000 ton under 2023 (s. 5).

Länsstyrelsen ifrågasätter om behovet av kalksten från Klinthagentäkten utgör en avgörande roll ur ett nationellt perspektiv.

Sveriges geologiska undersökning (SGU)

SGU har i frågan om behovet av kalksten från Klinthagentäkten anfört följande.

SGU har i beslut den 2 maj 1994 förklarat kalkstensfyndigheterna Klinthagenbrottet och Storugns som riksintresse enligt dåvarande 2 kap. 7 § naturresurslagen. År 2005 gjordes en detaljavgränsning av området med stöd av förordningen (1998:896) om hushållning med mark- och vattenområden och 3 kap. 7 § miljöbalken.

SGU konstaterade vid detaljavgränsningen 2005 att kalkstensfyndigheterna Storugns-Klinthagen är väl kända genom omfattande geologiska och geofysiska undersökningar och mycket viktiga från försörjningssynpunkt. Från utvinnings-synpunkt ställs krav på att kalkstenen ska ha vissa egenskaper som hänger samman med dess användning. Det är främst låg svavelhalt, låg kiselhalt, hög kalciumkarbonathalt och jämn halt, dvs. låga variationer i halterna. Den sammanlagda magnesium- och kalciumhalten har betydelse i vissa fall. Från teknisk och ekonomisk synpunkt ställs kravet att en fyndighet ska ha en viss storlek så att det lönar sig att bryta den. Det gäller såväl ytutbredning som mäktighet. Kalkstenen ska också ha goda bränningsegenskaper (dvs. den ska inte falla sönder vid bränning) när den används i metallurgiska processer.

De kriterier, på vilka SGU idag, grundar ett beslut att utpeka och detaljavgrensa ett område med en fyndighet av ett ämne eller material som riksintresse är:

1. ämnet eller materialet har stor betydelse för samhällets behov,
2. ämnet eller materialet har särskilt värdefulla egenskaper, och
3. området innehållande fyndigheten av ämnet eller materialet är väl avgränsat, undersökt och dokumenterat.

Alla dessa kriterier ska vara uppfyllda. SGU anser fortsatt att kalkstensfyndigheten Storugns-Klinthagen är av riksintresse enligt 3 kap. 7 § miljöbalken.

Det är också uppenbart att den kalksten som produceras i Storugns-Klinthagen fortfarande har stor betydelse för samhällets behov. Således instämmer SGU i den behovsanalys som redovisats i rapporten som Nordkalk har utfört.

SGU kan också konstatera att det för utvinningsverksamhet ligger i sakens natur att det är svårt att hitta alternativa lokaliseringar för pågående verksamhet. Den brytvärda fyndigheten ligger där den ligger och alternativa lokaliseringar för verksamheten omfattar sannolikt nyetablering, som i sin tur innebär ytterligare miljöpåverkan.

Nordkalk

Länsstyrelsens bedömning bygger på en missuppfattning avseende de olika stenkvaliteterna. Som Nordkalk har angett vid upprepade tillfällen finns stora reserver av s.k. mörgelkvalitet, dvs. den kalksten som är lämpad för cementtillverkning men som också kan användas för att blanda ut med övriga kvaliteter. Som bolaget har försökt göra tydligt är det i första hand kalksten av högre kvalitet som efterfrågas. Dessa reserver är betydligt mindre, vilket är skälet till att verksamheten inte bedöms kunna fortsätta att bedrivas efter slutet av år 2026. Vid denna tidpunkt bedöms det inte längre finnas tillräckligt med kalksten kvar av de kvaliteter som efterfrågas i tillräcklig omfattning för att det ska vara ekonomiskt möjligt att fortsätta att bedriva verksamheten.

När det gäller efterfrågan på de olika stenkvaliteterna måste det bedömas på olika sikt. För närvarande finns ett mycket stort behov av kalksten av stål- och karbonat-kvalitet. Märgelstenen efterfrågas för närvarande i mindre utsträckning och används därför främst av Nordkalk för att blanda ut med övriga kvaliteter. Detta är dock en mycket viktig möjlighet eftersom det innebär att Nordkalk har möjlighet att optimera olika ”recept” beroende på användningsområde och det innebär också en betydande resurshushållning, eftersom det minskar behovet av kalksten av högre kvalitet som det finns mindre tillgång till (se avsnitt 1.2 i ansökan). Till det kommer att efterfrågan på märgelsten bedöms kunna bli hög i framtiden. Det finns stora osäkerheter avseende tillgången till denna kvalitet eftersom det till stor del beror på möjligheten att få tillstånd till nya och utökade kalkstenstäckter. Detta har erfarenhetsmässigt visat sig vara mycket svårt.

Som framgår av de utredningar som togs fram som en följd av att Cementa AB:s (nu med firma Heidelberg Materials Cement Sverige AB) ansökan om tillstånd till utökad täktverksamhet avvisades av Mark- och miljööverdomstolen, finns ett stort behov av den kalk som behövs för att tillgodose den svenska cementproduktionen. Sammanfattningsvis bedöms det finnas ett långsiktigt behov även av den märgelsten som omfattas av Nordkalks tillståndsansökan, även om detta behov för tillfället är begränsat.

Det är också viktigt att förstå att det finns många faktorer att beakta när det gäller möjligheten att påbörja verksamheten. För det första behövs ett lagakraftvunnet tillstånd, vilket riskerar att dra ut på tiden. För det andra kan möjligheten att påbörja verksamheten bero på kraven i tillståndet. Exempelvis kommer delar av utvidgningen av täkten inte att kunna påbörjas förrän förutsättningarna i villkoret avseende fjärlarna är uppfyllda. Hur lång tid det kan ta är svårt att bedöma, men det kommer i vart fall att medföra ytterligare förseningar innan verksamheten kan påbörjas. Det finns alltså en betydande risk att tillgängliga reserver tar slut innan den planerade utökningen kan påbörjas.

Hydrogeologi och påverkan på Natura 2000-områden, krav på Natura 2000-tillstånd, miljökvalitetsnormer för vatten

Länsstyrelsen har anfört att tillstånd inte kan ges för att verksamheten kommer att medföra en otillåten påverkan på Natura 2000-områden, att miljökvalitetsnormerna för grundvatten äventyras.

Länsstyrelsen

Geologiska förutsättningar och den konceptuella modellen

Den ansökta verksamheten är belägen i närheten av Natura 2000-områdena Mölnernmyr, Vitärtskällan och Stora Vikers, och den pågår i nuläget i direkt anslutning till Hoburgsmyr.

Bolaget bedömer att ansökt verksamhet inte medför några sådana negativa konsekvenser för omgivande Natura 2000-områden att Natura 2000-tillstånd krävs, varken med anledning av påverkan på grund- eller ytvatten eller förändrad markanvändning. Bolaget söker alltså inte tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken, trots de osäkerheter som finns i bolagets underlag.

Geologin i Klinthagentakten har undersökts med hjälp av kärnbörning (prospektering sedan 1980-talet till 2022). Bolagets 178 kärnborrhål ligger till grund för de geologiska profiler som tagits fram och redovisats i den tekniska beskrivningen (bilaga A, s. 15–22). Dessa visar dock på mycket varierande geologiska förhållanden.

Bolagets geologiska profiler sträcker sig endast över de områden som täktansökan avser, och endast två av profilerna har en östvästlig sträckning (bilaga A, s. 16). Av de framtagna figurerna framgår att lagerföljden längst i öster (mot Hoburgsmyr) är mycket heterogen (bilaga A, figur 8, s. 18). Hur det ser ut under Hoburgsmyr och vidare österut beskrivs alltså inte.

Bolaget har genom provpumpningar, hydrauliska korttidstest och grundvattennivåobservationer låtit utvärdera berggrundens genomsläpplighet. I området Nordvästra Klinthagen, beläget närmast Hoburgsmyr, visar de utförda testerna på att det djupare berget (på nivåer mellan +6 meter och +17 meter) har en högre genomsläpplighet och hydraulisk kontakt över ett större område än det ytliga (bilaga B6, s. 30). Av den geologiska profilen som tagits fram för samma område framgår att detta lager består av en finkornig Krinoidékalksten (bilaga A, s. 18). Brytning till +21 meter i området Nordvästra Klinthagen, samt brytning till +1 meter i området Norra Klinthagen, leder sannolikt till ett större inläckage av grundvatten på grund av blottläggandet av de relativt porösa och vattenförande lagren av Krinoidékalksten.

Enligt bolagets konceptuella modell saknas förbindelse mellan ytliga och djupa grundvattenmagasin. Länsstyrelsen anser att de antaganden som ligger till grund för bolagets teoretiska beräkning utgör en alltför stor förenkling av det komplexa system som grundvattenströmning i en sprickig karstberggrund utgör. Bolagets hydrogeologiska utredning beskriver att grundvatten från det ytliga magasinet läcker till det djupare grundvattnet där trycknivån är lägre. I kombination med bolagets frekvent planerade sprängningar (2–3 gånger i veckan) finns risk att fler sprickor uppstår i den redan sprickiga berggrunden och att vattentransporten från ytligt till djupare grundvattenmagasin ökar. Vidare baseras den konceptuella modellen endast på de begränsade undersökningar som genomförts inom området för den ansökta täktverksamheten.

Bedömningen att ansökt verksamhet inte kräver Natura 2000-tillstånd grundar sig på bolagets antagande om att områdena enbart försörjs av ytligt grundvatten och att dessa ytliga grundvattenmagasin inte påverkas av grundvattensänkningen i det djupa magasinet. Enligt miljökonsekvensbeskrivningen (bilaga B) når det beräknade influensområdet för det djupa grundvattnet samtliga tidigare nämnda Natura 2000-områden, varav tre är grundvattenberoende. Samtidigt anges att influensområdet för det ytliga grundvattnet inte når något av dem.

Påverkansområdet som tagits fram för det djupare grundvattnet är ett årsgenomsnitt. Det är inte troligt att påverkan är lika stor året om. Rimligtvis skulle påverkansområdet komma att bli mindre under vintern då grundvattenbildningen är stor, och betydligt större under sommaren då grundvattenbildning avstannar. För de grundvattenberoende naturtyper som finns i Natura 2000-områdena är det grundvattenutströmningen under sommarhalvåret som är mest kritisk. Under hur stor del av vegetationssäsongen som det sker en grundvattenutströmning är en avgörande faktor för om naturtyperna rikkärr och kalktuffkällor bevaras eller ej.

Natura 2000

Av bolagets hydrogeologiska utredning (bilaga B6) framgår att Hoburgsmyr, Mölnernyr och Vitärtskällan är belägna inom påverkansområdet för det djupare grundvattnet. Utifrån bolagets konceptuella modell med ett ytligt och ett djupare grundvatten bedöms inget av ovan nämnda Natura 2000-områden påverkas av den ansökta verksamheten.

Hoburgsmyr

Efter länsstyrelsens arbete med hydrologisk restaurering i myren under hösten 2023 har framkommit att den verksamhet som bolaget bedriver redan lett till skada på Natura 2000-området Hoburgsmyr, till följd av att stora delar av myrens tillrinningsområde har brutits bort. Idag finns endast en mindre del av det ursprungliga tillrinningsområdet väster om myren kvar.

Då bolaget har för avsikt att utvidga täktverksamheten i området Nordvästra Klinthagen riskerar det befintliga och knappa tillrinningsområdet att strypas, vilket bekräftas av bolagets hydrogeologiska utredning (bilaga B6 till ansökan). Av utredningen framgår att bortbrytning av området Nordvästra Klinthagen medför en sänkning i det ytliga grundvattnet, det vill säga minskat tillflöde till myren västerifrån.

Frånvaron av framspringande grundvatten tidigt på vegetationssäsongen, frånvaro av fuktighetskrävande mossor såsom t.ex. korvskorpionmossa, förekomst av döda och döende axagtuvor samt en begynnande igenväxning av enbuskar och små tallar

(upp till cirka 15 år gamla) tyder på att en negativ hydrologisk förändring har skett i myren det senaste decenniet. Länsstyrelsen bedömer att förändringen i myren orsakats till följd av bortbrytning av tillrinningsområdet väster om myren under perioden 2007–2014. Bolagets kontroll av verksamhetens påverkan på myren kom först på plats 2013, d.v.s. efter att den största skadan skett.

Bedömningen att ansökt verksamhet inte kräver Natura 2000-tillstånd grundar sig på bolagets antagande om att områdena enbart försörjs av ytligt grundvatten och att dessa ytliga grundvattenmagasin inte påverkas av grundvattensänkningen i det djupa magasinet. Enligt miljökonsekvensbeskrivningen (bilaga B) når det beräknade influensområdet för det djupa grundvattnet samtliga tidigare nämnda Natura 2000-områden, varav tre är grundvattenberoende. Samtidigt anges att influensområdet för det ytliga grundvattnet inte når något av dem.

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget inte presenterat något samlat underlag som beskriver hela myrens hydrologi, eller avrinningen från myren. Det saknas en beskrivning av det naturliga utloppet till slukhålet i Hoburgsmyr och en redogörelse för vad det tidigare anlagda diket i myren haft för avsikt att avvattna, för att skapa förståelse för vad vattennivån i pegeln har speglat.

Mölnermyr

Mölnermyr är belägen cirka 26 m ö.h. Bolaget har två borrhål cirka 500 meter söder om myren (BH22-7 och 8), belägna på ett höjdparti som sluttar mot myren och som utgör en del av myrens tillrinningsområde. Borrhål BH22-7 kontrollerar ett djupare grundvatten som till stor del av året ligger på drygt 29 m ö.h. Under en kort period i augusti månad ligger grundvattennivån så lågt som 26 m ö.h., det vill säga i nivå med Mölnermyr. Eftersom det djupa grundvattnet ligger högre än Mölnermyr (och dessutom i en slutning mot myren) är det troligt att det sker en utströmning av det djupare grundvattnet till rikkärren i Natura 2000-området. Detta vatten kan vara av stor vikt för att upprätthålla naturtypen rikkärr.

Länsstyrelsen vill poängtera att grundvattennivåerna i bolagets borrhål söder om myren (i myrens tillrinningsområde) står högre än myrens nivå. Enligt bolagets beräkningar kan det djupare grundvattnet komma att sänkas i myrens tillrinningsområde. Bolagets utredning visar dock inte att någon skada inte kommer att ske och antagandet om att Mölnermyr enbart skulle förses av ytligt grundvatten har fortfarande inte kunnat beläggas. Länsstyrelsen kvarstår vid bedömningen att den sökta verksamheten på ett betydande sätt kan komma att påverka Natura 2000-området Mölnermyr genom sänkning av det djupare grundvattnet inom myrens tillrinningsområde. Att bolaget inte lyckats hitta källkupolen under vintern räcker inte för att avfärda källkupolens förekomst. Området behöver genomsökas sommartid, då källkupolens värde för myrens naturvärden är som störst.

Vitärtskällan

Av bolagets hydrogeologiska utredning (bilaga B6) framgår inte vilka undersökningar som ligger till grund för antagandena om att Natura 2000-områdena Mölnermyr och Vitärtskällan endast försörjs av ytligt grundvatten. Länsstyrelsen konstaterar att flertalet av de borrhål som använts för att arbeta fram modellen om ytligt och djupare grundvatten är placerade i närheten av befintlig täkt och sitter i en redan påverkad hydrologisk miljö.

I bolagets kompletterande underlag konstateras att Vitärtskällan förses via två utflöden; ett som endast är vattenförande en del av året och ett som är vattenförande hela året. Bolaget menar att det större utflödet sannolikt är matat från det ytliga grundvattenmagasinet, men utesluter inte att det mindre utflödet delvis matas från det djupare grundvattnet. Trots detta menar bolaget att Natura 2000-området inte kommer att påverkas till följd av utökad brytning i Klinthagentäkten.

Vitärtskällan ligger som tidigare nämnt inom påverkansområdet för det djupa grundvattnet (bilaga E3 till ansökan). I det kompletterande underlaget (PM Hydrogeologi – svar på yttranden, aktbilaga 55) beskrivs det djupa grundvattnets förmodade flödesriktning mot Vitärtskällan (figur 6). I bemötandet avfärdar dock bolaget risken för påverkan på Vitärtskällan, då påverkan skulle kräva ”att det inte

finns några områden med mer genomsläppligt berg eller större grundvattenmagasin”. Med detta motsäger bolaget sin konceptuella modell som bygger på att det ytliga och djupa grundvattnet inte har någon förbindelse.

Provresultaten från Vitärtskällan har visat på förhöjda halter av sulfat, klorid och PFAS24. Halterna för sulfat och klorid var vid båda provtagningstillfällena anmärkningsvärt höga jämfört med övriga källor. Av resultaten från provtagningen hösten 2023 låg summan av PFAS24 (4,5 ng/l PFOA-ekvivalenter) över SGU:s generella tröskelvärden för grundvatten (SGU-FS 2023:1). Då området uppströms Vitärtskällan saknar andra kända påverkanskällor än bolagets verksamhet behöver bolaget vidare utreda risken för grundvattenpåverkan till följd av bolagets verksamhet, inklusive deponi. Länsstyrelsens iakttagelse stämmer väl överens med de förhöjda halter som bolaget uppmätt i utgående täktvatten.

Miljö kvalitetsnormer

Klinthagentäkten ligger i sin helhet inom grundvattenförekomsten Norra Gotland – Kappelshamn (SE641632-267611). Nuvarande kvantitativ och kemisk status är god (daterad 2019-11-22 respektive 2019-09-06). Grundvattenförekomsten riskerar att inte uppnå god kemisk eller kvantitativ status år 2027.

Volymen vatten som behöver ledas bort från täkten ökar i takt med att nya områden bryts ut och befintliga områden fördjupas. Av bolagets vattenbalans (bilaga B till ansökan) framgår att ca 900 000 m³ vatten (29 l/s) avleds från Klinthagentäkten årligen, och att volymen kommer att öka till 1 100 000 m³ med den ansökta utökningen. Vid fullt utbruten täkt beräknas inläckaget till täkten att komma uppgå till 1 892 000 m³ grundvatten per år (bilaga B6 till ansökan).

Bolaget har för avsikt att förse Region Gotland med upp till 300 000 m³ vatten per år, något som hittills inte skett. Eftersom det är oklart om vatten kommer att nyttjas till dricksvattenproduktion framöver, och om mängden länshållningsvatten kommer att öka som en effekt av klimatförändringar, är det av största vikt att bolaget tar fram förslag på alternativa lösningar för nyttjande av överskottsvatten som nu föreslås pumpas ut i Kappelshamnsviken.

Bolaget uppger i det kompletterande underlaget (aktbilaga 67) att vattenverksamheten vid Klinthagentäkten sannolikt är det största enskilda vattenuttaget inom förekomsten. Av MKB:n (bilaga B, 7.2.3, s. 51) framgår att grundvattenuttaget till följd av täktverksamheten bedöms uppgå till som mest 11–34 % av den potentiella grundvattenbildningen i grundvattenförekomsten. Av det kompletterande underlaget framgår att grundvattenbildningen till vattenförekomsten beräknas till 228 l/s (aktbilaga 55). Med en utökning av täkten uppskattas grundvattenuttaget uppgå till maximalt 26 % av grundvattenbildningen inom förekomsten.

Även om den planerade verksamheten bidrar till lagring av vatten i täktsjöar, vill länsstyrelsen poängtera vikten av naturlig grundvattenbildning. Naturligt bildat grundvatten genomgår infiltration genom den sprickiga sedimentära berggrunden för att fördelas och lagras i grundvattenmagasin över en stor yta. I de naturliga magasinen är grundvattnet skyddat från exponering, avdunstning och risken för direkt förorening. Med den ansökta utvidgningen av Klinthagentäkten förloras ytterligare förutsättningar för naturlig grundvattenbildning och utrymme för naturliga reservoarer.

Länsstyrelsen anser att det uppskattade uttaget inte kan ses som försumbart, och att den ansökta verksamheten riskerar att äventyra och/eller bryta mot försämringsförbudet avseende grundvattenförekomstens status, samt medföra betydande skada på livsmiljöer i kringliggande grundvattenberoende Natura 2000-områden.

Påverkan väster om täkten och Klinthagenbäcken

Bolaget har i ett kompletterande underlag redovisat resultat från nya naturvärdesinventeringar i området väster om täkten. Bolaget uppger att de källpåverkade naturmiljöerna väster om täkten i hög grad är påverkade av vatten som läcker ut från det dike som löper norrut från Polenhålet. Av underlaget framgår att bolaget anser att det är svårt att avgöra i vilken utsträckning dessa områden formats av antingen uppträngande källvatten eller inläckande vatten till följd av länshållning från verksamheten. Länsstyrelsen anser att det sannolikt tillförs en stor mängd vatten från täktverksamheten.

Länsstyrelsen bedömer att det kvarstår frågor kring vattnets ursprung. Bolaget behöver klargöra hur mycket av de naturliga källflödena väster om tåkten som kan påverkas av den utökade brytningen i Klinthagentåkten. Bolaget behöver därtill ta fram bättre underlag som redogör för de naturliga källflödenas betydelse för bäcken, i synnerhet under perioder då inget länshållningsvatten tillförs.

Den källpåverkade skogen har höga naturvärden och tillför ett viktigt källflöde till Klinthagenbäcken och dess bestånd av öring. Det är därför av stor vikt att källflödena bevaras. Högst upp i sluttningen finns hållmarker med riklig förekomst av karstsprickor vilket ger förutsättningar för infiltration. Möjligen sker en viss infiltration till källskogen från diket dit vatten pumpas från Polenhålet, och som sedan leder vidare till Klinthagenbäcken via ett översilningsområde. Diket är grävt i jordmassor men har sannolikt berggrund rik på karstsprickor nära under dikesbotten.

Sveriges geologiska undersökning (SGU)

Ansökan redovisar utredningar kring hur den planerade verksamheten påverkar närbelägna ekosystem. Mest fokus är på det närmaste ekosystemet Hoburgsmyr. Ansökan innehåller nya utredningar t.ex. om avvattningen av myren och bildningsprocesser för bleke. Ansökan redovisar påverkan på grundvattnet utifrån den trycksänkning som kommer att ske i det djupare och det ytligare grundvattenmagasinet. Enligt ansökan kommer avrinningen från Hoburgsmyr inte att påverkas även om en trycksänkning i det djupare grundvattenmagasinet kan uppkomma vid myren, samt att vattenståndet i myren inte kommer att påverkas. Enligt ansökan kommer avrinningen från myren även i fortsättningen att styras av myrens diken och av slukhållets dränerande nivå. SGU gör samma bedömning, se även SGU 33-2689/2019, i mål M 7168-19.

Ansökan redovisar att ingen negativ påverkan förväntas ske på anslutna akvatiska ekosystem. Detta eftersom bäckens vattenbalans och flödesmönster utifrån befintligt tillstånd idag kontrolleras och styrs aktivt via bergtåktens utläckage under tåktens driftstid. Det framgår att efterbehandlingen på sikt kommer att innebära att

bäcken som avvattnar området kommer att återgå till sitt naturliga tillstånd med säsongsmässig flödesdynamik. SGU har inget att invända mot resonemanget.

SGU har tidigare framfört vikten av att inkludera säsongsvariationer som grund för bedömning av grundvattenrelaterad nivå- och flödespåverkan. I de första modellberäkningarna, som ligger som grund för analysen, har grundvattenbildning ansatts till 25 mm/år för området kring Klinthagentäkten för att representera en period med längre grundvattenbildning jämfört med årsmedel. SGU håller med om att detta kan vara ett sätt att redovisa effekten under de torrare perioder som kan vara känsligare för grundvattenpåverkan. SGU konstaterar att vattenbalans för olika tidpunkter under året nu har upprättats och att vattenbalansens parametrar har redovisats.

SGU ansåg att ansökan tydligare hade kunnat redovisa resonemang om påverkansområden och vattenbalans, presenterade så att man hade kunnat särskilja effekter t.ex. mellan sommar och vinter. Ansökan presenterar att grundvatteninläckaget till den befintliga täkten är i storleksordningen 7-15 l/s och att inläckaget vid en utökad täkt kommer att vara i storleksordningen 20-60 l/s. SGU ser detta som rimligt även i relation till presenterad driftsinformation vid aktuell brytning. SGU uppskattar att ansökan innehåller en tillräckligt bra känslighetsanalys kring indata till modellen.

Särskilt om grundvattenförekomsten

Det framgår i MKB att det uttag av grundvatten som täktverksamheten medför bedöms uppgå till som mest 11–34 % av den potentiella grundvattenbildningen i vattenförekomsten. Beräkningarna har utgått ifrån den grundvattenbildning som är att vänta för djupare grundvatten men sägs omfatta inläckage av både djupt och ytligt grundvatten. I beräkningen har hänsyn inte tagits till att grundvattenbildningen normalt sett är större i det ytliga grundvattnet, varför bedömningen som görs sägs vara konservativ. SGU håller med om resonemanget om läckage avseende ytligt och djupt grundvatten. SGU saknade dock en redovisning för hur bolaget kommit fram till vattenbalansen och påverkan.

Vidare har SGU framfört att ansökan bör ställa förväntat grundvatteninläckage till bergtäkten i relation till ett mer relevant område för beräkning av vattenbalans.

Påverkan på grundvattenförekomster ska bedömas utifrån lokala förhållanden. För aktuell ansökan så anser SGU att sökanden måste ställa upp en vattenbalans för ett relevant område. Vattenbalansområdet bör avgränsas i enlighet med den upprättade konceptuella hydrogeologiska modellen.

Sedan Nordkalk inkommit med komplettering i frågan anför SGU följande. Sökanden menar att syftet med inkludering av ytligt grundvatten är att redovisa vattenbalansen för hela grundvattenförekomsten där både ytligt och djupt grundvatten ingår.

SGU håller med om att det är mer relevant att titta på all grundvattenbildning, inkl. till ytligt magasin, ju närmare kalktåkten man betraktar grundvattenflöden. Området som vattenbalansen har beräknats för har minskat betydligt i jämförelse med den först ingivna ansökan, vilket stödjer att ytligt grundvatten blir en viktigare del i vattenbalansen. SGU noterar också att sökanden i den senaste kompletteringen klargjort att grundvatten från Hoburgsmyr inte tagits med i beräkningen av förändrat påverkansområde. Enligt SGU:s bedömning dräneras vatten från Hoburgsmyr norrut direkt via slukhål och karst till djupare magasin. Den nu föreslagna täktutbredningen påverkar inte utflödet från myren. Det innebär att täktens påverkansområde därför inte förändras. SGU anser det vara motiverat att vatten från Hoburgsmyr inte har tagits med i bolagets beräkning av förändrat påverkansområde.

Om påverkan på enskilda brunnar

SGU noterar att ansökan innehåller ett bra resonemang om risken för saltvatteninträngning med anledning av den utökade verksamheten. SGU håller i stora drag med om slutsatserna att verksamheten i sig inte leder till saltvatteninträngning med tanke på områdets topografi och begränsade brytningsnivåer. SGU saknar dock ett resonemang om risken att trycksänkningen vid enskilda brunnar (med djupare intag än bergtäktens brytningsdjup) skulle kunna leda till större avsänkning och eventuell mobilisering av salt grundvatten, även om skikt med salt grundvatten ligger på större djup än brunnarnas nuvarande intag, då en s.k. up-coning effekt skulle kunna ta vid. SGU är dock nöjd med att bolaget har åtagit sig skyddsåtgärder som skulle

kunna sättas in i de fall saltvatteninträngning i djupa brunnar ger större påverkan än förmodat.

Region Gotland

Region Gotland noterar att det utredningsunderlag gällande hydrogeologi och vattenverksamhetens påverkan på grundvatten och växt- och djurliv, och vilket underlag regionen efterlyst i sitt samrådsyttrande, har framarbetats av Nordkalk och ingår i Nordkalks ansökan. Region Gotland ser dessa underlag och de ökade kunskaper som de kan ge som viktiga delar i prövningen av bolagets ansökan.

Region Gotland ansvarar för den kommunala vattenförsörjningen. I det av sökanden angivna influensområdet har regionen inga vattentäkter. Med den utgångspunkten föreligger ingen risk för påverkan på den kommunala vattenförsörjningen. Regionen ser dock ett behov av att mark- och miljödomstolen bestämmer ett villkor till skydd för de privata brunnarna (vattenbrist p.g.a. minskad vattentillgång eller p.g.a. förorening eller saltpåverkan) på samma sätt om skedde i Heidelberg Minerals (tidigare CEMENTA) tillståndsdom den 13 december 2022, mål nr M 2724.22, se villkor 14:

”Om det under tillståndstiden uppstår akut vattenbrist i enskild bergborrad brunn inom det redovisade påverkansområdet, för tillgodoseende av fastighetens behov av vatten för hushåll, djurhållning eller näringsverksamhet – med undantag av vatten för bevattningsändamål – ska CEMENTA AB efter begäran ordna provisoriskt tillhandahållande av vatten för det aktuella ändamålet till dess permanent vattenförsörjning kan ordnas. Skyldigheten gäller inte om det uppenbart saknas samband mellan den tillståndsgivna vattenverksamheten och vattenbristen.”)

Nordkalk har dock avböjt ett sådant åtagande/sådant villkor under åberopande av att sannolikheten för påverkan på enskilda dricksvattenbrunnar är liten, att det skulle saknas krav i praxis om att denna typ av villkor alltid ska föreskrivas och att Nordkalks tidigare tillhandagående av vatten vid vattenbrist utan motsvarande villkor skulle visa att bolaget inte saknar vilja att åtgärda en skada. Argumenten övertygar inte. För det första så räcker det med en skaderisk (hur liten den än är) för

att det när det gäller påverkan på dricksvattentillgång finns erforderliga skäl för att knyta upp verksamhetsutövaren genom ett villkor. För det andra så är det med stöd av miljöbalkens hänsynsregler som det framgår att skyddsåtgärder av det här slaget åvilar verksamhetsutövaren. Referensen till andra avgöranden visar på hur texten för en sådan skyddsåtgärd har formulerats i andra liknande prövningar. Skäl för annan bedömning i förevarande fall saknas. För det tredje så är åtagandet/villkorsförslaget inte mer betungande än vad Nordkalks tidigare avhjälpande bestått av. Slutligen, en uppföljning av Nordkalks egen verksamhet sker och kommer att ske, vilket innebär att bolaget har och kommer att ta erforderlig kontroll över omgivningspåverkan.

Naturvårdsverket

Bolagets verksamhet kan antas påverka Natura 2000-området Hoburgsmyr på ett betydande sätt, varför bolaget behöver ett Natura 2000-tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Av bevarandeplanen till Hoburgsmyr framgår att området omfattar en av Gotlands största agmyr- och rikkärrsområden (agmyr 7210 och rikkärr 7230). Området innehar i sin helhet mycket höga naturvärden med en artrik flora av kärlväxter och mossor samt en diversifierad insektsfauna. I myren finns även orkidén kärrnyckel som tidigare hade en av Europas viktigaste förekomster i myren. Våtmarkshabitaten och tillhörande arter är känsliga för hydrologiska förändringar. I bevarandeplanen för Hoburgsmyr beskrivs att bl.a. dränerande åtgärder kan påverka området negativt och ”ytterligare utvidgning av det intilliggande kalkbrottet kan ha förödande och ej reparerbara konsekvenser för områdets hydrologi”.

MÖD bedömde i Klinthagen II att den då ansökta verksamheten inte på ett betydande sätt kunde komma att påverka miljön i Natura 2000-området Hoburgsmyr. Jämfört med Klinthagen II kommer nu ansökt brytning ske djupare och mängden vatten som behöver bortledas kommer att öka. Frågan om verksamheten kräver ett Natura 2000-tillstånd behöver enligt Naturvårdsverket därför prövas i nu aktuellt mål.

Den nu ansökta brytningen kommer i delar av täktområdet innebära en fördjupning av nuvarande täktbotten med knappt 30 meter. Typiskt sett vid infrastrukturprojekt, gruvor och täkter innebär en sådan fördjupning i berggrunden att grundvattenytan runt om ”gropen” sänks av som en följd av att grundvattnets tryckyta förändras och att en s.k. avsänkningstratt bildas. Grundvattnet läcker därför in i exempelvis täkter och tunnlar via sprickor i berggrunden. Sammantaget kommer den nu ansökta brytningen innebära att den totala avledningen av grund- och ytvatten ökar med ca 20 %, från drygt 900 000 m³ idag till ca 1 100 000 m³. Avståndet från planerat brytområde till Natura 2000-området Hoburgsmyrs gräns uppgår till ca 300 meter. Naturvårdsverket anser att det utifrån bolagets redovisade underlag fortfarande är oklart hur myren avvattnas och hur mycket vatten som läcker in i täkten från Natura 2000-området. Brytningen kommer enligt Naturvårdsverket därför att medföra en risk för att hydrologin mellan myren och täkten förändras, och följaktligen en risk för hydrologisk påverkan på myren.

Nordkalk

Områdets hydrogeologi

Områdets hydrogeologi, som består av separata grundvattenmagasin och varierande markförhållanden, innebär att påverkan på grundvattnet kommer att vara mindre än det maximala påverkansområde som beräknats utifrån konservativa antaganden. Den horisontella spridningen av påverkan begränsas av områden med låg genomsläpplighet, vilket minskar hur långt påverkan kan sträcka sig. Bolaget vidhåller att det är visat att ytliga och djupa magasin till största del är åtskilda. Det bekräftas bl.a. av att 16 av de 19 undersökta borrhålsparen med lyckad avskärmning visar olika trycknivåer och därmed dålig vertikal kontakt. Att tre borrhålspar visar likartade trycknivåer indikerar att vertikal kontakt finns, men dessa är lokala och påverkar inte de större magasinerna annat än marginellt.

Den storskaliga bilden som både tester inom Klinthagen och mätningar på 1,6 km avstånd från täkten visar är att de ytliga och djupa magasinerna är tydligt avgränsade och det är varken nödvändigt (eller möjligt) att utreda exakt alla platser där det kan

finnas en god kontakt mellan ytliga och djupa system, detta utvecklas vidare i en kompletterande bilaga.

Området för möjlig påverkan som redovisas i bilaga E3 till ansökan är det område inom vilket det djupa grundvattenmagasinet teoretiskt kan komma att påverkas. Bedömningen utgår ifrån att två grundläggande förutsättningar är uppfyllda samtidigt och i alla riktningar; i) att det finns en horisontell hydraulisk kontakt med oändlig utbredning samt ii) att det saknas områden med god hydraulisk kontakt till större vattenmagasin, som våtmarker eller karststrukturer, inom hela påverkansområdet. I praktiken uppfylls inte dessa förutsättningar samtidigt och påverkansområdet kommer därmed att vara betydligt mindre.

Att tester på borrhål i Natura 2000-områdena inte genomförts betyder inte att förhållandena i respektive område inte skulle vara tillräckligt kartlagda. Det är en grov förenkling att dra den slutsatsen. Det underlag som bolaget presenterat visar med tydlighet att det är de djupa lagren som påverkas och att täkten inte står i direkt kontakt med någon vattenförande struktur, såsom exempelvis ett kartsystem. Risken för annat än marginell påverkan på nivåer i det ytliga grundvattnet längre bort än täktens direkta närhet är i det närmaste obefintlig. De ytliga system som de skyddade områdena är beroende av är alla stora, vilket innebär att även om viss vertikal kontakt finns inom områdena så kommer en större trycksänkning i det djupa magasinet motsvaras av en mycket begränsad trycksänkning i det ytliga magasinet. Det kommer alltså inte vara fråga om annat än en marginell förändring i nivån på det ytliga vattnet. För denna slutsats krävs inte att borrhål tas upp även inom Natura 2000-områdena. En kompletterande riskutredning har genomförts avseende påverkan på de längre bort belägna Natura 2000-områdena Mölnnermyr och Vitärtskällan. Denna belyser ytterligare att risken för påverkan från den ansökta verksamheten på dessa områden kommer att vara obetydlig.

Påverkan på miljö kvalitetsnormer

Bolaget önskar inledningsvis förtydliga att själva uttaget inte är försumbart. Däremot är det kompensande flödet, dvs. det flöde från det ytliga magasinet som sker till följd av en trycksänkning i det djupa magasinet, försumbart. Det är detta

flöde som potentiellt skulle kunna skada grundvattenberoende terrestra ekosystem genom att det kan få en påverkan på ytligt beläget grundvatten. Att uttaget maximalt (i teorin) kan komma att uppgå till 26 % av grundvattenbildningen i delområdet innebär dock inte per automatik att den kvantitativa statusen också försämras eller äventyras.

Den kvantitativa statusen hos grundvattenförekomsten *Norra Gotland – Kappelshamn* är idag god. För att en försämring eller ett äventyr i strid med 5 kap. 4 § miljöbalken ska föreligga måste det också finnas en risk för att statusen faktiskt kommer att försämras eller att verksamheten äventyrar möjligheterna för vattenförekomsten att bibehålla god status (jfr i dessa delar 4 kap. 5 § i SGU-FS 2023:1). Vid en genomgång av de fyra kvantitativa kvalitetsfaktorerna kan bolaget konstatera att bolagets utredningar med tydlighet visar att det ökade uttaget inte riskerar att överskrida den tillgängliga grundvattenresursen, påverka statusen hos en närliggande ytvattenförekomst, skada några grundvattenberoende Natura 2000-områden eller orsaka inträngning av salt grundvatten eller föroreningar (se Nordkalks yttrande 2024-04-22 avsnitt 10 samt SGU:s yttrande. Den kvantitativa statusen riskerar därmed inte att försämras.

Tack vare att Nordkalk under flera år har erbjudit Region Gotland möjligheten att ta tillvara stora delar av täktvattnet som råvatten till dricksvattenproduktion, finns idag en stor reserv att tillgå för regionen. Nordkalk har inget inflytande över om och i så fall när vattnet kan komma att nyttjas för detta ändamål. Däremot vill bolaget understryka att redan denna möjlighet innebär att vattnet fyller en mycket viktig funktion, motsvarande en reservvattentäkt som många kommuner har. Så länge det finns ett behov av dricksvatten utgör alltså täktvattnet en resurs och någon alternativ användning behövs inte. Med tanke på vattenbristen på norra Gotland är det en resurs som kan komma att behövas under lång tid framöver.

När det gäller alternativ användning måste hänsyn även tas till kraven på tillräcklig avledning till Klinthagenbäcken. Eftersom det finns två konkurrerande ändamål, att nyttja vattnet som dricksvattenresurs och för avledning till bäcken, riskerar

ytterligare användning av vattnet att medföra att det inte räcker till. Det blir dessutom komplext att hantera ett sådant system. Därtill saknas idag kända behov av vattnet.

Natura 2000 Hoburgsmyr

Det kan konstateras att bolaget står fast vid bedömningen att den ansökta verksamheten inte kommer att påverka vattenförhållandena i Hoburgsmyr, och att denna slutsats är väl underbyggd. Såsom tidigare redogjorts för är risken för dränering av myren mycket låg. Även om genomsläppligheten är något högre vid myrens kanter, är utbytet fortfarande långsamt och myren fungerar snarare som ett självständigt vattenmagasin med begränsat vattenutbyte med berggrunden. Det bleke som påträffats och provtagits inom myren liknar den sjöbleke som är vanlig på Gotland vilket tyder på att det sannolikt bildats genom sedimentering och biologisk aktivitet och inte genom grundvatten. Ökande tillväxt av tall och enbuskar har observerats även på andra platser där hydrologin inte förändrats, vilket tyder på att ökningen snarare är en generell trend än en följd av förändringar i avrinningsområdet vid Klinthagentäkten.

Natura 2000 Mölnermyr

Bolaget har kompletterat tidigare fältkartering av Mölnermyr med besök under vegetationsperioden i början av juni. Resultatet bekräftar tidigare slutsatser om att det saknas relevanta utströmningsområden i samband med västra delen av myren. Tillrinningen till myren sker genom ytvatten, primärt av de två bäckar som mynnar längst i sydväst. Ingen av dessa bäckar är för sin tillrinning beroende av grundvatten från berg. I samband med sommarbesöket eftersöktes på nytt den källkupaol länsstyren uppger ska finnas längs myrens västra strand. Inte heller under detta besök kunde någon källkupaol, eller något som skulle kunna tyda på källmiljöer eller källkärr i anslutning till Mölnermyr, återfinnas. Risken för påverkan på Mölnermyr i händelse av sänkning av grundvattennivåer eller minskad grundvattenutströmning i berg bedöms alltjämt som obefintlig.

Natura 2000 Vitärtskällan

Angående Länsstyrelsen påstående om motsägelse önskar bolaget förtydliga att om (där) det finns genomsläppligt berg kommer en tryckutjämning att ske, vilket får till

följd att påverkansområdet minskar. Men eftersom det krävs så pass lite vatten från ovanliggande magasin för att tryckutjämna så sker utjämningen med ett mycket litet flöde från det ytliga magasinet. Detta kompensande flöde är försumbart i förhållande till de volymer som finns i de ytliga magasinerna. Det stämmer alltså att det förväntas finnas områden med genomsläppligt berg (vilket kommer att begränsa påverkansområdets utbredning). Magasinen är dock alltså fortsatt dåligt konnekterade, dvs. det sker bara ett marginellt vattenutbyte där konnektivitet finns. Det är denna bristande förbindelse, i form av flödande vatten, som den konceptuella modellen baseras på.

De föroreningar som länsstyrelsen påträffat härrör sannolikt inte från täktverksamheten utan eventuellt deponin och är i första hand en fråga för tillsyn och kontroll över Storugns verksamhet. Under alla omständigheter riskerar den planerade verksamheten inte att försämringsituationen eller sprida några föroreningar vidare. Flödet bedöms inte komma att ändras kring Vitärtskällan överhuvudtaget, men om så sker riskerar det inte att medföra någon ökad belastning på Vitärtskällan eftersom ett ändrat flöde enbart medför att vatten i stället rinner in mot täkten, inte ut i Vitärtskällan. Ändrade flöden från deponiområdena styr heller inte upp mot Vitärtskällan.

Grundvattenflödet kommer inte påverkas vid Vitärtskällan, men en marginell trycksänkning i det djupa magasinet kan teoretiskt komma att uppstå i utkanten av det maximala påverkansområdet vid ogynnsamma förhållanden, se bilaga 3. Vitärtskällan är idag vattenförande året om, dvs även vid låga grundvattennivåer. En trycksänkning i det djupa magasinet vid Vitärtskällan kommer alltså inte påverka utflödet från källan. Vitärtskällan har fler källor och grundvattenflödet från en utvidgad täkt kommer att representera en ytterst liten andel av hela tillflödet till Vitärtskällan.

Bolaget har kompletterat och genomfört en riskbedömning avseende verksamhetens eventuella påverkan på Vitärtskällan som Natura 2000-område. Mest känslig för påverkan är den prioriterade naturtypen kalktuff. Förutsättningarna för bildning av

kalktuff bedöms kvarstå även med viss flödesförändring från det djupa grundvattnet, eftersom flödena inte riskerar att minska mer än obetydligt. Den samlade bedömning är därmed att Vitärtskällan inte riskerar att påverkas annat än obetydligt till följd av den planerade verksamheten, och bevarandestatusen inte kommer att påverkas för utpekade arter och naturtyper.

Påverkan på brunnar

Nordkalk delar inte uppfattningen att omfattningen av skaderisken är irrelevant. Tvärt om är det endast om denna risk är tillräckligt betydande som frågan behöver villkorsregleras. Det är inte vanligt att det går att garantera att det inte föreligger någon som helst risk för en påverkan från en verksamhet, oavsett vilken form av påverkan det är fråga om. Avgörande är därför hur betydande risken är för att skyddsåtgärder eller andra krav ska föreskrivas i villkor. Nordkalk vidhåller att bolaget har visat att risken för påverkan i förevarande fall är liten och att det av regionen föreslagna villkoret därför inte är motiverat. Som tidigare anförts följer det inte av praxis att denna typ av villkor ska föreskrivas om det inte särskilt kan motiveras. Att bolaget kan behöva utreda om en påverkan har skett är dessutom inte samma sak som att bolaget ska garantera tillgång till vatten under denna tid om det saknas skäl att anta att det är tänken som har orsakat den aktuella påverkan.

Artskyddsfrågor och exploateringen av delområdet Nordvästra Klinthagen samt delar av Södra Klinthagen

Länsstyrelsen

Utbyggnad av delområdet Nordvästra Klinthagen prövades av MÖD i mål M7168-19. I domen avslog MÖD utbyggnad av området då bolaget inte kunde redogöra för om de skyddsåtgärder som föreslagits skulle vara tillräckliga för att behålla Kontinuerlig Ekologisk Funktion (KEF) för arternas fortplantningsområden.

Länsstyrelsen anser att bolaget inte visat att skyddsåtgärderna kommer vara tjänliga eller genomförbara, och bedömer att bolagets utökade verksamhet kräver dispens från artskyddet. Länsstyrelsen ställer sig fortsatt frågande till de föreslagna skyddsåtgärderna vad avser att ”restaurera fram” nya fortplantningsområden. Osäkerhet

kvarstår i om de skyddsåtgärder som bolaget föreslår kräver tillstånd enligt 7 kap. 28 § miljöbalken.

Länsstyrelsen är positiv till den kompletterande naturvärdesinventering som bolaget låtit upprätta över delområde Nordvästra Klinthagen. Inventeringen ger en bättre bild av hur de befintliga fortplantningsområdena ser ut. Dock saknas motsvarande beskrivning av hur de tänkta restaureringsområdena ska utformas.

Länsstyrelsen konstaterar återigen att en stor del av arternas fortplantningsområde i delområdet Nordvästra Klinthagen utgörs av öppen alvarmark. Alvarmarken karaktäriseras av ett tunt jordlager och saknar träd och buskar. Majoriteten av övriga fortplantningsområden är i stort sett fria från träd. De marker som bolaget föreslår som restaureringsmarker är enligt länsstyrelsens bevarandeplan för Natura 2000-området Stora Vikers (SE0340205) nästan uteslutande trädklädd betesmark eller icke naturtyp, det vill säga produktionsskog.

Det är dessutom oklart hur omfattande röjningar som planeras. Det är därför osäkert om de planerade åtgärderna följer bevarandeplanen för Natura 2000-området eller om åtgärderna i sig är tillståndspliktiga.

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket motsätter sig, såvida artskyddsdispens inte kan meddelas, att sökt tillstånd meddelas avseende hela delområdet Nordvästra Klinthagen samt för de delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade.

Artskyddsdispens bör inte kunna ges.

Svartfläckig blåvinge

På fastlandet är situationen för svartfläckig blåvinge kritisk. På Gotland är arten fortfarande lokalt vanlig i områden med alvarmark. Under senare år har arten minskat på flera av de tidigare lokalerna på Gotland. Enligt rödlistan 2020 är arten nära hotad. I Sveriges rapportering enligt art- och habitatdirektivet bedöms bevarandestatusen för boreal (där Gotland ingår) och kontinental region som dålig. Utvecklingstrenden anges därutöver vara negativ.

Förlust och fragmentering av artens livsmiljöer, exempelvis genom igenväxning eller exploatering, är det största hotet mot arten. Fjärilen är mycket starkt knuten till sitt habitat och förekommer normalt inte utanför dessa områden. Populationsfragmentering resulterar i ökad isolering, vilket kan leda till inavel om populationerna är små. Det beror på att arten har en måttlig spridningsförmåga och att det idag endast finns få lämpliga optimalbiotoper.

Den svåra torkan under 2018 och 2019 hade en mycket negativ påverkan på den gotländska populationen av svartfläckig blåvinge. En bidragande orsak till minskningen av populationen var att artens värdväxt, backtimjan, också påverkades negativt av torkan. Den svartfläckiga blåvingen har en ytterst komplicerad ekologi och är beroende av såväl värdväxten som av rödmyror. Fjärilslarven lever parasitiskt i myrornas bon. Det saknas kunskap om hur myrorna har påverkats av torkan under 2018 och 2019.

Apollofjäril

Fastlandspopulationen av apollofjäril bedöms av Artdatabanken som starkt hotad. Apollofjärilens förekomst minskar i Sverige till följd av att artens livsmiljöer blir alltmer ovanliga. Enligt rödlistan 2020 är arten nära hotad. I Sveriges rapportering enligt art- och habitatdirektivet bedöms bevarandestatusen för boreal region (där Gotland ingår) som dålig och utvecklingstrenden anges vara negativ. Apollofjärilens förekomst påverkas negativt av bl.a. förlust av habitat, fragmentering och barriäreffekter. Igenväxning av artens livsmiljöer utgör den största habitatförlusten. Det som bär upp arten i den nationella bedömningen är just att apollofjärilen är lokalt vanlig på Gotland. Att bevara den gotländska populationen av arten är därför ett mycket stort ansvar ur såväl nationell som europeisk synvinkel. På Gotland drabbades apollofjärilen inte lika hårt av torkan år 2018 och 2019 som svartfläckiga blåvingen eftersom apollofjärilens värdväxt, vit fetknopp, är mycket torktålig.

4 a § första stycket 1-3 artskyddsförordningen

Eftersom bolaget är medvetet om att den sökta verksamheten riskerar att störa/döda exemplar av fjärilarna, i såväl delområdet Nordvästra Klinthagen som den oexploaterade delen av delområdet Södra Klinthagen, är det fråga om avsiktliga

åtgärder i artskyddsförordningens mening. Frågan är då om bolagets föreslagna skyddsåtgärder är tillräckligt effektiva för att en otillåten påverkan på fjärilsarterna ska kunna undvikas.

Bolaget har förtydligat hur skyddsåtgärderna för att förhindra störning och/eller dödande av apollofjäril och svartfläckig blåvinge ska genomföras. Bolaget har föreslagit täckning av fjärilshabitat med markduk och eventuellt translokering av apollofjärilslarver som skyddsåtgärder. Bolaget har förtydligat att det inte endast är värdväxten som ska täckas med duk, utan hela habitat. Ytor som ska täckas med duk kommer att avverkas först. Värdväxter som växer utanför det som definieras som habitat, exempelvis inom tätt beskogade områden, kommer däremot inte att täckas.

Individer av fullbordade fjärilar som kläckts under duken bedöms, enligt bolaget, kunna ta sig ut på egen hand genom mindre håligheter i markduken eller där markduken inte är tätt förankrad mot marken. Bolaget kommer dock inte att vittja markduken i syfte att släppa ut nybildade fjärilar eftersom åtgärden inte är praktiskt genomförbar.

Av Callunas erfarenhet, från Filehajdarområdet, utgör inte mark täckt med duk en attraktiv plats att lägga ägg på varken för svartfläckig blåvinge eller apollofjäril. Bolaget kommer inte att avlägsna förekomster av baktimjan och vit fetknopp p.g.a. de praktiska svårigheterna. Enligt bolaget behöver inte hela området täckas under samma år utan detta kan ske successivt. Det framgår vidare att det enligt bolaget föreligger viktiga skillnader mellan nu aktuell ansökan och Heidelberg Materials ansökan, då den senare omfattar en yta om totalt 41,5 hektar och att det där är svårare att ta fram en avbansningsplan. Sammantaget anser bolaget att ovan beskrivna åtgärder avsevärt minskar risken för att några fjärilar ska dödas genom ansökta åtgärder. Om något exemplar ändå dödas är det enligt bolaget inte att betrakta som ett avsiktligt dödande.

Enligt Naturvårdsverket är det nu, efter inkomna kompletteringar, lättare än tidigare att bedöma de föreslagna åtgärdernas funktionalitet. Bolaget har uppgett att hela nybrytområdet inte kommer att avbanas under ett och samma år, utan det ska ske successivt. Det kommer då enligt bolaget vara enklare att täcka marken med duk eftersom det är mindre områden som ska täckas vid varje tidpunkt. Enligt Naturvårdsverkets bedömning innehåller skyddsåtgärderna ett antal delmoment som inte är robust prövade i den omfattning och kontext som nu ansökt verksamhet utgör. Bolaget har exempelvis själv angett att täckning av områden enligt villkor i mål nr M 2724-22 inte var okomplicerad i Heidelberg Materials verksamhet eftersom markduken gick sönder av olika anledningar (M 9227-23). Det föreligger enligt Naturvårdsverket därför en inte obetydlig risk att markduken går sönder, varför den behöver inspekteras löpande. Om det är lätt för nybildade fjärilar att ta sig ut från duken finns, såsom Naturvårdsverket förstår det, också möjligheter för vuxna fjärilar att ta sig in och lägga ägg. Om duken är så tät att fjärilar inte kan ta sig in och lägga ägg ifrågasätter Naturvårdsverket bolagets påstående om att nybildade fjärilsindivider kan ta sig ut från duken. Bolagets påstående om att adulta fjärilar inte uppehåller sig vid värdväxter som täcks med duk vilar allttjämt på ett vetenskapligt bristfälligt underlag och det saknas fortfarande tillräcklig praktisk beprövad erfarenhet om metodens tillförlitlighet. Vad bolaget nu anfört förändrar alltså inte Naturvårdsverkets bedömning i denna del.

Naturvårdsverket konstaterar att de föreslagna åtgärderna inte är beprövade för svartfläckig blåvinge i aktuell biogeografisk region och för aktuella naturtyper. Naturvårdsverket finner att bolaget inte har redovisat någon utredning avseende om fjärilshonan kommer att uppehålla sig vid backtimjan som är täckt av duk eller hur rödmyrsamhällena skulle reagera om deras mycket viktiga föda backtimjan tas bort eller görs otillgänglig. Naturvårdsverket saknar vidare utredning avseende om omkringliggande fjärilspopulationer tål ytterligare konkurrens från fjärilar som tvingas bort från de ansökta brytområdena. Vid en samlad bedömning anser Naturvårdsverket att bolaget inte visat att de föreslagna skyddsåtgärderna för svartfläckig blåvinge är tillräckligt effektiva (jfr MÖD:s dom den 26 april 2022 i mål nr i mål nr 610-21).

Naturvårdsverket konstaterar att de föreslagna åtgärderna inte är beprövade för apollofjäril i aktuell biogeografisk region och för aktuella naturtyper. Enligt Naturvårdsverkets bedömning är de föreslagna skyddsåtgärderna inte helt funktionella. Skälen till detta är såväl praktiska som ekologiska. Om vit fetknopp avlägsnas är det ytterst tveksamt att apollofjärilens larver skulle klara av att oskadda söka sig utanför området. För larver där vit fetknopp växer i tillräcklig mängd och i nära anslutning till brytområdet kan åtgärden teoretiskt fungera. Men för larver som kläcks mer centralt i området är det högst osäkert om dessa på egen hand kommer att klara av att ta sig utanför området och hitta ett lämpligt habitat. Syftet är att larven lätt ska kunna hitta just den lämpliga värdväxten i relativ närhet till platsen där den kläcks. Larven rör sig mycket långsamt. Det är därför högst osäkert om larven klarar av att förflytta sig från den centrala delen av brytområdet till lämpliga områden utanför. Bolaget har i vart fall inte på vetenskapligt trovärdigt sätt kunnat visa att så är fallet. Om larven befinner sig i kanten av brytområdet och förflyttar sig åt "fel håll", tvärs över hela Nordvästra Klinthagen eller Södra Klinthagen, blir avstånden ännu längre. Måste larven förflytta sig långa sträckor ökar bland annat risken för svält och predation.

Vad Naturvårdsverket känner till har bolagets föreslagna metod att samla in larver av apollofjäril aldrig genomförts i den omfattning som beskrivs. Att samla in kläckta larver framstår för Naturvårdsverket som praktiskt ogenomförbart. Dels för att de enskilda larverna lämnar äggen under en längre tidsperiod under senvår/försommar, dels för att larverna periodvis under dygnet är stilla och därmed helt eller delvis dolda av vegetation eller förna. Det innebär att ekologisk expertis varje dag under en längre tidsperiod metodiskt måste söka igenom minst ett 130 000 kvadratmeter (13 ha) stort område i jakt på larver av apollofjäril och därtill hinna med att transportera dessa till närliggande lämpliga områden.

Bolaget har även föreslagit att som skyddsåtgärd täcka värdväxten med duk. Detta riskerar att få en annan effekt än den bolaget avser. Mot bakgrund av att larven bl.a. använder luktsinnet för att hitta växten finns det en uppenbar risk att larverna inte kommer att söka sig utanför området, såsom bolaget avser, utan i stället till

värdväxten som då är täckt av duk. Eftersom larverna inte kan nå värdväxten genom duken riskerar de att dö av bl.a. svält eller genom predation av exempelvis gök.

Bolaget anger slutligen att värdväxter som växer utanför det som definieras som habitat, t.ex. inom mer beskogade områden, inte kommer att täckas av duk. Enligt Naturvårdsverket är det uppenbart att åtminstone vissa individer av fjärilarna riskerar att lägga ägg på, respektive i närheten av, dessa förekomster av värdväxter – speciellt efter att de mest optimala habitaterna täckts med markduk och spridnings-sambanden från nybrytområdet till andra habitat är begränsade. Mot bakgrund av detta bedömer Naturvårdsverket att det är en stor sannolikhet att individer av olika levnadsstadier av fjärilarna kommer att dödas i samband med avbaningen. Sammantaget vidhåller Naturvårdsverket därför att bolaget inte på vetenskaplig grund visat att skyddsåtgärderna är fullt ut funktionella för att förhindra störning eller avsiktligt dödande av de aktuella fjärilsarterna.

Föreslagna skyddsåtgärder för svartfläckig blåvinge

Till skillnad från apollofjärilen så lägger svartfläckig blåvinge sina ägg direkt på sin värdväxt – backtimjan. När äggen kläcks lever larven på värdväxten. Genom att utsöndra särskilda kemiska ämnen, förmår den rödmyror att adoptera larven och föra den till rödmyrsboets yngelkammare. Eftersom larven bara är några millimeter lång är den i praktiken omöjlig för en människa att hitta. Det är därför inte möjligt att leta upp larver och sedan flytta dem till andra förekomster av backtimjan utanför det ansökta brytområdet. Föreslagna skyddsåtgärder utgörs i stället av att avlägsna förekomsten av backtimjan – alternativt att täcka den med duk i juni år ett. På så sätt menar bolaget att de fjärilar som parat sig runt midsommartid år två inte har någon värdväxt att lägga ägg i och därför kommer att söka sig utanför området. De fjärilar som har förpuppats inne i myrbon kommer att lämna dessa under sommaren som fullt utvecklade fjärilar och lämna brytområdet i jakt på förekomster av backtimjan i omgivningarna. När så skett kan avbaning ske i augusti år två utan att individer skadas eller dödas.

Naturvårdsverkets bedömning av om skyddsåtgärderna för apollofjäril och svartfläckig blåvinge i sig kräver artskyddsdispens

Naturvårdsverket anser att konsekvensen av att värdväxterna avlägsnas och att en duk utplaceras är att fjärilarna tvingas förflytta sig till ett annat område, vilket utgör en avsiktlig störning och/eller dödande enligt 4 a § 1 och 2 artskyddsförordningen. Genom att avlägsna apollofjärilens värdväxt, och därmed tvinga fjärilslarven att förflytta sig till ett annat område, utsätts även den för en risk för störning/död enligt bestämmelsen ovan. Att fysiskt flytta larver från ett område till ett annat är också en sådan åtgärd som träffas av förbuden i 4 a § p. 1–2 artskyddsförordningen. Bolaget har inte heller specificerat exakt hur, var och när de aktuella skyddsåtgärderna ska genomföras (jfr MÖD:s dom den 30 april 2019 i mål nr M 10717-17).

Naturvårdsverket anser sammantaget att artskyddsdispens därför krävs för att få vidta de föreslagna skyddsåtgärderna.

Naturvårdsverket vidhåller att täckning med markduk och translokering av fjärilslarver i sig är dispenspliktiga åtgärder. Bolaget har även uppgett att restaureringsområdena ska avverkas innan täckning med markduk sker. Bolaget har dock inte redogjort för hur avverkningen ska gå till (t.ex. vilka skogsmaskiner som ska användas), vid vilken tidpunkt på året den ska ske, i vilken omfattning samt vilka risker detta innebär för att fjärilsindivider i något levnadsstadium riskerar att dödas. Avverkningen innebär regelmässigt en stor påverkan på mark och växtlighet pga. körskador m.m. Det finns en uppenbar risk för att avverkningen förstör myrbon och därmed även skadar/dödar larver av svartfläckig blåvinge. Beträffande apollofjäril finns en risk för att larver eller ägg på marken och i förnan dödas/förstörs. Avverkningen riskerar därför att utlösa förbuden i 4 a § första stycket 1–3 artskyddsförordningen och är därmed dispensplikt enligt 14 § artskyddsförordningen.

Sammanfattning

Den ansökta verksamheten medför därför en sådan avsiktlig störning/skadande/dödande i enlighet med 4 a § första stycket 1–3 artskyddsförordningen. En artskyddsdispens enligt 14 § artskyddsförordningen krävs därför.

4 a § första stycket 4 artskyddsförordningen, habitatskyddet

Det är positivt att bolaget nu har förtydligat vilka av de tidigare förslagna restaureringsområdena som redan kan anses utgöra funktionella habitat och vilka restaureringsområden som kan tillgodoräknas som skyddsåtgärder.

Naturvårdsverket ser också positivt på att bolaget avser att vidta habitatförbättrande åtgärder i vissa områden, även om dessa inte räknas in i de 21,6 hektar som anges i villkor 20. Naturvårdsverket välkomnar också att bolaget på nytt inventerat restaureringsområdena enligt Klinthagen I och bedömt funktionaliteten i dem.

Nedan kommer Naturvårdsverket uttala sig om bolagets framtagna gränsvärden/kriterier för funktionalitet, restaureringen enligt Klinthagen I, bolagets möjligheter att uppfylla kriterierna och vad villkoret innebär för frågan om förbudet i 4 a § första stycket 4 artskyddsförordningen aktualiseras.

Bolaget har formulerat olika gränsvärden för vad som utgör en funktionell livsmiljö för svartfläckig blåvinge respektive apollofjäril. Gränsvärdena avser täckningsgraden av träd, buskar och värdväxter. För svartfläckig blåvinge ska det därutöver förekomma rödmyror. Naturvårdsverket vidhåller att de framtagna gränsvärdena, i detta fall, kan användas vid bedömningen av vad som utgör ett funktionellt område och att KEF kommer att kunna upprätthållas om gränsvärdena kontinuerligt uppnås.

Bolaget har i juni 2024 bedömt om restaureringsområdena i Klinthagen I (MÖD 2016:1) blivit funktionella i enlighet med bl.a. bolagets kriterier om täckningsgrad av respektive värdväxt. Av inventeringen framgår att 50 procent av områdena hade restaurerats till funktionella fjärilshabitat för apollofjäril och att 74 procent av områdena hade restaurerats till funktionella fjärilshabitat för svartfläckig blåvinge. Bolagets föreslagna gränsvärden utgör nu grund för bedömningen om ett område är funktionellt som fjärilshabitat i de aktuella områdena. Naturvårdsverket noterar mot denna bakgrund att bolaget i hög utsträckning ännu inte uppfyller gränsvärden för restaureringsområden i Klinthagen I. Områdena i sin helhet kan då inte heller enligt Naturvårdsverket anses funktionella enligt bolagets nu framtagna gränsvärden. Den tillståndsgivna verksamheten enligt Klinthagen I har alltså medfört att fjärilarnas livsmiljöer minskat och att KEF inte fullt ut upprätthållits i området. Detta måste

beaktas vid utformningen av villkor för nu sökta verksamhet och vid bedömningen om restaureringen kommer att vara framgångsrik.

För det fall domstolen skulle meddela tillstånd för sökt verksamhet i delområdet Nordvästra Klinthagen och/eller i delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade, yrkar Naturvårdsverket att domstolen föreskriver följande villkor. Det är dock positivt att bolaget huvudsakligen accepterat verkets förslag.

Bolaget ska i samråd med tillsynsmyndigheten upprätta ett åtgärdsprogram för att restaurera 21,6 hektar mark som omfattar att skapa eller restaurera nya funktionella livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Åtgärdsprogrammet ska omfatta minst 30 år från det att tillståndet tas i anspråk.

Delområdet Nordvästra Klinthagen och de delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade får inte tas i anspråk förrän motsvarande funktionalitet har skapats genom nya livsmiljöer för apollofjäril och svartfläckig blåvinge. De områden som markerats på kartan i bilaga X ska betraktas som livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril och ska ersättas med nya funktionella livsmiljöer inom de restaureringsområden som markerats på samma karta.

Nya livsmiljöer ska betraktas som funktionella när de är av minst lika stor och sammanhållen yta som de livsmiljöer som vid var tid går förlorade samt uppnår följande gränsvärden och kriterier. Täckningsgraden ska, som ett medelvärde för respektive restaureringsområde, under i vart fall tre år, uppfylla angivna gränsvärden.

Fjäril	Täckningsgrad buskar	Täckningsgrad träd	Förekomst av värdväxt	Övriga kriterier
Apollofjäril	<10%	<2%	Täckningsgrad Vit fetknopp: >1,4%	
Svartfläckig blåvinge	<20%	<5%	Täckningsgrad baktimjan: >2,5%	Förekomst av värdmyra

Det har kommit till Naturvårdsverkets kännedom att det i Heidelberg Materials nu aktuella ansökan rapporterats att det i Filehajdarområdet förekommer årsvisa variationer av täckningsgraden av värdväxter (se aktbilaga 44 i mål nr M 9227-23). Omständigheterna är likartade som i nu aktuellt mål. Som konstaterats ovan har gränsvärdena för värdväxter inte heller uppnåtts fullt ut i restaureringsområdena enligt Klinthagen I. Mot denna bakgrund anser Naturvårdsverket att villkorsutformningen, för att vara ändamålsenlig, bör utformas så att täckningsgraden av

värdväxter, buskar och träd endast kan tillåtas att inte uppfylla satta gränsvärden under enstaka år för att ett restaureringsområde ändå ska kunna anses vara funktionellt. Täckningsgraden ska därför, som ett medelvärde för respektive restaureringsområde, under i vart fall tre år, uppfylla angivna gränsvärden för att området ska anses vara funktionellt. Detta ska framgå av villkoret.

Med hänsyn till det nu ingivna resultatet från restaureringsinsatserna enligt Klinthagen I bör det regleras att tillsynsmyndigheten ska godkänna att ett restaureringsområde är funktionellt innan en befintlig livsmiljö får tas i anspråk av bolaget.

Villkorsförslaget innebär att befintliga livsmiljöer för fjärilsarterna inte kommer att tas i anspråk förrän restaureringsområden är funktionella. Under förutsättning att villkoret ändras i enlighet med förslaget ovan och att bolaget ger in ett åtgärdsprogram enligt ovan anser Naturvårdsverket att artskyddsdispens inte krävs enligt 4 a § första stycket 4 artskyddsförordningen

Naturvårdsverket vidhåller att bolaget genom planerade restaureringsinsatser kan komma att uppfylla sina gränsvärden/kriterier för vad som utgör funktionella livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Mark- och miljööverdomstolen avslag ansökan för Nordvästra Klinthagen i Klinthagen II (se mål nr M 7168-19), bl.a. med hänvisning till att restaureringsområdena enligt Klinthagen I inte var funktionella. Som konstaterats ovan har bolaget fortfarande inte fullt ut lyckats tillskapa nya funktionella livsmiljöer enligt Klinthagen I, trots att flera år gått sedan tillståndet meddelades. Naturvårdsverkets bedömer därför att det finns en risk för att de nu föreslagna områdena inte under en överskådlig tid kommer kunna restaureras till funktionella fjärilshabitat.

Frågan om artskyddsdispens och allt överskuggande allmänintresse

Ansökan omfattar kalksten av s.k. mörghalkkvalitet som är lämplig för just cementproduktion. Efterfrågan på denna stenkvalitet är för närvarande begränsad, men kan enligt bolaget förväntas öka. När Heidelberg Materials stod utan tillstånd kunde Nordkalk leverera mörghalksten, vilket enligt bolaget visar på att det är avgörande att

de finns alternativa resurser att tillgå. Märgelstenen i Klinthagen kan enligt bolaget alltså fylla en funktion som reserv för den kalkråvara som Heidelberg Materials hoppas att få tillstånd att bryta i Slite. Enligt bolaget innebär det att den märgelsten som omfattas av nu aktuell ansökan utgör ett allt överskuggande allmänintresse.

Det är alltså den ansökta verksamheten i Nordvästra Klinthagen och Södra Klinthagen som behöver utgöra ett allt överskuggande allmänintresse. I Nordöstra Klinthagen ska kalksten av stålqualität brytas och i Södra Klinthagen kalksten av karbon- och märgelqualität. Det är således dessa kalkkvaliteter och den ansökta mängden av dem som ska utgöra ett allt överskuggande allmänintresse.

Såsom Naturvårdsverket förstår underlaget levererar bolaget inte kalksten till den svenska stålindustrin idag varför kalkleveranser från just Klinthagentäkten inte bör anses vara av principiell betydelse för stålindustrin och svensk stålframställning. Kalk, i dess olika bildningsformer och kvalitéer, är ett mycket vanligt mineral som finns tillgängligt för utvinning på ett stort antal platser på jorden. Detta framgår inte minst av att nordeuropeiska kalkföretag bedriver verksamhet på ett stort antal platser i bl.a. Europa.

Naturvårdsverket saknar sammanfattningsvis i dagsläget tillräcklig information om varför den nu aktuell verksamheten skulle anses utgöra ett sådant allt överskuggande allmänintresse som krävs för att meddela artskyddsdispens. Naturvårdsverket överlämnar dock själva frågan till domstolen att bedöma. Om domstolen skulle finna att den ansökta verksamheten innebär ett allt överskuggande allmänintresse har Naturvårdsverket inget att erinra mot att dispens ges.

Nordkalk

Bolaget redovisar utförligt i kompletterande utredningar hur skyddsåtgärder ska genomföras och hur effekten av dessa kan säkerställas. Sammanfattningsvis framgår att effekten av planerade åtgärder kan bedömas med tillräcklig säkerhet och att risken för att några fjärilar ska dödas kan begränsas avsevärt. Om något exemplar mot förmodan skulle dö är det därför inte fråga om ett avsiktligt dödande. Det kan särskilt noteras att röjning av backtimjan, som tidigare föreslogs som ett alternativ

till markduk, inte längre bedöms vara en lämplig åtgärd. Vidare framgår att täckning med markduk bedöms fungera väl, att myrorna inte bedöms påverkas negativt, att ingen av fjärilsarterna bedöms attraheras till områden där värdväxten är täckt med duk samt att individer som befinner sig i puppstadiet vid täckning av markduk har efter att de kläcker ut möjlighet att ta sig ut från duken självmant. Det bedöms vara möjligt att täcka hela det område som bedöms utgöra fjärilshabitat med markduk, men eftersom avbaning kommer att ske succesivt kan även skyddsåtgärderna anpassas härfter så att mindre områden kan åtgärdas i taget.

Så kallad translokalisering av apollofjärilslarver är en åtgärd som kan vidtas för att ytterligare minska risken att några fjärilar skulle dödas. Som framgår av bolagets utredningar är risken att fjärilarna skulle dödas ändå mycket liten, tack vare att markduken bedöms medföra att inga fjärilar lägger ägg inom området samt att de fjärilar som eventuellt skulle förpuppas under duken kommer att kunna ta sig ut självmant genom håligheter i duken. Att samla in och flytta larver är alltså inte nödvändigt för att skyddsåtgärderna ska anses få tillräcklig effekt. Av det skälet bör flytt av larver inte heller anses vara en dispenspliktig åtgärd, eftersom det inte egentligen behövs utan endast är ett komplement som gör att övriga åtgärder bedöms bli ytterligare något mer effektiva.

Enligt Nordkalks uppfattning uppfyller föreslagna restaureringsområdena väl de krav som kan ställas på sådana, nämligen att de ska ha tillräckliga förutsättningar för att planerade åtgärder ska kunna antas bli tillräckligt effektiva samtidigt som de inte redan idag är så funktionella att åtgärder inte behövs. Bolagets uppfattning är att restaureringsåtgärderna inte kräver Natura 2000-tillstånd. När det gäller behovet av uppföljande åtgärder har bolaget åtagit sig en längre tids uppföljning.

Nordkalk har godtagit Naturvårdsverkets tidigare villkorsförslag, men motsätter sig de ändringar som har begärts när det gäller att tydliggöra att restaureringsområdena ska vara sammanhängande och att effekten i restaurerade områden ska ha visats under tre år. Nordkalk motsätter sig att tillsynsmyndigheten ska godkänna att funktionalitet uppnåtts i ett restaurerat område, men föreslår att mark- och

miljödomstolen med stöd av 22 kap. 25 § tredje stycket miljöbalken överlåter till tillsynsmyndigheten att föreskriva närmare villkor om ytterligare åtgärder med anledning av bolagets uppföljning av restaureringsåtgärdernas funktionalitet samt rätten att godkänna och föreskriva villkor för, de enskilda skötsel- och restaureringsåtgärderna.

Möjligheten att få dispens och allt överskuggande allmänintresse

Nordkalk vidhåller att verksamheten utgör ett allt överskuggande allmänintresse och att detta har visats av bolaget. Vid en jämförelse mellan de verksamheter som har ansetts uppfylla detta krav och som bolaget tidigare har hänvisat till, framgår det tydligt att den aktuella verksamheten är av minst samma betydelse ur ett nationellt perspektiv. Till det kan nämnas att Heidelberg Materials verksamhet i Slite som avser brytning av kalksten endast för cementproduktion ansågs uppfylla kravet, trots att ansökan i det fallet endast avsåg verksamhet under en begränsad period.

Även Nordkalks ansökan omfattar kalksten av s.k. mägerkvalitet som är lämplig för just cementproduktion. Som har redovisats i avsnitt 1.1 ovan är efterfrågan på denna stenkvalitet för närvarande begränsad, men variationen av detta behov har varit stor och kan även i framtiden förväntas öka. Det största skälet till det är att tillgången till råvaran till stor del beror på möjligheten att erhålla tillstånd till de fyndigheter som finns av rätt kvalitet.

Kalk i olika former, men vilka alla härrör från råvaran kalksten, är en oersättlig produkt inom stora delar av dessa helt avgörande processer. Som också har framhållits tidigare, beror de olika användningsområdena till stor del på kalkens mycket varierande egenskaper. Det är alltså inte möjligt att ersätta kalksten från en viss plats med kalk från en annan plats, om de olika egenskaperna skiljer sig åt. I Klinthagentäkten finns kalk av olika kvalitet, men som delvis var för sig men framför allt genom att på olika sätt blandas på lämpliga sätt, uppfyller många av de kvalitetskrav som behövs för att tillgodose efterfrågan på kalk inom flertalet av de ovan nämnda användningsområdena. Det gör Klinthagentäkten till en särskilt betydande källa till den kalkresurs som alltså är helt avgörande för såväl industrin som samhället i övrigt.

Såvitt avser kravet på separat dispensprövning för de olika delområdena, vill Nordkalk än en gång betona att samtliga kalkkvaliteter som omfattas av bolagets ansökan är av mycket stor betydelse för samhället i stort. Det är alltså inte endast kalkstenen i Nordvästra Klinthagen, där stålqualiteten finns, som uppfyller kravet på allt överskuggande allmänintresse. Därtill vill bolaget påminna om att stenkvaliteterna inte används separat. Som har beskrivits tidigare blandar Nordkalk de olika kvaliteterna för att uppnå optimala förutsättningar för respektive användningsområde. Utöver att detta skapar en bättre produkt för bolagets kunder, innebär detta en betydande resurshushållning i och med att de volymer som är av högst kvalitet räcker längre.

Efterbehandling

SGU

SGU noterar att ansökan omfattar justeringar av befintlig efterbehandlingsplan så att den anpassas till de nya förutsättningarna som den fortsatta brytningen kommer att innebära. Det nämns att Pall 2-sjön kommer att få större utbredning samt att sökanden ska undersöka möjligheten att genomföra etappvis efterbehandling av utvalda områden allt eftersom de inte längre är aktuella för fortsatt brytning. SGU hade gärna sett ett tydligare fokus på etappvis efterbehandling men noterar dock från justeringarna av ansökt efterbehandlingsplan att en stor del av frågeställningarna fokuserar kring vattenfrågor med dränering/ uppsamling/volymer. SGU är positiva till att Pall 2-Sjön färdigställs och efterbehandlas tidigt, redan inom verksamhetstiden, för att öka den vattenvolym som finns i reservoaren inför ett eventuellt vattenuttag. SGU är positiva till att ansökan fortsatt hänvisar till avsiktsförklaringen som innebär att regionen får tillgång till den vattenresurs som skapas av kalkbrytningen och som kan tas ut från Pall 2-sjön. SGU vill dock förtydliga att detta inte kan likställas med en skyddsåtgärd för att minska påverkan på grundvattenförekomsten.

Naturvårdsverket

Bolaget har föreslagit att delar av täkten ska efterbehandlas genom åtgärder som gynnar biologisk mångfald. Enligt Naturvårdsverket är det positivt att så sker. Däremot anser Naturvårdsverket att ytan för ekologisk efterbehandling kan utökas. Täktsjöar som utgör dricksvattenreservoarer har ofta låga värden för biologisk mångfald. Bolaget bör därför komplettera efterbehandlingsplanen med förslag på hur området med de framtida täktsjöarna på ett betydande sätt kan bidra till att stärka områdets ekologiska kvaliteter för det fall Region Gotland inte kommer nyttja området som vattentäkt.

Med nuvarande efterbehandlingsplan kommer den av verksamheten orsakade grundvattenavsänkningen inom Natura 2000-området att vidmakthållas. Enligt Naturvårdsverket behöver efterbehandlingsplanen därför kompletteras med åtgärder som gör att grundvattenförhållanden inom Natura 2000-området återgår till likartade förhållanden som rådde innan Klinthagentäkten påbörjades. Bolaget bör därför inkomma med en uppdaterad efterbehandlingsplan där dessa uppgifter redovisas.

Återställande av väg 684 är en separat process, men sökanden har både i den tekniska beskrivningen och efterbehandlingen hanterat frågan. När täkten efterbehandlats kommer myren och naturreservatet att utvecklas mot en mer vildmarks-karaktär med liten mänsklig störning. Att då låta en ny länsväg gå dikt an med Natura 2000-området och naturreservatet är olämpligt på grund av buller och visuella störningar. Dessutom är den spridningskorridor som går längs östra kanten av täkten bredvid vägdragningen. Naturvårdsverket hade önskat att sökanden överväger en annan dragning med Trafikverket och länsstyrelsen. Den andra sidan av täkten kan utredas.

Länsstyrelsen

Utflödet från den uppfyllda Klinthagensjön kommer ligga på 20,4 m ö.h. Länsstyrelsen konstaterar att täktsjön och dess utlopp kommer att ligga flera meter lägre än källflödena väster om täkten, som ligger på nivåer om ca 20–24 m ö.h. Eftersom det kvarvarande tillrinningsområdet bedöms vara alldeles för litet för att

försörja källflödena kommer naturvärdena knutna till källflödena väster om tälkten sannolikt att upphöra efter att taktverksamheten avslutats. Enligt bolaget kan avrinningsnivån inte höjas ytterligare då vatten riskerar att rinna över kanten i delområdet Södra Klinthagen, där lägsta pallhöjd ligger på 20,7 m ö.h. Enligt lantmäteriets höjdmmodell tycks dock taktväggen i den sydligaste delen av tälkten ligga som lägst kring 25–26 m ö.h. Med nuvarande täkts utbredning tycks det alltså möjligt att höja vattennivån i Klinthagensjön efter avslutad takt till en nivå så att källflödena väster om tälkten fortsatt förses med ett naturligt flöde. Länsstyrelsen konstaterar att det är den planerade utökningen i delområdet Södra Klinthagen som omöjliggör ett högre vattenstånd i den slutliga Klinthagensjön, och därmed möjligheten att försörja källflödena väster om tälkten. Länsstyrelsen anser att en utvidgning i delområdet Södra Klinthagen innebär stora förluster för de naturtyper, med inslag av höga naturvärden, som är kopplade till källflödena väster om tälkten. Länsstyrelsen anser att bolaget behöver komplettera med en utredning om hur mycket brytområdet i Södra Klinthagen behöver minska för att det ska gå att höja Klinthagenssjöns vattennivå till förmån för källflödena väster om tälkten.

Nordkalk

Länsstyrelsen och Nordkalk tycks vara överens om att den nuvarande vattenhanteringen, med pumpning av taktvatten från Polenhålet till det avledande diket, bidrar till de hydrologiska förutsättningarna för utströmningen av grundvatten i slänten väster om tälkten. Eftersom vattenhanteringen kommer att fortgå på samma sätt som idag är risken för negativa konsekvenser på de aktuella naturvärdena försumbar. Därför finns heller inget behov av skyddsåtgärder under driftperioden.

Om Nordkalk inte beviljas det ansökta tillståndet kommer taktverksamheten inom kort att upphöra och efterbehandlingen att påbörjas enligt nu gällande tillstånd. Enligt den gällande efterbehandlingsplanen kommer pumpningen till diket då att upphöra. Nordkalks bedömning är att det kan orsaka små till måttliga negativa konsekvenser, på grund av att vissa områden med höga eller högsta naturvärden väster om Klinthagentälkten som gynnas av utströmmande grundvatten blir torrare än i nuläget. Situationen är med andra ord sådan att en fortsatt verksamhet innebär en lägre risk för negativa konsekvenser än om verksamheten skulle upphöra.

Den påverkan som länsstyrelsen befarar kan uppkomma blir alltså aktuell först efter att verksamheten upphör. Det saknas idag tillräcklig kunskap om i vilken utsträckning de aktuella miljöerna är beroende av den pågående verksamheten och därmed även om, och i så fall hur mycket, miljöerna skulle påverkas om verksamheten upphör. Eftersom en möjlig negativ påverkan inte kan uppkomma som en följd av att ansökan om tillstånd beviljas, utan först i samband med efterbehandling av området, är det inte nödvändigt att frågan utreds innan tillstånd kan meddelas. Nordkalk anser därför att frågan om risken för påverkan i detta avseende kan skjutas upp under en provotid.

För det fall det skulle visa sig behöva vidtas åtgärder i samband med efterbehandlingen för att minska risken för påverkan i området väster om tälten, behöver det utredas om det alls är möjligt att vidta några sådana åtgärder, vilka åtgärder som kan vara möjliga att genomföra samt om åtgärderna är motiverade med hänsyn till bland annat kostnaderna.

I syfte att ta ställning till om efterbehandlingsplanen kan behöva justeras för att minska risken för negativ påverkan i området väster om tälten i samband med att verksamheten upphör, samt för att bedöma om, och i så fall hur, sådana åtgärder kan vidtas föreslår bolaget provotidsvillkor.

Frågan om tidsbegränsning av tillståndet

Naturvårdsverket

Tillstånd till täktverksamheter tidsbegränsas regelmässigt i praxis. Bolagets verksamhet har stor påverkan på den omgivande naturmiljön och utgör dessutom en kraftigt bulleralstrande verksamhet. Att den aktuella verksamheten inte tidigare tidsbegränsas är inte skäl för att inte ställa detta krav vid den nu aktuella prövningen. Av två nyligen meddelande avgöranden från MÖD framgår att, när tillståndstiden ska bestämmas, en avvägning ska göras mellan bolagets intresse av en tillståndstid som möjliggör det beslutade totala uttaget och det allmänna intresset av att en ny prövning av verksamheten görs med jämna mellanrum för att anpassa tillståndet

(MÖD:s avgöranden med mål nr M 14829-22 och M 14844-22). Bolaget har ansökt om att få ta ut kalksten med en maximal årlig volym om 3,6 miljoner ton och en maximal volym om 69,2 miljoner ton. Bolaget har dock i ansökningshandlingarna angett att bryttakten under det senaste decenniet varierar från ca 1,5 till ca 3 miljoner ton per år. Om tillstånd meddelas till hela den sökta verksamheten bör tillståndet, enligt Naturvårdsverket, tidsbegränsas till 20 år eller 30 år. Bolaget har nu förtydligat att bedrivandet av verksamheten är idag helt beroende av att det finns stål- och/eller karbonkvalitet - dessa kvaliteter kommer att ta slut efter 10-15 år enligt bolaget. Om domstolen anser att tillstånd inte kan ges till delområdet Nordvästra Klinthagen och/eller för de delar av delområdet Södra Klinthagen som idag inte är exploaterade, bör tillståndtiden justeras ner med motsvarande mängd material per år som skulle tagits ut i dessa delområden.

I detta fall, och för täktverksamheter generellt, är det den miljöfarliga verksamheten som gör vattenverksamheten nödvändig. Om den miljöfarliga verksamheten i form av täktverksamhet tidsbegränsas är det därför rimligt att även vattenverksamheten tidsbegränsas, se bl.a. MÖD:s avgöranden med mål nr M 8753-19 och M 10574-19.

Sveriges geologiska undersökning, SGU

SGU håller i allt väsentligt med Naturvårdsverkets bedömningar i frågan om tidsbegränsning. En tidsbegränsning av verksamheten möjliggör att vid en framtida prövning och eventuell förlängning av verksamheten meddela uppdaterade och moderna miljövillkor. SGU har i andra prövningar drivit frågan att tillståndet till vattenverksamheten ska upphöra när verksamheten inte längre behöver det, men i det här fallet överlämnas till domstolen att bedöma om även vattenverksamheten behöver tidsbegränsas.

Nordkalk

Naturvårdsverket anför att om tillståndet begränsas i 30 år motsvarar det en årlig bryttakt om 2,3 miljoner ton/år, vilket enligt verket innebär en god marginal. Detta resonemang visar att myndigheten inte har beaktat betydelsen av att det i täkten finns kalksten av olika kvalitet och därmed olika användningsområden. Det går inte att utifrån de totalt ansökta volymerna uppskatta hur många ton per år som kommer

att brytas, eftersom det beror på efterfrågan av de olika kvaliteterna. Under senare år har bryttakten dessutom uppgått till mellan 1,3 och 2,1 miljoner ton, vilket innebär att det är osäkert om det kommer att vara möjligt att bryta 2,3 miljoner ton/år. Att ansökan omfattar en betydligt större årlig brytning är för att Nordkalk önskar ta höjd för denna möjlighet, beroende på efterfrågan av bolagets produkter. Ansökan omfattar påverkan från den hela den ansökta verksamheten. Naturvårdsverkets yrkande om tidsbegränsning innebär en mycket stor risk att stora mängder kalksten, som Nordkalk har fått tillstånd att bryta, inte kommer hinna brytas. Alternativet är att Nordkalk tvingas bryta snabbare än vad bolaget egentligen har behov att göra för att hinna ta hela den tillståndsgivna mängden i anspråk, vilket medför onödigt omfattande påverkan på omgivningen. Naturvårdsverket synes inte heller ha beaktat tiden för efterbehandling av täkten. För att verkets yrkande ska kunna bifallas förutsätts att efterbehandling av täkten får ske efter det att tillståndstiden har löpt ut, vilket blir svårt om även vattenverksamheten skulle begränsas till samma tid som täktverksamheten. Eftersom det är osäkert exakt hur lång tid som efterbehandlingen kan komma att ta innan den godkänns slutligt bör i vart fall inte vattenverksamheten tidsbegränsas. Om tillståndet till vattenverksamheten löper ut innan efterbehandlingen har godkänts kommer Nordkalk inte längre att kunna avleda vatten från området, vilket kommer att omöjliggöra att efterbehandlingen färdigställs.

Reservationsvis anförs att tillståndstiden ska bestämmas till 40 år. Med en tillståndstid på 30 år eller ännu kortare kommer inte det tillståndsgivna materialet hinna tas ut.

Sammanfattningsvis saknas det alltså skäl att alls tidsbegränsa verksamheten. Den av Naturvårdsverket yrkade tiden är därtill allt för kort och under alla omständigheter bör tillståndet till vattenverksamhet inte tidsbegränsas.

DOMSKÄL

Processuella förutsättningar

Rådighet

En verksamhetsutövare ska ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. Den som äger en fastighet har rådighet över det vatten som finns inom hennes eller hans fastighet. Rådighet kan också föreligga genom avtal. Bestämmelserna om krav på rådighet finns i 2 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (ofta benämnd restvattenlagen). Rådighet utgör en s.k. processförutsättning, som sökanden ska styrka.

I det här fallet äger Nordkalk den berörda fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94 i Gotlands kommun där täktverksamheten bedrivs och har därmed sådan rådighet som krävs.

Avgränsningen av ansökan

Länsstyrelsen har begärt att domstolen ska avvisa ansökan med hänvisning till att den är felaktigt avgränsad. Region Gotland, som yttrat sig i frågan, har anfört att regionen inledningsvis haft frågor om avgränsningen men att sökandens svar godtagits och att regionen ställer sig bakom ansökan.

Länsstyrelsen har i det här sammanhanget anfört att det finns dels ett geografiskt samband, dels ett tekniskt samband, mellan den ansökta täktverksamheten i Klinthagentäkten och den verksamhet som bedrivs i Storugns. Sambanden är enligt länsstyrelsens uppfattning så starka att det inte är korrekt att avgränsa ansökan på det sätt som skett till att enbart omfatta täktverksamheten i Klinthagentäkten.

Länsstyrelsen har pekat på 16 kap. 7 § miljöbalken och anfört att miljöeffekterna som uppstår av verksamheten i Storugns är en direkt följd av en utökad täktverksamhet i Klinthagentäkten, och att de effekterna måste omfattas av en prövning av utökningen av verksamheten i Klinthagen.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att den verksamhet som bedrivs i Storugns bedrivs med stöd av ett gällande separat miljötillstånd. Hamnen och verket vid

industrianläggningen i Storugns regleras i ett tillstånd meddelat av länsstyrelsen den 8 oktober 1998 (dnr. 241-1568-98) med justerade villkor genom en dom från miljödomstolen vid Stockholms tingsrätt den 4 juni 1999 i mål nr. M 159-99. Tillståndet omfattar befintligt kross- och sorteringsverk, utlastning i hamnen, vattenhantering i produktionen, verkstad, VA och deponi.

Som länsstyrelsen har visat genom fotografier m.m. har verksamheten i Klinthagentäkten, som startade längre söderut och var tydligt geografiskt åtskild från verksamhetsområdet för industrianläggningen i Storugns, kommit att förskjutas längre norrut. De två tillståndens respektive verksamheter kommer nu att angränsa varandra. Sökanden har dock i sammanhanget besvarat de frågor som domstolen och länsstyrelsen ställt om verksamheterna sammanblandas med varandra, och om det kan vara så att exempelvis material från täktverksamheten läggs upp inom det verksamhetsområde som omfattas av Storugns tillstånd. Sökanden har visat att verksamheterna hålls åtskilda. Det finns visserligen ett äldre upplag i den nordvästra delen av verksamhetsområdet med material som kommer från verksamheten i Storugns, men något nytt material förs inte dit sedan lång tid tillbaka.

Även med beaktande av den schematiska bild över verksamheten som länsstyrelsen tagit fram, anser domstolen att uppdelningen kan upprätthållas och att det finns förutsättningar för att pröva ansökan med den avgränsning som sökanden har gjort.

Figur 5 - Från länsstyrelsens presentationsmaterial, verksamhetsområdet för Klinthagentäkten anges med röd heldragen linje

Det ovan nämnda tillståndet för industriverksamheten i Storugns har rättskraft (24 kap. 1 § miljöbalken och 5 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken) och utgångspunkten är att Nordkalk därmed har rätt att återropa tillståndet på så sätt att de miljöeffekter som uppstår inom ramen för verksamheten i Storugns inte behöver omfattas av ansökan nu, även om det är på det sättet som länsstyrelsen beskrivit, nämligen att det nu är restprodukter från materialet som de facto bryts i Klinthagentäkten som läggs upp på hög inom Storugns verksamhetsområde.

Allt material som bryts inom Klinthagentäkten kommer att transporteras till förkrossen i Klinthagentäkten. De följdverksamheter som uppstår och som ska prövas nu är därför transporterna därifrån till Storugns. De finns beskrivna i miljökonsekvensbeskrivningen med tillhörande bilagor och kompletteringar.

Materialet kommer huvudsakligen att transporteras på det eldrivna transportbandet eller undantagsvis, om bandet inte fungerar, med truck.

Länsstyrelsen har i sammanhanget hänvisat till bl.a. rättsfallet MÖD 2011:51. I det målet bedömde Mark- och miljööverdomstolen att en ansökan avseende att anlägga en gruva m.m. även borde ha omfattat en befintlig verksamhet, då den ansökta verksamheten hade såväl ett geografiskt som ett tekniskt och miljömässigt samband med den befintliga, trots att den befintliga verksamheten hade ett gällande miljö-tillstånd. En skillnad mot det exemplet är dock att Klinthagentäkten har prövats separat vid flera prövningar och att uppdelningen mellan Klinthagentäkten och industriverksamheten i Storugns alltså tidigare har accepterats av domstolarna i de två senaste tillståndsprövningarna avseende täkten. Vid den senaste tillståndsprövningen avsåg ansökan en utvidgning norrut på så sätt att verksamheterna skulle angränsa varandra.

Verksamhetsområdena är i princip inte överlappande och sökanden har mot den bakgrunden avgränsat ansökan på det sätt som skett och sammantaget godtar domstolen den avgränsningen. Det finns därmed inte skäl att avvisa ansökan på den grunden.

Länsstyrelsen har i detta sammanhang pekat på miljöeffekterna i form av ökade utsläpp från trucktransporterna mellan den nya brytfronten som ska öppnas i norr och förkrossen som ligger i södra delen av täkten (se karta ovan). Detta är dock aspekter som ska beskrivas och prövas inom ramen för nu gjord avgränsning, då de helt utförs på verksamhetsområdet för Klinthagentäkten (jfr 5 kap. miljöbalken och utsläpp till luft).

Frågan om restmaterialet och uppläggningsplanerna

Länsstyrelsen har gjort gällande att ansökan inte kan prövas utan en avfallshanteringsplan. Utifrån det ställningstagande som domstolen gjort ovan och den avgränsning som skett av ansökan, ska hanteringen som sker inom Storugns inte prövas nu. Det behövs därför inte någon ny avfallshanteringsplan.

När det gäller det restmaterial som uppstår i verksamheten i Klinthagen har Nordkalk tydliggjort att det handlar om avbaningsmassor samt små mängder av finmaterial som uppstår vid förkrossen, att massorna lagras enbart på Klinthagentäktens verksamhetsområde och att massorna slutligt ska användas för efterbehandling av täkten. Naturvårdsverket har yttrat sig i frågan och ansett att massorna är att anse som en biprodukt. Frågan om hur sådana avbaningsmassor i täktverksamhet ska klassificeras har prövats av Mark- och miljööverdomstolen i dom den 19 december 2023 i mål nr M 7517-22. Massorna ska inte anses utgöra utvinningsavfall och någon avfallshanteringsplan behöver därmed inte upprättas.

Miljökonsekvensbeskrivningen och redovisningen av miljöeffekterna

En miljökonsekvensbeskrivning ska enligt 6 kap. 35 § 3 miljöbalken innehålla uppgifter om rådande miljöförhållanden innan verksamheten påbörjas och hur de förhållandena förväntas utvecklas sig om verksamheten inte påbörjas, det s.k. nollalternativet. Såvitt gäller preciseringsgraden av de uppgifter som sökanden ska redovisa, ska relevanta aspekter av de befintliga miljöförhållandena framgå, samt en översiktlig redogörelse för hur detta väntas utveckla sig om verksamheten inte kommer till stånd.

Enligt 6 kap. 35 § 4 miljöbalken ska sökanden identifiera, beskriva och bedöma de miljöeffekter som verksamheten kan antas medföra (i sig eller på grund av yttre händelser). Med miljöeffekter avses enligt 6 kap. 2 § miljöbalken direkta eller indirekta effekter som är positiva eller negativa, tillfälliga eller bestående, kumulativa eller inte kumulativa och som uppstår på kort, medellång eller lång sikt på bl.a. mark, jord, vatten, djur- eller växtarter. Miljöeffekter kan förväntas uppkomma till följd av till exempel användningen av naturresurser eller störningar i form av buller eller vibrationer, 18 § miljöbedömningsförordningen (2017:966).

Ett grundläggande krav i en miljökonsekvensbeskrivning är alltså att redogöra för befintliga miljöförhållanden på platsen för ansökt verksamhet (nuläget) och hur dessa kommer att utveckla sig om verksamheten inte kommer till stånd (nollalternativet). Skälet till detta är att prövningsmyndigheten, dvs. mark- och miljödomstolen, ska kunna värdera effekterna av en ansökt verksamhet genom att

jämföra dessa med hur miljöförhållandena på platsen skulle utvecklas om verksamheten inte kommer till stånd.

I det här fallet har länsstyrelsen fört fram att beskrivningen av nollalternativet i ansökan och miljökonsekvensbeskrivning inte jämför den ansökta verksamheten och nollalternativet på ett korrekt sätt. Länsstyrelsen konstaterar att miljökonsekvensbeskrivningen presenterar en redogörelse av konsekvenser för ansökt verksamhet jämfört med nuläget, samt en redogörelse av nollalternativet jämfört med nuläget (bilaga B till ansökan, tabell 12, s. 90). Länsstyrelsen saknar dock en konsekvent redovisning av den sökta verksamhetens påverkan jämfört med nollalternativet, där kumulativa effekter av tidigare verksamhet beaktas. SGU, som yttrat sig i frågan, har däremot bedömt att sökanden på ett korrekt sätt redovisat miljöeffekterna och förhållit sig till nollalternativet.

Mark- och miljödomstolen bedömer att ansökan och miljökonsekvensbeskrivningen innehåller en sedvanlig beskrivning av det s.k. nollalternativet och att detta uppfyller kraven i praxis. Liksom sökanden fört fram anser domstolen att avsikten med nollalternativet inte är att påverkan från både den nu ansökta verksamheten och tidigare tillståndsgiven verksamhet ska beaktas samlat, utan att den omgivningspåverkan som nu ansökt verksamhet kan medföra ska jämföras med den omgivningspåverkan som tidigare tillståndsgiven verksamhet tilläts medföra och som kvarstår även efter att verksamheten har upphört. Termen ”kumulativa miljöeffekter” har inte den betydelse som länsstyrelsen gjort gällande i målet och innebär i det här sammanhanget inte att effekterna av redan bedriven verksamhet ska tas med i nollalternativet. Med kumulativa miljöeffekter avses samtidigt förekommande effekter från flera källor som samverkar på olika sätt (se t.ex. Naturvårdsverkets vägledning Miljöbedömningar enligt kapitel 6 miljöbalken och där angiven praxis).

Den påverkan som en verksamhet haft historiskt på området ska dock tas med i den materiella prövningen av ansökan och frågan huruvida denna ska godtas när det gäller t.ex. om ytterligare miljöpåverkan kan accepteras eller inte.

Sökanden har i miljökonsekvensbeskrivningen med bilagor redovisat jämförelser mellan de förväntade miljöförhållandena om den ansökta verksamheten kommer till stånd och de förväntade miljöförhållandena om den ansökta verksamheten inte kommer till stånd (på kort och lång sikt). Det senare skulle i det här fallet innebära att sökanden fortsätter att länshålla vatten och bryter ut täkten i enlighet med nuvarande tillstånd och efterbehandlar enligt det tillståndet. Domstolen anser att sökanden på ett korrekt sätt beskrivit nollalternativet och gjort jämförelser med det.

Länsstyrelsen anser vidare att bolagets inledning i respektive avsnitt av miljökonsekvensbeskrivningen (7.2–7.6) gör en alltför kortfattad och översiktlig jämförelse av den ansökta verksamheten och nollalternativet (MKB, bilaga B till ansökan) samt att jämförelsen innehåller osäkra slutsatser och saknar redogörelser för uppenbara skillnader. De exempel som länsstyrelsen pekat på motiverar dock inte domstolen att avvisa ansökan. Som sökanden har framhållit har uppgifterna preciserats i andra avsnitt i miljökonsekvensbeskrivningen med bilagor.

Enligt 6 kap. 37 § miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning ha den omfattning och detaljeringsgrad som är rimlig med hänsyn till rådande kunskaper och bedömningsmetoder och som behövs för att en samlad bedömning ska kunna göras av de väsentliga miljöeffekter som verksamheten kan antas medföra. Prövningsmyndigheten ska pröva ansökan med hänsyn till miljökonsekvensbeskrivningen och de synpunkter som har framkommit om dess innehåll, jfr artikel 8 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt (MKB-direktivet). Sökanden har tillsammans med ansökan och under målets handläggning gett in ett mycket omfattande underlag och även kompletterat och besvarat de frågor som myndigheter, domstolen och andra har ställt.

Den konceptuella grundvattenmodellen

I det här målet är det huvudsakligen länsstyrelsen som fört fram kritik mot den grundvattenmodell som Nordkalk har använt för att bedöma hur grundvattenbortledningen påverkar hydrogeologin i området. Även Naturvårdsverket har ansett att slutsatserna är alltför osäkra och att det därmed skulle krävas ett tillstånd enligt 7

kap. 28 a § miljöbalken då grundvattenbortledningen riskerar att påverka närliggande Natura 2000-områden. Naturskyddsföreningen Gotland har ifrågasatt tillförlitligheten av beräkningarna.

Liksom i andra mål har kritiken handlat om att modellen inte tar hänsyn till den specifika geologin och lokala förhållanden inom området i tillräckligt stor utsträckning. Att grundvattenmodellering används som metod för att bedöma påverkan av grundvattenbortledning har dock accepterats av samtliga berörda myndigheter. Länsstyrelsen och dess sakkunnige har ansett att de 178 kärnborrhål som redovisats visar på mycket varierande geologiska förhållanden och att de antaganden som ligger till grund för bolagets teoretiska beräkning utgör en alltför stor förenkling av det komplexa system som grundvattenströmning i en sprickig karstberggrund utgör.

Bolagets beskrivning av miljöeffekterna när det gäller grundvattenbortledningen utgår från antagandet att det i princip saknas förbindelse i vertikalled mellan ytliga och djupa grundvattenmagasin. Domstolen anser att de utredningar som presenterats är tillräckliga för att godta bolagets slutsats. Bolaget har bl.a. framhållit att 16 av de 19 undersökta borrhålsparen med lyckad avskärmning visar olika trycknivåer och därmed dålig vertikal kontakt. Bolagets slutsatser har också tillstyrkts av SGU som yttrat sig bl.a. i frågan om modellens tillförlitlighet och bedömd påverkan på närområdet.

Den aktuella grundvattenmodellen har tagits fram och använts under lång tid för ändamålet. Då modellen löpande har utvärderats och kalibrerats utifrån faktiska mätdata är den rimligen att anse som mer robust än tidigare. Såvitt framkommit finns det inte mätdata som motsäger de slutsatser som har dragits tidigare av modellen. Den har varit föremål för flera domstolsprövningar genom de tillståndsansökningar som skett, senast avseende Klinthagen expansion II och Mark- och miljööverdomstolens dom den 26 februari 2021. Modellen som sådan och slutsatsen att det vid Hoburgsmyr råder dålig vertikal kontakt mellan ytliga och djupa grundvattenmagasin har godtagits tidigare av berörda myndigheter och domstolar.

Även om den nu aktuella ansökan avser en väsentlig fördjupning av täkten, som djupast ned till +1 meter, anser domstolen att modellen kan användas för att bedöma påverkan av grundvattenbortledningen enligt ansökan. Domstolen konstaterar i sammanhanget att Centrala Klinthagen och östra delen av Södra Klinthagen, som redan har brutits ut, nu har brutits ut till en nivå under såväl ytliga som djupa grundvattenmagasin. Det har inte framkommit uppgifter som ger anledning att underkänna modellen.

Sammanfattande bedömning av miljökonsekvensbeskrivningen m.m.

Det finns inte något hinder mot att godkänna miljökonsekvensbeskrivningen med tillhörande bilagor samt det kompletterande material som getts in i målet och lägga materialet till grund för att pröva ansökan. Samrådet har genomförts på ett korrekt sätt. Miljöbedömningen kan därmed slutföras enligt 6 kap. 28 § miljöbalken.

Lokalisering

Inledning

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska den plats väljas för verksamheten som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Den är tillämplig vid såväl lokalisering av ny verksamhet som utökning av befintlig verksamhet, även om den får störst betydelse för en ny verksamhet där tidigare orörd mark ska tas i anspråk.

När det gäller täkter ska lokaliseringsprövningen omfatta en bedömning om det finns behov av bergmaterialet och om behovet i så fall bäst tillgodoses genom den aktuella täkten, prop. 2008/09:144 och Mark- och miljööverdomstolens dom den 8 december 2017 i mål nr M 2330-17.

Klinthagentäkten ligger i Lärbro socken på norra Gotland, cirka tre kilometer norr om Lärbro och lika långt söder om Storugns. Brytning sker idag i ett öppet dagbrott på fastigheten Lärbro Stora Vikers 1:94. Området i fråga omfattas inte av detaljplan eller områdesbestämmelser. Fyndigheten av kalksten i Klinthagentäkten, även den

nu ansökta utvidgningen, har pekats ut som ett område av riksintresse för mineralutvinning. Därutöver är hela Gotland utpekat som av riksintresse för turism och friluftsliv enligt 4 kap. miljöbalken med hänsyn till dess natur- och kulturvärden. Öster om Klinthagentäkten ligger Hoburgsmyr som utgör ett Natura 2000-område och naturreservat samt är utpekat som av riksintresse för naturvård.

Täktverksamheten på fastigheten har pågått under lång tid och området är i hög grad påverkat av tidigare och pågående täktverksamhet. Med beaktande av dessa förhållanden bedömer domstolen att det inte finns någon alternativ, ny placering av täktverksamheten som skulle innebära mindre olägenheter för människors hälsa och miljön.

Särskilt om den s.k. behovsprövningen

Mark- och miljödomstolen bedömer inledningsvis att behovet av kalksten från Klinthagentäkten ska bedömas mot Sveriges samlade behov. Nordkalk har särskilt pekats på den kvalitet som materialet i den gotländska berggrunden har och kalkstenens unika karaktär med låga halter av svavel och mycket hög termisk hållfasthet. Bolaget har gett in två utredningar i frågan om behovet av det material (kalksten) som produceras i Klinthagentäkten. Nordkalk har uppgett att kalksten från Klinthagentäkten inte längre skeppas ut för direkt användning i den svenska stålindustrin, men förtydligat att svensk kalksten fortsätter användas för vissa förädlade kalkprodukter till järn- och stålindustrin.

Huvudsakligen används dock kalkstenen från Klinthagen för cementtillverkning. Andra betydande användningsområden finns inom miljöapplikationer och kemiindustrin liksom jordbruk och cellulosaindustrin.

När det gäller Klinthagentäktens betydelse för kalkindustrins produktion av kalkprodukter i Sverige har bolaget redovisat att den totala användningen i Sverige år 2023 var 2 282 000 ton, varav 658 607 ton importerats. Av de totala volymerna i Sverige levererades 989 386 ton från Klinthagen, dvs. ca 43 % av den nationella produktionen. I den redovisningen ingår dock inte den kalksten som cementindustrin bryter själva, utan endast den del som levereras från kalkindustrin.

SGU har ansett att det är uppenbart att den kalksten som produceras i Storugns-Klinthagen fortfarande har stor betydelse för samhällets behov och instämmer i den behovsanalys som redovisats i rapporten som Nordkalk har utfört. Sammantaget bedömer även mark- och miljödomstolen att Nordkalk har redovisat att det finns ett tydligt behov av den kalksten som levereras från Klinthagentäkten och att det behovet inte kan tillgodoses på annat sätt än genom ökad import.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser mark- och miljödomstolen att kravet enligt 2 kap. 6 § miljöbalken på att välja en lämplig lokalisering är tillgodosett, särskilt mot bakgrund av den betydande påverkan av området som redan har skett genom hittills bedrivna täktverksamhet, samt det tydliga behov som finns i Sverige av kalksten med angivna egenskaper. Behovet bedöms inte kunna tillgodoses på annat sätt än genom ökad import.

Hydrogeologi

Påverkan på Natura 2000-områdena Hoburgsmyr, Mölnermyr och Vitärtskällan

Hoburgsmyr, Mölnermyr och Vitärtskällan är utpekade som Natura 2000-områden. För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område krävs tillstånd, se 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Nordkalk har redovisat att de ytliga och djupa grundvattenmagasinen är tydligt avgränsade. Utredningarna har avsett tester inom täktområdet och mätningar på ett avstånd om upp till 1,6 km från täktområdet. Därtill har den grundvattenmodell som tagits fram, visat att den beräknade maximala trycksänkningen i undre grundvattenmagasinet i olika omfattning berör ovan nämnda Natura 2000-områden. För att uppnå en konservativ beräkning av inläckage och av påverkansområde har bolaget använt årets högsta grundvattennivåer kring täkten vid de analytiska beräkningarna, vilket innebär att vid lägre grundvattennivåer minskar både inläckage och påverkansområde.

Länsstyrelsen anser att den planerade verksamheten på ett betydande sätt kan påverka Natura 2000-områdena Hoburgsmyr, Mölnermyr och Vitärtskällan samt att bolaget inte har visat att det inte uppstår en skada på dessa. Länsstyrelsen inställning är att tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs samt att tillstånd enligt 7 kap. 28 b § inte kan ges. Naturvårdsverket instämmer i allt väsentligt i länsstyrelsens bedömningar, men har inte uttalat att tillstånd enligt ovan inte skulle kunna ges.

Statens geologiska undersökning (SGU) menar i sitt yttrande att den grundvattenrelaterade påverkan på terrestra och akvatiska ekosystem är väl beskriven. Vidare bedömer SGU att den beräkning av vattenbalans som bolaget har gjort är relevant. SGU ställer sig positiva till att efterbehandlingen har ett tydligt fokus på vattenfrågor, då särskilt dricksvatten.

Natura 2000-området Hoburgsmyr

Mark- och miljödomstolen konstaterar att bolaget år 2003 fick ett Natura 2000-tillstånd avseende täktverksamhet i närheten av Hoburgsmyr. Även vid domstolarnas prövning åren 2014–2016 erhöles sådant tillstånd för två kvarvarande pallar i Klinthagentäktens nordöstra hörn medan övriga delar av den då ansökta verksamheten inte bedömdes kräva tillstånd. Även vid domstolarnas prövning 2018–2021 ansågs den sökta verksamheten inte behöva något Natura 2000-tillstånd.

Bolaget menar nu att Hoburgsmyr är belägen i ett bäcken och underlagras av tätande jordlager. Det saknas synliga tillflöden och bedöms därför vara beroende av tillströmmande ytligt grundvatten och ytvatten. Bolagets slutsats är därför att avrinningen från Hoburgsmyr inte påverkas även om en trycksänkning i det djupare grundvattenmagasinet kan uppkomma vid myren. Bolaget menar även att vattenståndet i myren inte kommer att påverkas av en trycksänkning i det djupare grundvattenmagasinet utan avrinningen kommer fortsatt att styras av myrens diken och av slukhållets dränerande nivå. Vidare anger bolaget att verksamheten inte har medfört förändrade nivåer för det ytliga grundvattnet i Natura 2000-området.

Efterbehandlingen behöver alltså inte beröra Hoburgsmyr utan endast täkt och verksamhetsområde.

Länsstyrelsen anser att en beskrivning av hela myrens hydrologi och avrinning saknas. Länsstyrelsen menar att en beskrivning av det naturliga utloppet till slukhållet i Hoburgsmyr och en redogörelse för vad det tidigare anlagda diket i myren haft för avsikt att avvattna, behövs för förståelsen av myrens hydrologi. Naturvårdsverket anger i sitt yttrande att ett Natura 2000-tillstånd krävs då sökt verksamhet sammantaget innebär en ökning med 20 % av avlett yt- och grundvatten samt att avståndet från planerat brytområde uppgår till cirka 300 meter. Vidare menar Naturvårdsverket att föreslagen efterbehandlingsplan innebär att den grundvattenavsänkning inom Natura 2000-området som Klinthagentäkten historiskt orsakat kvarstår. Efterbehandlingsplanen skulle därför behöva anpassas så att grundvattenförhållanden inom Natura 2000-området återställs. SGU instämmer däremot i bolagets slutsatser inklusive slutsatsen att vatten från Hoburgsmyr dräneras norrut direkt via slukhål och karst till djupare magasin. Enligt SGU:s bedömning påverkas inte utflödet från Hoburgsmyr av den ansökta täktutbredningen.

Mark- och miljödomstolen bedömer att bolaget har redovisat tillräckligt underlag rörande Hoburgsmyrs hydrologi och beskrivning av hydrogeologin för att kunna bedöma vad som sker vid en trycksänkning i det djupare grundvattenmagasinet. Trots att denna trycksänkning kan ske under myren anser mark- och miljödomstolen att det är visat att myren, som är belägen i ett bäcken fodrat med tätande jordlager, inte kommer att påverkas. Den slutsatsen stöds också av den övriga utredning som bolaget åberopat och då särskilt fotografier m.m. som utvisar hur myren väsentligen inte påverkats av Klinthagentäktens utbredning genom åren. Den påverkan som skett har väsentligen bestått i en minskad tillrinning då Klinthagentäkten har ianspråktagit mark som utgjort del av Hoburgsmyrs tillrinningsområde.

Natura 2000-området Mölnermyr

Bolaget har anfört att undersökningarna visar att även Mölnermyr är belägen i ett bäcken med tätande jordlager där de djupa och ytliga grundvattenmagasinen är åtskilda. Mölnermyr bedöms i huvudsak vara försörjd genom tillströmmande ytvatten men i viss mån även av ytligt grundvatten i form av mindre så kallade upprinnor. Bolaget har eftersökt den källkupol som länsstyrelsen menar noterades år 1992 men denna har inte påträffats i fält.

Länsstyrelsen har anfört att bolagets undersökningar inte har visat att djupare grundvatten saknar betydelse för Mölnermyr. Vidare menar länsstyrelsen att det inte visats att en minskning av grundvattenflödet i det djupare magasinet inte riskerar att skada Mölnermyr.

Mark- och miljödomstolen anser att myrens hydrologi är tillräckligt utredd och att det är visat att Mölnermyrs tillrinning och avrinning inte riskerar att påverkas av en eventuell trycksänkning i djupare grundvattenmagasin.

Natura 2000-området Vitärtskällan

Enligt bolagets utredningar har två utflöden vid Natura 2000-området Vitärtskällan påvisats; ett större som inte är vattenförande hela året och som sannolikt försörjs av ett ytligt grundvattenmagasin samt ett mindre som är vattenförande hela året där det inte kan uteslutas att det försörjs av ett djupare grundvattenmagasin. Vidare menar bolaget att utflödet vid Vitärtskällan skulle idag kunna ske på en nivå som ligger precis under nuvarande grundvattenfluktuationer i djupt berg och att en trycksänkning kan innebära att flödet inte längre når över denna ”tröskel”.

Bolaget förkastar dock detta scenario eftersom flödet i dagsläget inte upphör vid låga grundvattennivåer i djupt berg. Därtill minskar inläckaget till Klinthagentäkten vid låga grundvattennivåer vilket även minskar påverkansområdets utbredning. Bolaget menar att detta visar att risken för att utflödet vid Vitärtskällan påverkas är obefintlig. Länsstyrelsen anser att bolaget i samrådet inför ansökan inte beaktat

riskerna för betydande påverkan på Vitärtskällan och att ytterligare utredningar krävs för att säkerställa att påverkan inte kommer att ske.

Mark- och miljödomstolen instämmer i bolagets resonemang, att det inte är sannolikt att den sökta verksamheten riskerar att påverka utflödet från ett undre grundvattenmagasin vid Vitärtskällans Natura 2000-område.

Sammanfattningsvis gör mark- och miljödomstolen bedömningen att den ansökta verksamheten inklusive föreslagen efterbehandling inte på ett betydande sätt kan komma att påverka miljön i Natura 2000-områdena Hoburgsmyr, Mölnersmyr eller Vitärtskällan. Tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken aktualiseras således inte.

Påverkan på enskilda dricksvattenbrunnar

Bolagets uppfattning är att den ansökta verksamheten kan medföra en liten risk för märkbara effekter i enskilda brunnar till följd av trycknivåsänkning i det djupa grundvattenmagasinet. Bolaget har föreslagit att frågan ska omfattas av ett kontrollprogram för att följa upp eventuella negativa effekter på enskilda brunnars kapacitet och kvalitet. I övrigt har bolaget motsatt sig att villkor ska föreskrivas. Region Gotland har ansett att det behövs ett särskilt villkor till skydd för de privata brunnarna med avseende på vattenbrist på grund av minskad vattentillgång, förorening eller saltpåverkan. Även närboende har pekat på risken för att vattenförsörjningen genom egna brunnar påverkas och har begärt skyddsåtgärder och kompensation.

Domstolen bedömer dock utifrån den begränsade påverkan som grundvattenbortledningen förväntas ge upphov till samt de åtaganden om kontroller som bolaget gjort att det inte finns tillräckliga skäl för att föreskriva villkor i frågan. Eventuella framtida ersättningsanspråk bör hanteras enligt systemet för oförutsedd skada. Om den tillståndsgivna vattenverksamheten skulle orsaka en skada som inte kan förutses i nuläget, kan sakägarna föra talan om ersättning under den tid som anges i domslutet.

Miljö kvalitetsnormer

Ramdirektivet för vatten (Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG) trädde i kraft den 22 december 2000. Direktivet fastslår att länderna ska arbeta för att åtgärda brister i vattenmiljö och vattenkvalitet. Enligt EU-domstolens förhandsavgörande C-461/13 får tillstånd inte lämnas till en åtgärd om aktuell ytvattenstatus försämras eller om möjligheten att uppnå en god ytvattenstatus försämras. Tillstånd får därför inte ges för en verksamhet som medför en försämring av eller som äventyrar möjligheten att uppnå den status – miljö kvalitetsnorm – som en förekomst av ytvatten eller grundvatten ska ha vid en viss tidpunkt, se 5 kap. 4 § miljöbalken.

Kustvattenförekomst Kappelshamnsviken (SE575480-184830)

Idag avleds vatten från Klinthagentäkten till kustvattenförekomsten Kappelshamnsviken (SE575480-184830) via Klinthagenbäcken. Vid den senaste bedömningen 2019 klassificerades kustvattenförekomstens ekologiska status som måttlig på grund av övergödning och vattenförekomsten uppnår ej god kemisk status. För år 2027 är miljö kvalitetsnormen god ekologisk status och god kemisk status, med undantag för bromerade difenyleter samt kvicksilver och kvicksilverföreningar.

Bolaget avser att öka den årlig avledningen till Kappelshamnsviken, från cirka 900 000 m³ till cirka 1 100 000 m³ vilket leder till en ökning av verksamhetens utsläpp från cirka 600 kg/år till cirka 700 kg/år av totalkväve. Huvudalternativet är dock att avledningen till Kappelshamnsviken via Klinthagenbäcken ska minska jämfört med nuläget för att vattnet i stället ska nyttjas som dricksvatten. För att detta ska komma till stånd krävs dock en överenskommelse med Region Gotland.

Region Gotland har uttalat ett intresse av att använda vatten från Pall 2-sjön/Polenhålet för dricksvattenändamål och har anfört att avledande av täktvatten till dricksvattenändamål utgör en viktig resurshushållning av vatten i området.

Bolaget bedömer att den planerade verksamheten inte medför några negativa konsekvenser eller försvårar uppfyllandet av miljö kvalitetsnormen för Kappelshamnsviken även om huvudalternativet inte kommer till stånd. Ingen av

remissmyndigheterna har gjort gällande att verksamheten medför att miljö kvalitetsnormen för kustvattenförekomsten riskerar att äventyras. Den ansökta verksamheten innebär dock en viss ökning av kvävebelastningen i vattenförekomsten då en utökad avledning till viken leder till ett ökat utsläpp av totalkväve med cirka 16 %.

Mark- och miljödomstolen bedömer att den ansökta verksamheten, oavsett vilket av de två alternativen som slutligen genomförs, inte medför en försämring av eller äventyrar möjligheten att uppnå kustvattenförekomsten Kappelshamnsvikens miljö kvalitetsnormer.

Regionens förslag på villkor bedöms nedan under villkorsavsnittet.

Grundvattenförekomsten Norra Gotland – Kappelshamn (SE641632-167611)

Den ansökta verksamheten är belägen inom grundvattenförekomstens Norra Gotland – Kappelshamn (SE641632-267611). Grundvattenförekomstens kvantitativa och kemiska status är god i nuläget men riskerar att inte uppnå god kemisk eller kvantitativ status år 2027.

Bolaget har redovisat att vid nuvarande drift motsvarar inläckaget till täkten 3-7 % av grundvattenbildningen och vid sökt utökning av täkten motsvarar inläckaget 9-26 % av den potentiella grundvattenbildningen – vatten som infiltrerar ner i marken till den mättrade grundvattenzonen – i grundvattenförekomsten Norra Gotland – Kappelshamn (SE641632-167611).

Länsstyrelsen har anfört att det uppskattade uttaget inte är försumbart utan att den ansökta verksamheten riskerar att äventyra beslutade miljö kvalitetsnormer och/eller bryta mot försämringsförbudet gällande grundvattenförekomstens status.

Länsstyrelsen har även hänvisat till att grundvatten med förhöjd kloridhalt har påträffats i borrhål nära täkten vilket enligt länsstyrelsen tyder på förekomst av salt grundvatten i nära lager under planerad täktbotten som även innebär en risk för saltvatteninträngning till privata brunnar i området.

SGU, som under handläggningen begärt in kompletterande redovisningar av hur vattenbalansen beräknats, bedömer att bolagets redovisning av vattenbalansen för grundvattenförekomsten är relevant och att risken för saltvatteninträning med anledning av den utökade verksamheten är väl beskriven. Vidare bedömer SGU att den sökta verksamheten inte försämrar grundvattenförekomsten Norra Gotland – Kappelshamns kvantitativa status. Mark- och miljödomstolen instämmer i SGU:s slutsatser och bedömer att den utredning som bolaget åberopat ger stöd för slutsatsen att den ansökta verksamheten inte medför en sådan påverkan att miljö kvalitetsnormen för grundvattenförekomsten riskerar att äventyras. Det finns inte hinder mot att ge tillstånd enligt ansökan utifrån vad som framkommit om påverkan på grundvattenförekomsten.

Utsläpp till luft

Länsstyrelsen har påpekat att bolaget redovisar en ökning på 96 % jämfört med de totala koldioxidutsläppen från verksamheten år 2021 på grund av transporter mellan nya brytfronter och primärkross. Dessutom anser länsstyrelsen att bolaget behöver vidta åtgärder för att minimera utsläppen till luft, och aktivt arbeta för en grön omställning av verksamheten.

I första hand används det eldrivna transportbandet för transport av material mellan primärkrossen och Storugns, och endast i undantagsfall körs material med truck. Den ansökta verksamheten kommer i huvudsak ha ett likartat transportmönster som vid nuvarande produktion. I ett maxscenario släpper transporterna ut 2 695 ton koldioxidekvivalenter per år (CO₂-e/år) och i ett normalscenario 1 254 ton CO₂-e/år vilket ska jämföras med årliga emissioner 2021 om 1 300 ton CO₂-e/år och 2022 1 900 ton CO₂-e/år.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att huvuddelen av den beräknade ökningen av koldioxidutsläpp sker vid en brytningstakt som är dubbelt så hög som den normala. Vid en normal brytningstakt är de beräknade koldioxidutsläppen enligt redovisningen ovan inte väsentligt större än idag. Domstolen bedömer att det inte

finns tillräckliga skäl för att föreskriva ytterligare villkor med krav på bolaget att vidta åtgärder i detta avseende.

Artskydd

Fåglar - 4 § artskyddsförordningen (2007:845)

Alla vilt levande fåglar i Sverige skyddas enligt 4 § artskyddsförordningen. Totalt har 14 fågelarter påträffats i täktens närområde i de av bolaget utförda fågelinventeringarna.

Ingen av remissmyndigheterna har gjort gällande att verksamheten skulle bryta mot bestämmelsens förbud avseende någon fågelart. Mark- och miljödomstolen instämmer i den bedömningen mot bakgrund av den utredning som redovisats i målet.

Kärlväxter - 8 § artskyddsförordningen

Orkidéerna brudsporre (*Gymnadenia conopsea*), sankt Pers nycklar (*Orchis mascula*), tvåblad (*Neottia ovata*) och salepsrot (*Anacamptis pyramidalis*) har påträffats inom delar av expansionsområdena och samtliga omfattas av 8 § artskyddsförordningen, som är en nationell fridlysningsbestämmelse. Då syftet med verksamheten uppenbart är ett annat än att döda, skada eller ta bort arterna krävs enligt gällande praxis en påverkan på arternas bevarandestatus i området för att förbuden ska aktualiseras (se bl.a. MÖD 2016:1 och MÖD 2019:20).

Ingen av remissmyndigheterna har gjort gällande att verksamheten skulle bryta mot bestämmelsens förbud i detta avseende. Mot bakgrund av den utredning som presenterats i ansökan instämmer mark- och miljödomstolen i den bedömningen.

Fjärilar – 4 a § artskyddsförordningen

Större delen av ansökta expansionsområden är befintliga täktområden där bolaget ansöker om tillstånd för att bryta djupare. Följaktligen har inga fjärilshabitat påträffats inom dessa områden. Den ansökta verksamheten inom dessa områden bryter därmed inte mot fridlysningsbestämmelserna i artskyddsförordningen och det

föreligger inte utifrån artskyddet hinder mot att meddela tillstånd inom dessa områden.

Vuxna individer av svartfläckig blåvinge och apollofjäril liksom lämpliga livsmiljöer har dock påträffats inom expansionsområdena Nordvästra Klinthagen samt den västra och norra delen av Södra Klinthagen. Båda arterna är fridlysta enligt 4 a § artskyddsförordningen. Även apollofjärilslarvens värdväxt vit fetknopp och den svartfläckig blåvingens värdmyra samt värdväxten backtimjan har påträffats i dessa expansionsområden.

Genom omfattande inventeringar, habitatnätverks- och spridningsanalyser har bolaget redovisat skattningar av populationen av apollofjäril och svartfläckig blåvinge för hela Gotland till 28 400 respektive 52 200 individer 2018, 474 000 respektive 180 individer 2019, 836 000 respektive 9 200 individer 2020 och 108 200 respektive 118 800 individer 2021. Arten svartfläckig blåvinge har alltså återhämtat sig väl efter torråret 2018 och förekommer i förhållandevis stor utsträckning på norra Gotland.

Habitatskyddet, förbudet i 4 a § fjärde punkten artskyddsförordningen

Inledning

Enligt 4 a § 4 artskyddsförordningen är det förbjudet att skada eller förstöra fortplantningsområden och viloplatser för svartfläckig blåvinge och apollofjäril. Förbudet gäller även om en åtgärd inte riskerar att påverka den berörda djurartens bevarandestatus negativt och skyddet upphör inte att gälla för arter med gynnsam bevarandestatus (se EU-domstolens avgörande i de förenade målen C-473/19 och C-474/19 *Skydda skogen*).

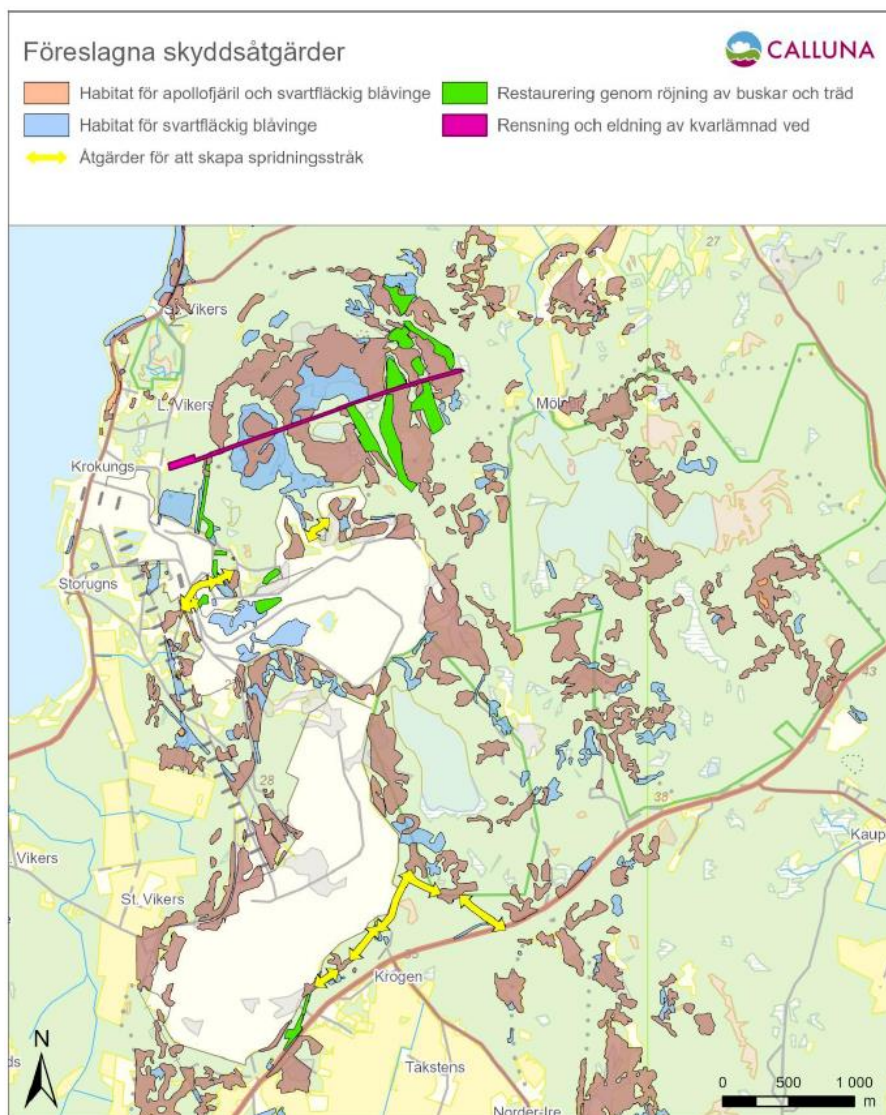
Syftet med bestämmelsen är att skydda den fortsatta ekologiska funktionen i sådana områden och på sådana platser, och på så vis säkerställa att de fortsätter ge allt vad djuret behöver för vila eller att para sig framgångsrikt. Skyddet gäller under hela året om dessa områden används regelbundet. Begreppet ”avsiktligt” nämns inte i 4 a § 4 vilket innebär att samtliga handlingar som leder till skada eller förstörelse av

fortplantningsområden eller viloplatser är otillåtna, oavsett om de är avsiktliga eller inte (se bl.a. EU-kommissionens dokument Vägledning om strikt skydd för djurarter av gemenskapsintresse enligt habitatdirektivet 2021, s. 40).

Den ansökta expansionen innebär att cirka 12,2 ha habitat för apollofjäril och cirka 20,9 ha habitat för svartfläckig blåvinge tas i anspråk. Parterna är eniga om att en utökning av täkten därmed strider mot förbuden i 4 a § 4 artskyddsförordningen om det inte är möjligt att föreskriva tillräckliga skyddsåtgärder.

Tillräckliga skyddsåtgärder innebär att det säkerställs att fortplantningsområdets kontinuerliga ekologiska funktionalitet bibehålls till exempel genom att skapa nya habitat på, eller i direkt funktionellt samband med, en plats för fortplantning och vila. Därtill ska skyddsåtgärdens ekologiska värde för berörd art styrkas. Platsen bör till följd av vidtagna skyddsåtgärder förbli av minst samma storlek och behålla minst samma kvalitet för den berörda arten, se MÖD 2016:1 och EU-kommissionens ovan nämnda vägledningsdokument s. 40.

Bolaget har som skyddsåtgärd föreslagit att skapa eller restaurera nya fjärilshabitat om sammanlagt 21,6 ha, varav 21,5 ha för svartfläckig blåvinge och 12,2 ha för apollofjäril, av motsvarande kvalitet som det som förloras. Habitaterna överlappar till stora delar då de två arterna i viss mån har likartade habitatkrav. Bolaget föreslår i ett villkor att habitat inte får tas i anspråk för täktverksamhet innan nyskapade habitat har nått motsvarande funktionalitet. Därtill planeras två spridningsstråk att skapas i ost-västlig riktning i norra respektive södra delen av Klinthagentäkten. För att säkerställa att skyddsåtgärder genomförs i enlighet med ansökan ska ett särskilt åtgärds- och uppföljningsprogram enligt bolaget tas fram.

Figur 6 - Områden som föreslås restaureras och förbättras samt platser där spridningsstråk ska stärkas.

Naturvårdsverket bedömer att det av bolaget föreslagna villkoret gällande nyskapande eller restaurering av livsmiljöer huvudsakligen innebär att bolaget kan uppfylla föreslagna gränsvärden och kriterier för funktionella livsmiljöer för svartfläckig blåvinge och för apollofjäril. Vidare har Naturvårdsverket och länsstyrelsen begärt att villkoret med krav på skyddsåtgärder ska tydligare ange täckningsgrad för buskar och träd, förekomst av värdväxt, samt att funktionaliteten säkerställs genom att det är genomsnittet av förekomsten av värdväxter under en treårsperiod som ska utgöra grund för prövningen av huruvida restaureringsområdet är att betrakta som funktionellt. Myndigheterna anser också att det är viktigt att tillsynsmyndigheten får besluta i frågan om funktionalitet uppnåtts.

Mark- och miljödomstolen bedömer att bolaget föreslagit relevanta gränsvärden och kriterier som baserats på gedigen kunskap om arternas behov. Utredningen i målet ger också stöd för att de restaureringsområden som beslutades om i Klinthagen I (MÖD 2016:1) idag tillhandahåller nödvändiga förutsättningar för fjärilarnas reproduktion (bl.a. värdväxter och värdmyror) trots att täckningsgraden av apollofjärilslarvens värdväxt vit fetknopp inte uppnår målkriteriet. Det är säkerställt att vuxna fjärilar uppehåller sig i områdena, att lyckad för yngning har skett avseende apollofjäril och sannolikt även avseende svartfläckig blåvinge. Det finns dock vissa kvarstående frågetecken rörande funktionaliteten vilket även har lyfts av Naturvårdsverket, vilket föranleder mark- och miljödomstolen att föreskriva villkor så att funktionalitet säkerställs innan ytterligare naturmark kan tas i anspråk.

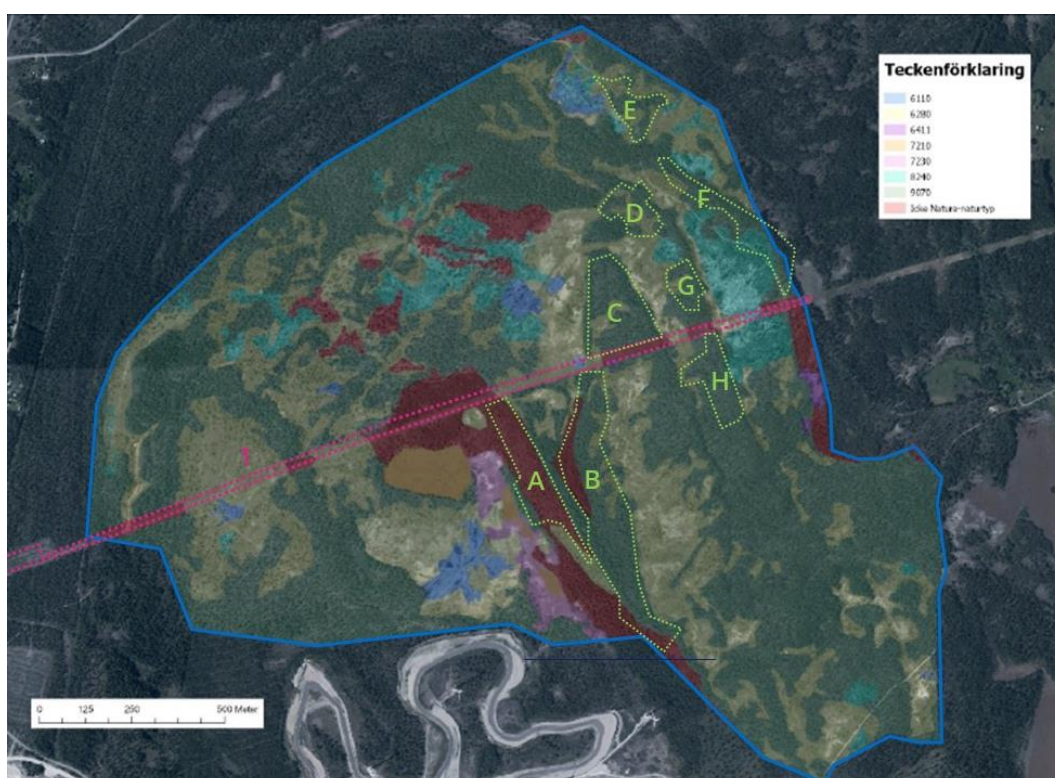
Är det möjligt att genomföra skyddsåtgärderna inom Natura 2000-området Stora Vikers SE0340205? Krävs Natura 2000-tillstånd?

Stora delar av skyddsåtgärderna som bolaget har föreslagit ska genomföras inom Natura 2000-området Stora Vikers. För att mark- och miljödomstolen ska kunna avgöra om skyddsåtgärderna är tillräckliga för att säkerställa att den kontinuerliga ekologiska funktionaliteten upprätthålls, behöver domstolen bedöma om de är genomförbara. Den prövningen behöver därför omfatta frågan om åtgärderna är tillåtna eller om Natura 2000-tillstånd – i det fall det krävs – kan meddelas. För att vara tillåtna enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken får skyddsåtgärderna inte på ett betydande sätt kunna påverka miljön inom Natura 2000-området eller så ska åtgärderna direkt hänga samman med eller vara nödvändiga för skötsel och förvaltning av det berörda området.

Bevarandesyftet för Natura 2000-området Stora Vikers är att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området. De utpekade naturtyperna är basiska berghällar* (6110), alvar* (6280), fuktängar (6410), agkärr* (7210), rikkärr (7230), karsthällmarker* (8240) och trädklädd betesmark (9070) och arten styv kalkmossa (1988). De livsmiljötyper som enligt rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter är prioriterade har markerats med en asterisk. Inom området Stora Vikers

återfinns arten svartfläckig blåvinge (*Phengaris arion*) som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter.

Domstolen har för att åskådliggöra frågeställningen ritat in de planerade skyddsområdena på den karta över utbredning av naturtyper inom Natura 2000-området som finns i bevarandeplanen, se kartan nedan. Då framgår att huvuddelen av åtgärderna avses utföras inom naturtypen trädklädd betesmark (9070) eller inom icke natura typ som ska utvecklas till densamma.

Figur 7 - Karta över utbredning av naturtyper inom Natura 2000-området Stora Vikers med den ungefärliga placeringen och utbredningen av bolagets förslag till nya eller restaurerade fjärlshabitat. Modifierad karta från bevarandeplanen (Diarienummer 511-3930-2020).

Naturtypen trädklädd betesmark (9070) förekommer i mosaik med övriga naturtyper inom hela Natura 2000-området och utgör den största naturtypen inom området. Träd- och buskskiktets krontäckningsgrad är och har som mål att fortsatt vara 30-75 % och träden har en stor åldersvariation och gläntor förekommer frekvent. För trädklädd betesmark (9070) inom Stora Vikers Natura 2000-område är ett av bevarandemålen att krontäckningen ska variera mellan glesare med gläntor

och solinsläpp samt tätare. Som bevarandeåtgärder anges borttagning av igenväxningsvegetation, fortsatt och återupptaget bete på flera lokaler och bekämpning av invasiva främmande arter. Enligt vägledningen för naturtypen (*Naturvårdsverket 2011, Vägledning för 9070 trädklädda betesmarker*) kan även i vissa fall områden med något lägre krontäckningsgrad än 30 % klassas som trädklädd betesmark.

Två av kriterierna för funktionella habitat för apollofjäril och svartfläckig blåvinge är att täckningsgraden av buskar inte ska överstiga 10 % respektive 20 % och täckningsgraden av träd ska inte överstiga 2 % respektive 5 %. Detta ska uppnås genom röjning av igenväxta miljöer, i huvudsak av buskar men också fällning av träd, bränning för att skapa markblottor med rätt förutsättning för kolonisering av värdväxter och rensning av tidigare röjningsrester. Vid behov kan även aktiv etablering av värdväxter ske.

Mark- och miljödomstolen bedömer att de planerade åtgärderna röjning, gallring och bränning inte kommer i konflikt med vare sig bevarandemålen eller bevarandeåtgärder för naturtypen trädklädd betesmark. I de fall åtgärderna berör områden som ska utvecklas till trädklädd betesmark bedöms detta mål inte påverkas. Vidare bedöms skapandet av fler och större gläntor inte komma i konflikt med bevarandemålen för naturtypen. En förutsättning för att skyddsåtgärderna ska vara tillåtna är dock att naturtypen trädklädd betesmark som helhet inom Stora Vikers Natura 2000-område kan innehålla en krontäckning om minst 30 %. Det utesluter dock inte att det finns områden, gläntor, med en lägre krontäckning som alltså möter kriterierna för funktionella habitat för apollofjäril och svartfläckig blåvinge. Vidare bedömer mark- och miljödomstolen att den utpekade arten styv kalkmossa (1988) gynnas av de planerade skyddsåtgärderna då bevarandeåtgärder för denna utgörs bland annat av borttagning av igenväxningsvegetation och skapande av solöppna ytor.

Sammanfattningsvis gör mark- och miljödomstolen bedömningen att det med tillräckligt hög grad av säkerhet går att slå fast att de planerade skyddsåtgärderna inte på ett betydande sätt kan komma att påverka miljön i Natura 2000-området

Stora Vikers, och att de ovan beskrivna åtgärderna därför kommer att kunna genomföras utan att tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken aktualiseras.

Utformningen av villkoret om skyddsåtgärder – vem ska besluta?

Som domstolen har redogjort för ovan ska frågan om en skyddsåtgärd är tillräcklig bedömas utifrån om det skyddade habitatet förblir av minst samma storlek och kvalitet. Det framgår av bolagets utredningar att cirka 50 % av områdena i Klinthagen I har restaurerats till funktionella fjärilshabitat för apollofjäril och att 74 % av områdena har restaurerats till funktionella fjärilshabitat för svartfläckig blåvinge.

Mark- och miljödomstolen menar därför att det måste vara säkerställt att de restaurerade områdena är funktionella innan brytområden med fjärilshabitat får tas i anspråk, vilket bolaget har föreslagit som ett villkor. Domstolen anser dock till skillnad från bolaget att det är nödvändigt att tillsynsmyndigheten får avgöra frågan om funktionalitet har uppnåtts innan nya brytområden med fjärilshabitat tas i anspråk. Det finns dock inte tillräckliga skäl för att föreskriva ett så detaljerat villkor med avseende på funktionalitet i restaureringsområden som Naturvårdsverket och länsstyrelsen har begärt.

Villkoret framgår av domslutet.

Med genomförande av föreskrivna skyddsåtgärder bryter inte verksamheten mot förbudet i 4 a § fjärde punkten

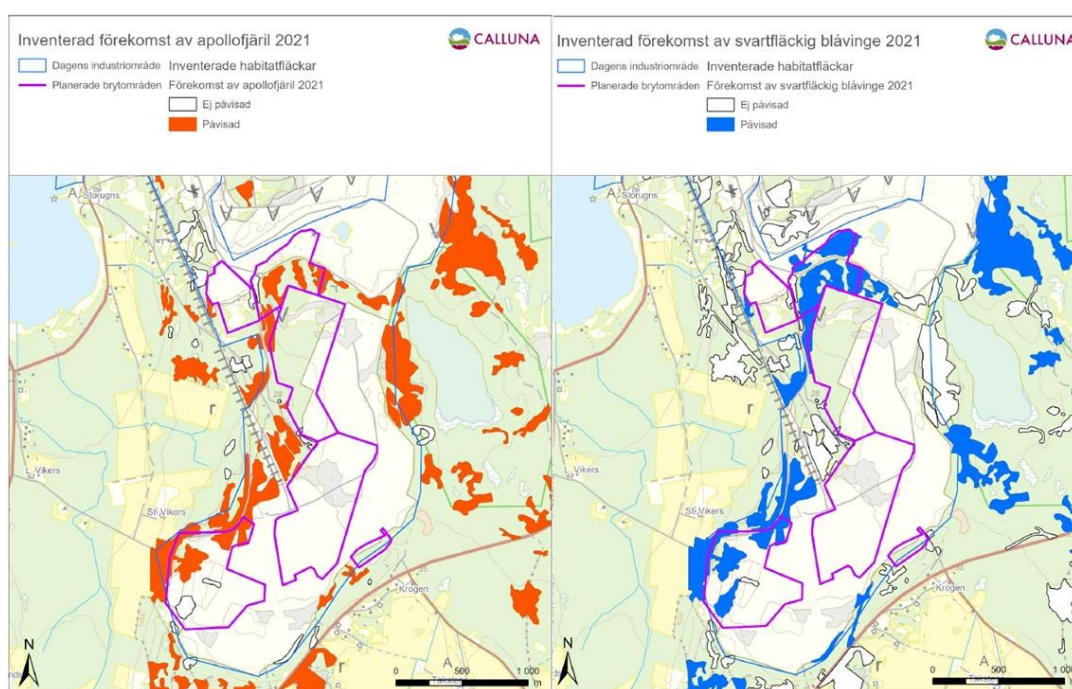
Domstolen bedömer ovan att de beskrivna skyddsåtgärderna kommer att kunna genomföras. Även om det kan finnas ett visst osäkerhetsmoment när det gäller framtida igenväxning bedömer domstolen att skyddsåtgärderna medför att verksamheten inte står i strid med 4 a § fjärde punkten artskyddsförordningen. Någon dispensprövning krävs därmed inte i denna del.

4 a § punkterna 1–3 artskyddsförordningen

Förbuden i 4 a § 1–3 artskyddsförordningen gäller på individnivå oavsett om den berörda artens bevarandestatus påverkas negativt eller inte (se EU-domstolens

avgörande i de förenade målen C-473/19 och C-474/19 *Skydda skogen*). Av de utredningar i målet som rör fjärilar framgår att det totalt har observerats 1 625 vuxna individer av apollofjäril och 479 vuxna individer av svartfläckig blåvinge inom ett 9 380 ha stort område – med nuvarande täktområde i centrum – samt 194 respektive 27 observationer inom nuvarande täktområde, se karta nedan. Dessutom har ett fåtal larver av apollofjäril påträffats inom brytområdena Nordvästra Klinthagen och del av Södra Klinthagen.

Figur 8 - Förekomst av apollofjäril - vänster - och svartfläckig blåvinge - höger - i och i närheten av täktområdet vid inventering 2021.

I samband med avbaning och/eller brytning finns en konkret risk för att larver och vuxna fjärilar dödas och störs samt att ägg förstörs om inte skyddsåtgärder vidtas. Då bolaget är medvetet om detta är handlingarna att betrakta som avsiktliga och träffas därmed av förbudet enligt 4 a § 1–3 artskyddsförordningen (se EU-domstolens avgöranden C-103/00 *Caretta caretta* och C-221/04 *Spanska uttern*). Mark- och miljödomstolen ska därmed pröva om det genom föreskrivande av skyddsåtgärder går att undvika att förbuden aktualiseras.

Utan att skyddsåtgärder vidtas bedöms som mest 102 apollofjärilar och 25 exemplar av svartfläckig blåvinge att skadas eller dö. För att undvika dödande och störande

av individer har bolaget föreslagit skyddsåtgärder. Inom brytområden med fjärilshabitat planeras att etappvis, strax innan flygperioden för fjärilarna inträffar, täcka värdväxter med markduk för att förhindra äggläggning för att efter flygperioden avbana brytområdet. Inför utplacering av markduk kan röjning och avverkning av buskar och mindre träd behöva göras. Detta avses göras manuellt för att minimera risken för dödande av framför allt larver.

Naturvårdsverket anser att bolaget inte har visat att skyddsåtgärderna är funktionella för att förhindra störning eller avsiktligt dödande av de aktuella fjärilsarterna. Naturvårdsverket bedömer det som mycket svårt att placera ut markdukar och/eller rensa bort värdväxterna i den omfattning som krävs för att förhindra apollofjärilens äggläggning och anser att bolaget inte heller har på ett övertygande sätt visat att honorna av svartfläckig blåvinge inte attraheras till områden där värdväxten är täckt av duk. Därmed skulle en icke obetydlig risk kvarstå att individer av olika levnadsstadier av fjärilarna kommer att dödas i samband med avbaningen.

Naturvårdsverket menar även att skyddsåtgärderna manuell röjning och avverkning, täckning med markduk och translokering av fjärilslarver i sig är dispenspliktiga åtgärder då dessa åtgärder innebär en risk för att myrbon skadas och därmed skadas/dödas larver av svartfläckig blåvinge. Gällande apollofjäril menar Naturvårdsverket att det finns en risk för att larver eller ägg på marken och i förnan dödas/förstörs i samband med röjning och avverkning.

Mark- och miljödomstolen gör i frågan följande bedömning. Skyddsåtgärden att täcka marken med duk i kombination med att plocka fjärilslarver, bedöms inte bryta mot förbuden i punkterna 1-3. De av bolaget föreslagna skyddsåtgärderna är omfattande och syftar till att förhindra dödande och skadande av individer. Ytan som ska täckas är begränsad och bolaget har planerat för att genomföra åtgärderna etappvis. Mark- och miljödomstolen bedömer att åtgärderna är funktionella och genomförbara på den aktuella platsen.

Mark- och miljödomstolen instämmer i att det trots skyddsåtgärderna inte går att utesluta att några individer riskerar att dödas eller skadas, t.ex. i samband med manuell avverkning och röjning. Domstolen bedömer dock att dödande eller skadande av enstaka exemplar - trots omfattande och välavvägda skyddsåtgärder - måste betraktas som oavsiktliga handlingar som inte är förbjudna (jfr SOU 2021:51 s. 1066–1067). Mark- och miljödomstolen anser alltså att verksamhetsutövaren inte längre kan anses ha godtagit en konkret risk för ett otillåtet dödande eller skadande, vilket krävs för att handlingen ska betraktas som avsiktlig (se EU-domstolens avgörande i mål C-221/04, *Den spanska uttern* p 71).

Sammantaget medför skyddsåtgärderna att den ansökta verksamheten inte kommer i konflikt med förbuden i 4 a § punkterna 1–3 artskyddsförordningen. Det saknas därmed skäl för domstolen att bedöma om det finns förutsättningar för att ge dispens.

Frågor om efterbehandling

Inledning

Mark- och miljödomstolen konstaterar att ett återställande av täkten redan anmälts och inletts i enlighet med den efterbehandlingsplan som gäller enligt tidigare prövningar av verksamheten. Mot bakgrund av de ändringar av verksamheten som omfattas av den ansökan som prövas nu, har Nordkalk anpassat den planerade efterbehandlingen till den utökade verksamheten. Det handlar enligt mark- och miljödomstolens bedömning inte om några väsentliga förändringar.

Efterbehandlingsplanen utgår, liksom tidigare, från två scenarier som finns för vattenverksamheten och som innebär att Nordkalk antingen kommer att avleda vatten till Region Gotland eller att allt täktvatten även fortsättningsvis kommer att avledas till Klinthagenbäcken.

Båda scenarierna innebär i korthet att dagens vattenhantering fortsätter under den planerade verksamhetens drifttid och stora delar av södra och centrala Klinthagen vattenfylls. Uppfyllnaden beräknas till cirka 34 till 45 år. När täkten är uppfylld

kommer vattenföringen i Klinthagenbäcken att återgå till den naturliga avrinningen från området.

Det alternativa scenariot innebär i praktiken att området kommer att efterbehandlas på samma sätt, men att det tar längre tid för täkten, 55 till 90 år, att vattenfyllas eftersom en viss del av det inläckande vattnet kontinuerligt avleds för dricksvattenändamål.

Sammantaget bedömer domstolen att efterbehandlingen är tillräckligt väl beskriven i ansökningshandlingarna och att täkten huvudsakligen skulle kunna efterbehandlas i enlighet med den plan som finns. Det innefattar även den preliminära dragningen av väg 689 som diskuterats och vars slutliga utformning, om vägen behövs, måste hanteras i samråd mellan bolaget, tillsynsmyndigheten och Trafikverket.

Naturvärden väster om täkten

Bolagets utredningar visar att det väster om Klinthagentäkten finns ett område med höga naturvärden kopplat till ett översilningsområde för grundvatten. Bolaget och länsstyrelsen delar bedömningen att översilningsområdet påverkas av en oavsiktlig stödinfiltration från täkten som sker genom botten på det dike som avleder täktvatten från Polenhålet. Orsaken tycks vara att en betydande del av diket ligger högre än utströmningsområdet, vilket leder till att vatten som strömmar in i det ytliga berget genom dikets botten kan strömma ut några meter längre ner i den västra slänten.

Länsstyrelsen påpekar att den källpåverkade skogen vid översilningsområdet har höga naturvärden och är ett viktigt källflöde till Klinthagenbäcken. Länsstyrelsen menar att bolagets förslag till efterbehandling - att täkten vattenfylls till en nivå så att en naturlig avrinning sker mot Klinthagenbäcken - skulle medföra att infiltrationen genom dikets botten upphör. En konsekvens av detta är då att naturvärden knutna till källflödena väster om täkten försvinner när täktverksamheten avslutats.

Bolaget har åtagit sig att utreda om det finns en beaktansvärd risk för negativ påverkan på naturvärdena och om det är möjligt och skäligen att genomföra åtgärder

för att begränsa den påverkan som skulle uppstå när infiltrationen genom dikesbotten upphör. Mark- och miljödomstolen gör i frågan följande bedömningar.

Enligt bolagets förslag ska en utredning i frågan om efterbehandlingsplanen behöver justeras ges in till mark- och miljödomstolen inom tre år. Det följer av 22 kap. 27 § miljöbalken att när verkningarna av verksamheten inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, får mark- och miljödomstolen vid meddelande av tillstånd till verksamheten skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor. Domstolen bedömer att utformningen av planen i det här avseendet inte påverkar tillåtligheten och därmed frågan om huruvida tillstånd kan lämnas nu. Det kan inte heller förväntas att något villkor i domen behöver ändras, och varken sökanden eller länsstyrelsen har begärt att ett villkor i domen ska gälla endast under provotid. Det framstår som en bättre lösning att utredningen ges in till tillsynsmyndigheten, som även i övrigt har uppgiften att arbeta löpande tillsammans med bolaget i frågor om efterbehandling. Något ytterligare delegationsvillkor bedöms inte behövas.

Sammanfattande bedömning avseende tillåtligheten

Mark- och miljödomstolen har kommit fram till att den ansökta verksamheten bestående i täktverksamhet och grundvattenbortledning är tillåtlig. Verksamheten bedöms vara förenlig med hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken inklusive kravet på att välja en lämplig lokalisering. Med de skyddsåtgärder som sökanden åtagit sig att genomföra anser domstolen att den är förenlig med artskyddsförordningen och att det inte behövs någon artskyddsdispens. Verksamheten är förenlig med bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer. Det behövs inte något Natura 2000-tillstånd eftersom verksamheten inte bedömts på ett betydande sätt kunna påverka miljön i något av de närliggande Natura 2000-områdena Hoburgsmyr, Mölnersmyr eller Vitärtskällan.

Tillståndet måste dock begränsas på visst sätt och förenas med lämpliga villkor.

Tidsbegränsning av tillståndet

Samtliga berörda remissmyndigheter har begärt att tillståndet ska tidsbegränsas, i vart fall avseende den miljöfarliga verksamhet som ska bedrivas enligt 9 kap. miljöbalken. Bolaget har motsatt sig tidsbegränsning med hänvisning till dels att nuvarande tillstånd inte är begränsat, dels att tidsbegränsning av ett tillstånd inte är huvudregel enligt miljöbalken. Naturvårdsverket har först föreslagit en tid på 30 år, men senare ansett att 20 år bör räcka. Både SGU och Naturvårdsverket har pekat på att det numera är vanligt att täktillstånd tidsbegränsas, att det handlar om uttag av en ändlig resurs och att en täkt innebär relativt omfattande störningar för omgivningen.

Enligt 16 kap. 2 § miljöbalken får ett tillstånd enligt miljöbalken ges för begränsad tid. En fördel med tidsbegränsade tillstånd är att det på sökandens bekostnad blir regelbundna omprövningar och återkommande uppdatering av villkoren och däribland att bästa möjliga teknik används (prop. 1997/98:45 del 1 sid. 344 f. och 479 f.) Mark- och miljödomstolen instämmer i de synpunkter som remissmyndigheterna har lämnat i frågan och anser att det finns tillräckliga skäl för att nu tidsbegränsa tillståndet såvitt gäller den miljöfarliga verksamheten (täktverksamheten). Täkten ger upphov till en förhållandevis stor omgivningspåverkan och det är dessutom rimligt att det finns en fastslagen bortre gräns för när den slutliga efterbehandlingen senast ska inledas.

Bolaget har reservationsvis föreslagit en tillståndstid på 40 år och ansett att det finns en stor risk att materialet inte hinner tas ut om tiden bestäms kortare än så. En avvägning ska göras mellan bolagets intresse av en så lång tillståndstid som möjligt och det allmänna intresset av att en ny prövning av verksamheten görs med jämna mellanrum för att anpassa tillståndet till de för tiden aktuella miljökraven (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 22 april 2024 i mål nr M 14844-22). Även med beaktande av de skäl som bolaget har framfört anser domstolen att 30 år är en tillräckligt lång tid för ett tillstånd av det här slaget. Med en sådan tillståndstid är det rimligt att utgå från att större delen av det brytvärda materialet som tillståndet omfattar hinner tas ut. Den årliga bryttakten skulle för allt material i genomsnitt

behöva vara ungefär 2,3 miljoner ton per år, vilket inte omöjliggör att materialet tas ut.

När det gäller tillståndet för vattenverksamheten gör domstolen den bedömningen att någon tidsbegränsning inte behövs. Bolaget har bl.a. pekat på problematiken med att tillståndstiden skulle behöva vara väsentligt längre för vattenverksamheten, eftersom bolaget har för avsikt att även efter att täktverksamheten avbrutits fullgöra sina åtaganden med att avleda vatten till Klinthagenbäcken. Detta sker idag genom pumpning och det är först vid den tidpunkt när täktsjön har fyllts till nivån att den naturligt bräddar mot bäcken, som pumpningen kan avslutas. Vidare har bolaget pekat på att för det fall avledning kommer ske till regionens va-nät för dricksvattenförsörjning innefattar det krav på tillstånd även under den tid som efterbehandlingen pågår.

Domstolen, som konstaterar att det visserligen skulle gå att utforma en tidsbegränsning som tar hänsyn till ovannämnda frågeställningar, instämmer i bolagets övriga synpunkt att det saknas ekonomiska incitament för bolaget att länshålla täkten och pumpa bort vatten under längre tid än täktverksamheten pågår. Täktverksamhetens tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken bestäms som framgått ovan till 30 år och materialet ska kunna tas ut under hela tillståndstiden. Mot den bakgrunden saknas skäl att tidsbegränsa även tillståndet enligt 11 kap. miljöbalken, som alltså kommer att ha ett syfte under tiden som efterbehandlingen pågår.

Villkorsfrågor

Inledning

Sökanden och länsstyrelsen samt övriga berörda myndigheter är överens om de allra flesta av villkoren som tillståndet behöver förenas med. Domstolen har i avsnittet om artskydd bedömt frågor om villkor med krav på skyddsåtgärder för apollofjäril och svartfläckig blåvinge. Domstolen har också under avsnittet om påverkan på dricksvattenbrunnar bedömt att något särskilt villkor om skyldighet att tillhandahålla vatten, inte ska föreskrivas.

Region Gotlands krav på rening

Region Gotland har i målet uttryckt ett intresse av möjligheten att för dricksvattenändamål använda del av det vatten som avleds från Pall 2-sjön/Polenhålet. Region Gotland ansluter sig till sökandens bedömning att avledande av täktvatten till Region Gotland skulle vara viktigt för resurshushållningen med vattnet. Denna möjlighet till resurshushållning är enligt Region Gotlands bedömning en viktig parameter för sökandens möjlighet att få tillstånd, särskilt i ljuset av de betydande bortledningsmängder av grundvatten som sökanden redovisar. I det sammanhanget har regionen begärt att ett villkor ska föreskrivas med krav på bolaget att rena vattnet som avleds till viss kvalitet, för att lättare kunna tas emot av regionen i nätet.

Enligt mark- och miljödomstolens uppfattning måste dock villkorsförslaget från regionen prövas mot bakgrund av de ställningstaganden som gjorts ovan i avsnittet om miljökvalitetsnormer. Domstolen har där kommit fram till att bolaget utan att äventyra uppnåendet av någon miljökvalitetsnorm för kustvattenförekomsten kan avleda den tillkommande mängden vatten till kustvattenförekomsten Kappelshamnsviken. Även om ett nyttjande av vattnet för dricksvattenändamål är viktigt ur resursändamål är det mot den bakgrunden vid en avvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken inte skäligt att föreskriva ett villkor som flyttar över kostnaden för att rena vattnet på bolaget.

Frågor om buller

Sökanden och länsstyrelsen är överens om vilka villkor som ska gälla med avseende på bullerbegränsning, med undantag av vilka tider som ska gälla för de mest bullrande arbetena. Enligt det nu gällande tillståndet ska som ekvivalent ljudnivå 50 dB(A) gälla som begränsningsvärde måndag-fredag kl. 07-18. Bolaget har begärt att den tiden ska utökas till att gälla från kl. 06.00 på vardagar. Bolaget har i sammanhanget hänvisat till att Naturvårdsverket ändrat sin vägledning och att det av konkurrensneutralitetsskäl är den vid tillståndsprövningen gällande vägledningen som bör tillämpas av domstolen. Länsstyrelsen har hänvisat till att det inte är rimligt att utöka arbetstiden för bullrande arbeten då närboende har anpassat sig efter det arbete som bedrivits hittills vid täkten.

Av bullerutredningen liksom av inkomna yttranden har det framkommit att tåktens lokalisering inte är oproblematisk utifrån närheten till bostadsbyggnader. Närboende har upplevt tåktverksamheten som störande, inte minst från bullersynpunkt. Av bullerutredningen framgår att det är transportbandet och primärkrossen som i stor utsträckning orsakar bullret i närområdet. Det har också framkommit att en utökning av den tillåtna tiden för de mest bullrande arbetena skulle medföra att verksamheten de facto kan utökas. Mark- och miljödomstolen konstaterar att Naturvårdsverkets vägledning ska användas som utgångspunkt för en bedömning enligt miljöbalkens hänsynsregler, men att en bedömning måste göras i varje enskilt fall. Vid en avvägning av de intressen som står mot varandra bedömer domstolen att det inte framstår som skäligt att utöka tiden för de mest bullrande arbetena till att inledas redan kl. 06.00. Närboende har haft möjlighet att anpassa sina rutiner utifrån hittills gällande begränsningar och situationen bör inte jämföras med nyetablering av en verksamhet. Domstolen gör alltså samma bedömning i frågan som redovisades i den senaste tillståndsprövningen av verksamheten.

Tidpunkten för den slutliga efterbehandlingsplanen

Nordkalk och länsstyrelsen är inte överens i frågan om när den slutliga planen för efterbehandling ska ges in. Länsstyrelsen har begärt att villkoret justeras på så sätt att planen ska lämnas in senast tre år innan verksamheten avslutas. Bolaget har dock övertygande argumenterat för att det inte är lämpligt att kräva att planen lämnas in så lång tid innan verksamheten avslutas. Bolaget har bl.a. förklarat att det agerar på en marknad där det skulle innebära en nackdel att flera år i förväg ge tillkänna att viss del av produktionen kommer att upphöra. Domstolen konstaterar också att efterbehandlingen kommer att pågå under så lång tid att det knappast framstår som avgörande i sammanhanget om det skulle ta något längre tid än sex månader innan sökanden och tillsynsmyndigheten är överens och den slutliga efterbehandlingen kan inledas. Det bör också framhållas att efterbehandlingen i stor utsträckning bör kunna ske successivt. Sammantaget finns det skäl för att godta bolagets villkorsförslag som innebär att den slutliga planen lämnas in senast sex månader innan verksamheten avslutas.

Övriga villkorsfrågor

Beträffande villkor 4 har länsstyrelsen inledningsvis haft synpunkter på bolagets förslag men godtagit de förklaringar som lämnats under huvudförhandlingen.

När det gäller övriga villkorsförslag från bolagets sida har länsstyrelsen inte haft någon erinran mot dem. Det finns skäl för att föreskriva villkor i enlighet med bolagets förslag.

Övriga frågor

Arbetstid, tid för oförutsedd skada och igångsättningstid

Mark- och miljödomstolen noterar att inga remissmyndigheter har framfört några invändningar mot yrkad arbetstid och tid för anmälan av oförutsedd skada. Nämda tider bör därför fastställas i enlighet med bolagets förslag. Tiderna framgår av domslutet.

Ekonomisk säkerhet

Under målets handläggning har frågan om ekonomisk säkerhet diskuterats mellan länsstyrelsen och Nordkalk. Bolaget har efter omräkning låtit utöka den ekonomiska säkerheten från tidigare 27 miljoner kronor till 30,6 miljoner kronor. Sedan Nordkalk justerat sitt förslag har länsstyrelsen accepterat Nordkalks beräkning. Mark- och miljödomstolen gör ingen annan bedömning och anser att den föreslagna nivån på ekonomisk säkerhet är betryggande för sitt ändamål. Länsstyrelsen har dock förtydligt, med hänvisning till sin inställning i frågan om avgränsningen av ansökan, att det nu saknas ekonomisk säkerhet för den verksamhet som bedrivs i Storugns. Utifrån att domstolen accepterat vald avgränsning motiverar det inte att ytterligare säkerhet skulle behöva ställas.

Verkställighetsförordnande

Nordkalk har yrkat att tillståndet ska få tas i anspråk omedelbart, även om domen inte har fått laga kraft (verkställighetsförordnande). Nordkalk har dock förtydligt att det inte handlar om att nu avbana nya brytområden i Nordvästra Klinthagen eller Södra Klinthagen, eftersom det även enligt bolagets villkorsförslag om skyddsåtgärder följer att ny mark får ianspråkta först när restaureringsåtgärder har skett

och funktionalitet för svartfläckig blåvinge och apollofjäril har uppnåtts i de restaurerade områdena. Länsstyrelsen och Naturvårdsverket har uttryckligen motsatt sig att verkställighetsförordnande ges och bl.a. Urbergsgruppen och Naturskyddsföreningen har begärt att ansökan ska avvisas eller avslås.

Ett verkställighetsförordnande innebär att en lagakraftvunnen dom inte behöver avvaktas och är ur processuell synvinkel att se som ett undantag. Det får därför läggas på verksamhetsutövaren att påvisa konkreta skäl för ett verkställighetsförordnande och ange vilka beaktansvärda nackdelar som är förknippade med att tillståndet inte kan tas i anspråk omedelbart och vad som kan bli följden av att verksamheten förskjuts framåt i tiden. Det måste också krävas att verksamhetsutövarens intresse med viss marginal väger tyngre än de intressen som talar för att ett lagakraftvunnet avgörande bör föreligga innan tillståndet får tas i anspråk. Särskild hänsyn ska tas till de skador på miljön som kan uppstå om tillståndet omedelbart tas i anspråk och de möjligheter som finns att läka sådana skador om tillståndsbeslutet upphävs eller ändras (jfr NJA 2012 s. 623).

Av ansökningshandlingarna framgår att det brytvärda materialet enligt gällande tillstånd förväntas med nuvarande produktion att räcka till 2025. Bolaget har således gjort gällande att ett nytt tillstånd brådskar och att det föreligger starka skäl för att få fortsätta bedriva verksamheten utan avbrott. Då både Naturvårdsverket och länsstyrelsen har gjort gällande att irreparabla skador på miljön skulle kunna uppstå, är frågan om det är möjligt att förordna om omedelbar verkställighet.

Mark- och miljödomstolen bedömer dock att risken för påverkan på miljön inte är densamma när det gäller den verksamhet som ska bedrivas i de olika delområdena. Domstolen anser mot bakgrund av remissmyndigheternas inställning att det är nödvändigt att vissa av delområdena undantas, men att det föreligger tillräckligt starka skäl för att yrkandet från bolagets sida ska godtas för andra områden. Till att börja med ska delområde Nordvästra Klinthagen undantas, liksom de delar av Södra Klinthagen som utgör naturmark. Domstolen undantar också det delområde som benämns Norra Klinthagen mot bakgrund av den inställning i hydrologiska frågor

som länsstyrelsen och Naturvårdsverket redovisat. Norra Klinthagen är det område som ligger närmast Hoburgsmyr och området har, till skillnad från Centrala Klinthagen, ännu inte brutits ut ned till en nivå som understiger nivån för det djupa grundvattenmagasinet.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att ändra den tidigare med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgifter för provning och tillsyn enligt miljöbalken preliminärt fastställda avgiften om 115 000 kr.

Rättegångskostnader

Länsstyrelsen har begärt ersättning för rättegångskostnader med totalt 620 865 kr. Av beloppet avser 567 240 kr ersättning för det arbete som lagts ned, motsvarande 652 timmar á 870 kr. Länsstyrelsen har även begärt ersättning för sakkunnig (konsult) med 53 625 kr inklusive moms. Länsstyrelsen har gett in en sammanställning över nedlagd tid fördelad på sju tjänstepersoner av vilken sammantaget framgår att den totalt upparbetade tiden i ärendet uppgår till 270 timmar för provningen enligt 9 kap. miljöbalken och 830,5 timmar för provningen enligt 11 kap. Länsstyrelsen har huvudsakligen fört fram att de tidigare tillståndsprövningarna inte kan beaktas nu och att handläggare har slutat på myndigheten sedan dess. Länsstyrelsen har bl.a. förtydligat att man inte har tagit betalt för samtliga personers närvaro vid huvudförhandlingen, för miljöchefens arbete eller för arkeologens arbete.

Nordkalk har som skäligt belopp vitsordat 200 000 kr, motsvarande ca 230 timmars arbete hos länsstyrelsen. Bolaget har inte gått med på att betala någon ersättning för konsultkostnaden. Sammanfattningsvis har följande förts fram. Länsstyrelsens krav på ersättning för rättegångskostnader baseras på en arbetsinsats som vida överstigit vad som skäligen kan anses påkallat för att tillvarata de intressen länsstyrelsen har att bevaka i förhållande till vattenverksamheten. De över 600 arbetade timmarna som debiterats framstår som oproportionerligt omfattande med hänsyn till sakens beskaffenhet och den information som redan funnits tillgänglig. Sakförhållandena i relation till vattenverksamheten är i huvudsak desamma som vid den förra

prövningen då tillstånd meddelade i februari 2021 av Mark- och miljööverdomstolen. Skillnaden är att det teoretiska påverkansområdet utökats och numera tangerar ytterligare två Natura 2000-områden. Gällande de hydrogeologiska förutsättningarna i området och påverkan på grundvatten har bolaget tillämpat samma konceptuella modell för grundvattenberäkningar som tidigare använts och godtagits. Bolaget ifrågasätter även behovet av att anlita konsult för att granska grundvattenfrågorna, när expertmyndigheten SGU redan har gjort en utförlig bedömning av vattenbalans, grundvattenmodeller och påverkan på miljökvalitetsnormer för grundvatten. Att anlita en extern konsult i detta läge framstår knappast som skäligt.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömningar. I ansökningsmål om vattenverksamhet av det slag som nu är aktuellt ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motparternas rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. Enligt 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken ska ersättningen motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande samt arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att ansökan med tillhörande utredningar i hydrologiska frågor har varit omfattande, men att materialet i åtminstone viss utsträckning måste ha varit känt för länsstyrelsen sedan tidigare. Avseende den förra tillståndsprövningen angavs i Mark- och miljööverdomstolens dom från den 26 februari 2021 att länsstyrelsen accepterade SGU:s uppgifter att den sökta verksamheten inte kommer ha någon hydrologisk påverkan på Hoburgsmyr. SGU har intagit samma ståndpunkt i det här målet. Materialet har kompletterats och ansökan avser en fördjupning av tåkten vilket motiverar en förnyad granskning hos länsstyrelsen, men det framstår sammantaget inte som skäligt att 652 timmars arbete har debiterats för prövningen enligt 11 kap. Enligt domstolens uppfattning har dessutom en förhållandevis stor del av den argumentation som förts i skriftväxlingen och vid huvudförhandlingen varit hänförlig till frågor under 9 kap.

Sammantaget bedömer domstolen att länsstyrelsen är skäligen ersatt för det egna arbetet med ett totalt belopp om 400 000 kr.

När det gäller ersättningen för sakkunnig följer av bl.a. rättsfallet MÖD 2006:37 att rätten till ersättning för att anlita en sakkunnig är begränsad. Huvudsakligen är det sökandens uppgift att komplettera materialet och svara på de frågor som motparterna ställer, vilket har skett i det här målet. Rätt till ersättning för en anlitad konsult kan dock finnas om det krävs för att motparterna ska kunna granska den utredning som sökanden har presenterat. Endast om en sådan utredning krävs för att tillvarata motpartens intressen, t.ex. om parten inte har den tekniska kompetens som krävs, har motparterna rätt att i skälig omfattning på sökandens bekostnad anlita en teknisk sakkunnig. Domstolen bedömer att länsstyrelsen får anses skäligen tillgodosedd med ersättning för hälften av det yrkade beloppet för den sakkunniges arbete.

Region Gotland har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 186 337 kr innefattande ca 51 timmars arbete för ombud samt utlägg. Nordkalk har som skäligt belopp vitsordat 80 000 kr. Nordkalk har i sammanhanget fört fram att regionens synpunkter i relativt stor utsträckning har avsett vilka föroreningshalter som kan tillåtas i det vatten som omfattas av yrkandet att avleda vatten från täktsjöarna och att detta enligt Nordkalks uppfattning inte är av betydelse för verksamhetens omgivningspåverkan. Vidare har Nordkalk pekat på att regionen i den förra tillståndsprövningen av verksamheten tillerkändes 74 000 kr i ersättning för rättegångskostnader.

Mark- och miljödomstolen bedömer dock att den begärda ersättningen är skälig och att bolaget ska ersätta regionen med yrkat belopp. Regionen har rätt att anlita ett ombud och den upparbetade tiden är inte oskälig då materialet varit omfattande samt huvudförhandlingen tagit tre dagar i anspråk.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 5 (MMD-01)

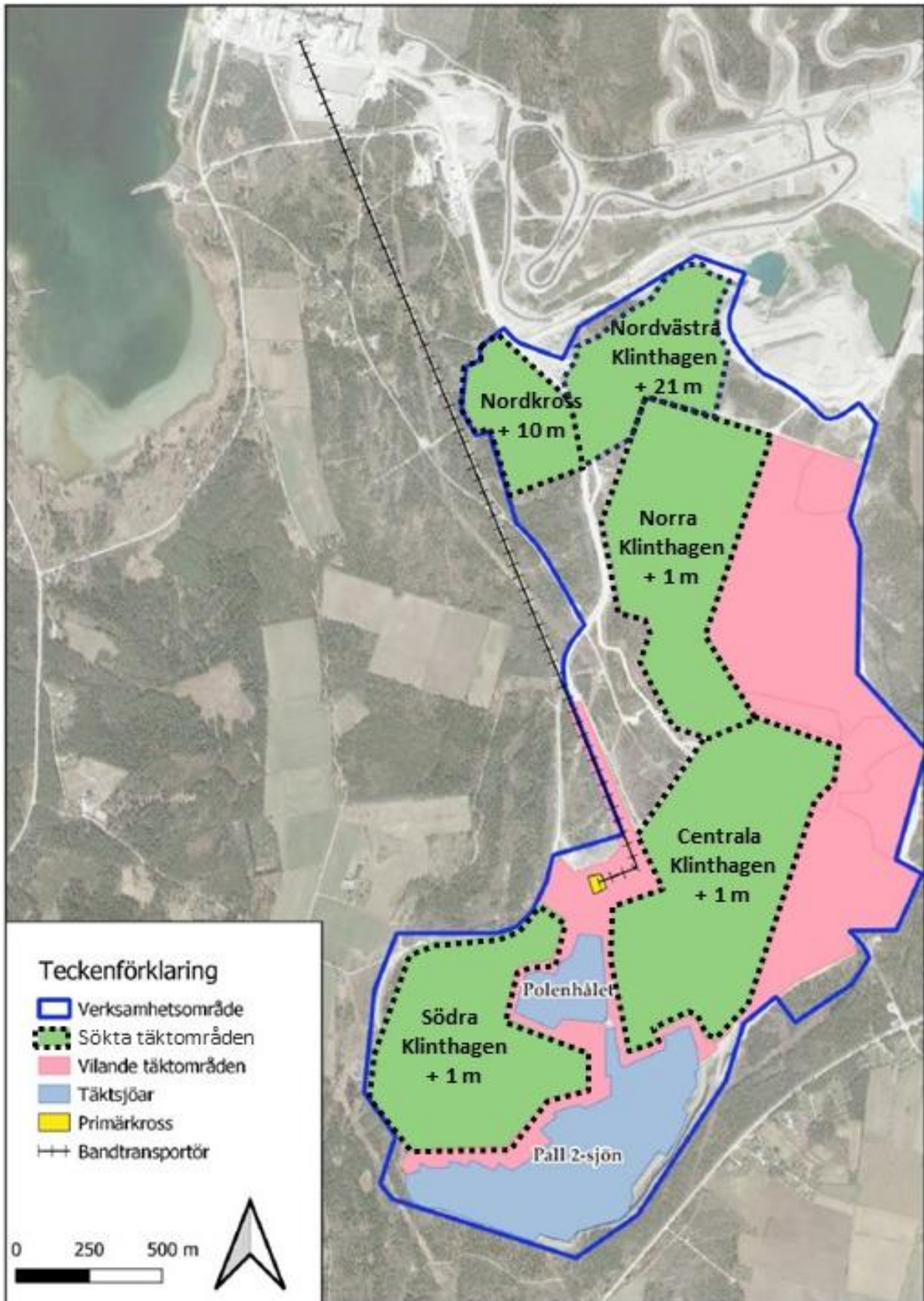
Överklagande senast den 13 januari 2025.

Jonas Manole

Christina Borg

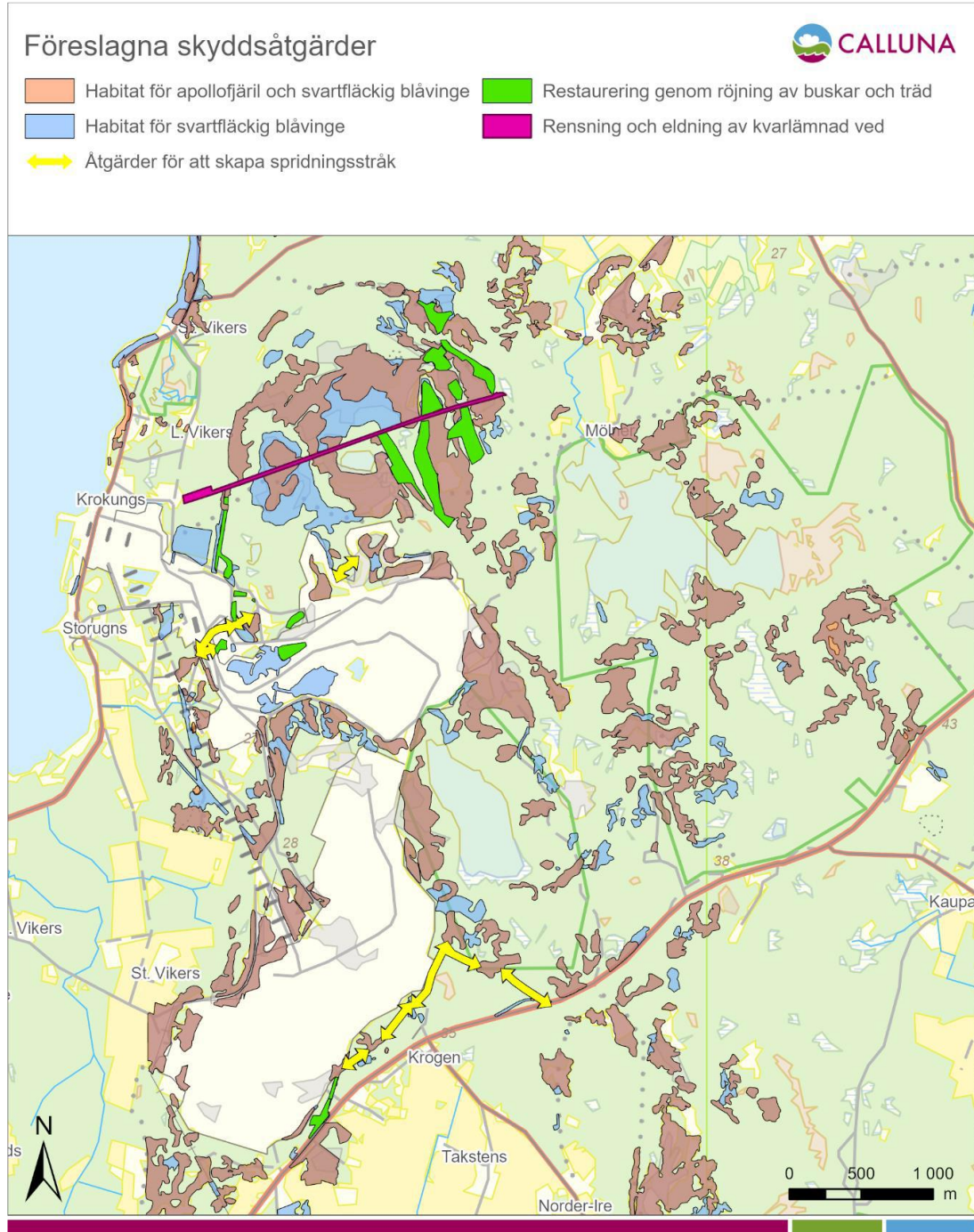
I domstolens avgörande har rådmannen Jonas Manole, ordförande, och tekniska rådet Christina Borg samt de särskilda ledamöterna Agneta Melin och Göran Nilsson deltagit.

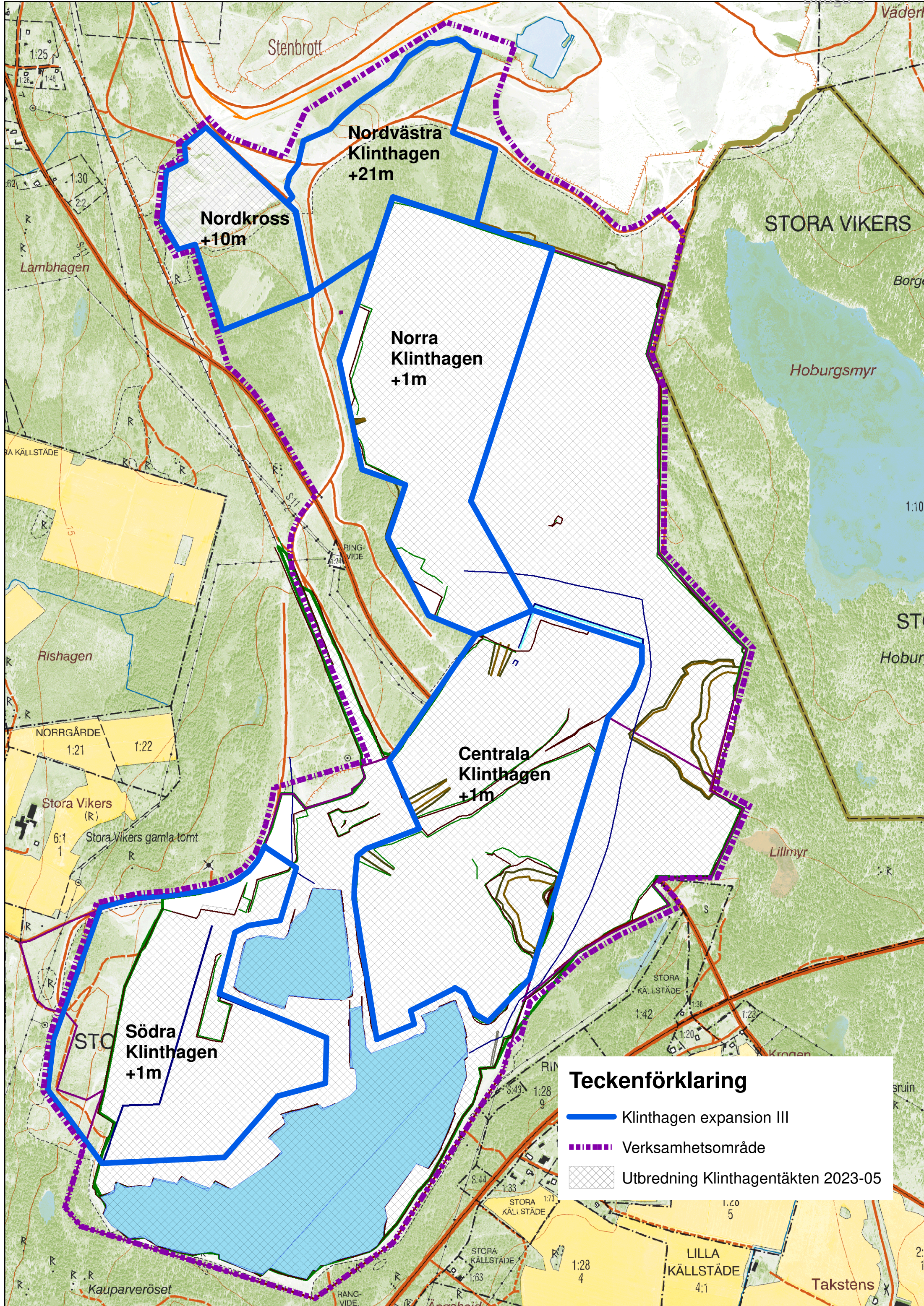

NACKA TINGSRÄTT
Avdelning 4INKOM: 2024-10-30
MÅLNR: M 4550-23
AKTBIL: 128

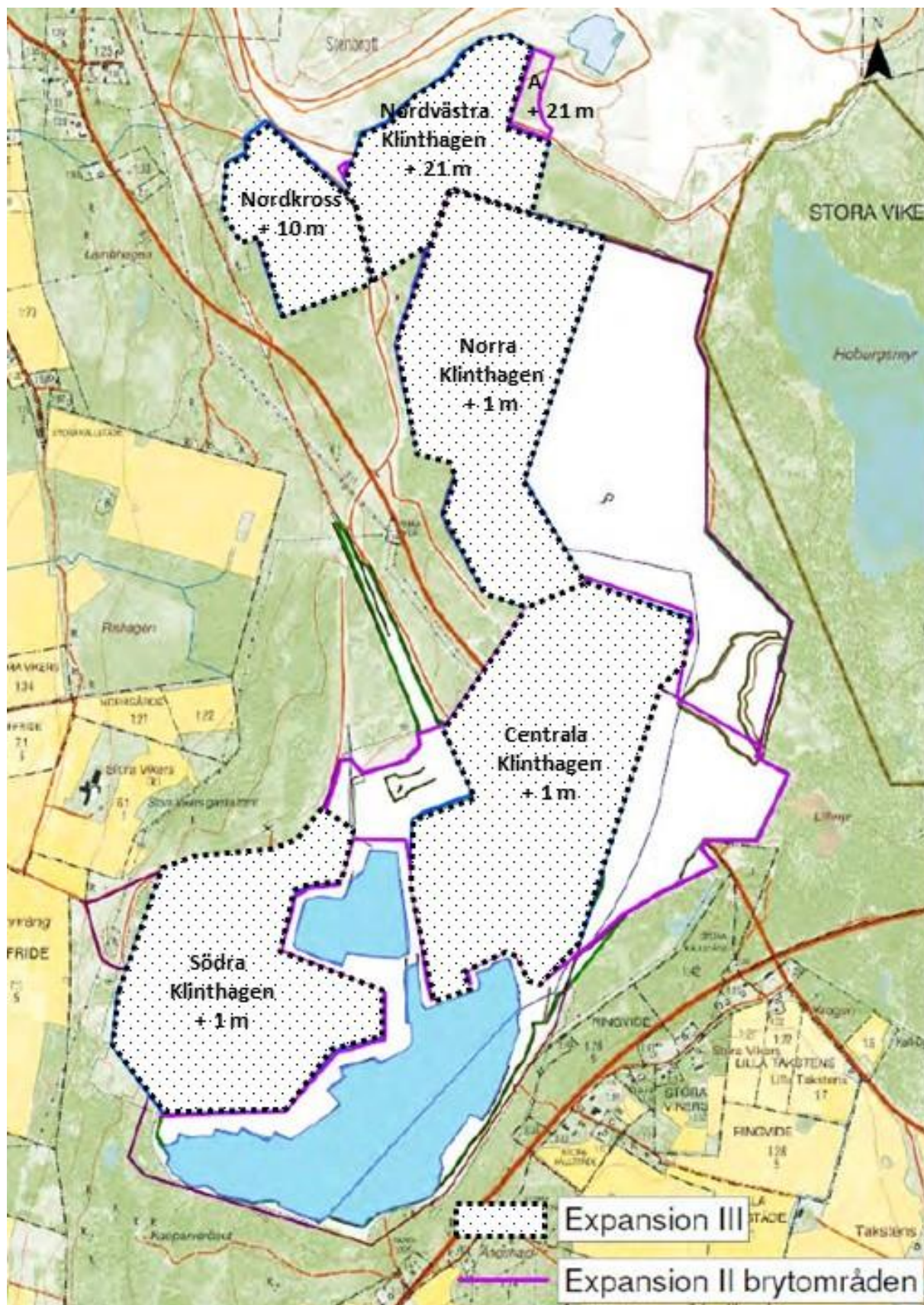
Bilaga 2 - karta över habitat och föreslagna restaureringsområden

Teckenförklaring

- Klinthagen expansion III
- - - Verksamhetsområde
- Utbredning Klinthagentäkten 2023-05

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.